

Univerzita Karlova v Praze

Filozofická fakulta

Ústav translatologie

DIPLOMOVÁ PRÁCE

Tlumočnictví: čeština - ruština

Bc. Ekaterina Mistryukova

**Vývojové tendence v ruské teorii tlumočení na
přelomu 20. a 21. století**

**Development trends in Russian interpreting
theory at the turn of the 20th and 21st centuries**

2014

Vedoucí diplomové práce: Prof. PhDr. Ivana Čeňková, CSc.

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracovala samostatně, že jsem řádně citovala všechny použité prameny a literaturu a že práce nebyla využita v rámci jiného vysokoškolského studia či k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze dne 25. 8. 2014

.....

Bc. Ekaterina Mistryukova

Poděkování

Ráda bych poděkovala Prof. PhDr. Ivaně Čeňkové, CSc. za odborné vedení mé diplomové práce a za velmi cenné rady poskytnuté v průběhu jejího zpracování. Zároveň bych chtěla poděkovat všem současným ruským badatelům a univerzitním pedagogům, kteří se podělili o informace o své výzkumné činnosti a o aktuální situaci v oboru.

Abstrakt

Diplomová práce *Vývojové tendence v ruské teorii tlumočení na přelomu 20. a 21. století* představuje teoretickou studii věnovanou aktuální situaci v oblasti teorie tlumočení v Ruské federaci. Cílem práce je na základě analýzy dostupných informací o vývoji ruské teorie tlumočení v mezinárodním kontextu, výzkumné činnosti současných badatelů, univerzitách zajišťujících výuku konferenčního konsekutivního a simultánního tlumočení, profesních organizacích sdružujících vysoce kvalifikované překladatele a tlumočníky, vědeckých časopisech a o situaci v oblasti tlumočení na trhu vyvodit závěry o celkové současné situaci, jejích příčinách a předpokládaném vývoji do budoucna. Kromě úvodní a závěrečné kapitoly je práce rozdělena na čtyři části. První část je věnována badatelským východiskům ruské tlumočnické školy v mezinárodním translatickém kontextu. Druhá část se zabývá hlavními směry výzkumu ruských autorů v počáteční etapě utváření teorie tlumočení jako samostatné vědní disciplíny. Předmětem třetí části je srovnání některých významných ruských modelů tlumočení s modely západními. Čtvrtá část představuje kritický pohled na vývojové tendence v ruské teorii tlumočení na přelomu 20. a 21. století. V závěrečné části práce je vyhodnocena aktuální situace v ruské teorii tlumočení, včetně jejích předpokládaných příčin a potenciálních změn, jež lze v dané oblasti očekávat.

Abstract

The present Master's thesis *Development trends in Russian interpreting theory at the turn of the 20th and 21st centuries* is a theoretical study dedicated to the current situation in the interpreting theory in the Russian Federation. The aim of the thesis is firstly to analyze the information available on the development of the Russian interpreting theory within the international context, research being carried out by the current Russian authors, universities providing education in both conference consecutive and simultaneous interpreting, professional organizations associating highly-qualified translators and interpreters, professional journals, and the situation on the market in the field of interpreting, and secondly to draw a conclusion regarding the overall present situation, its probable reasons and assumed future development. Besides the introductory and conclusive chapters, the thesis is divided into four parts. The first part describes the research resources of the Russian interpreting theory in the international interpreting studies context. The second part is focused on the main research fields of interest of the Russian authors in the initial formation phase of the

interpreting theory as an independent scientific discipline. The object of the third part is a comparison of several significant Russian and Western interpreting models. The fourth part represents a critical view of the development trends in the Russian interpreting theory at the turn of the 20th and 21st centuries. Finally, the conclusive part is aimed at the assessment of the current situation of the Russian interpreting theory, its assumed reasons and potential changes to be expected.

Klíčová slova

Pravděpodobnostní prognózování, souběžnost řečových činností, mikropauzy, řečová komprese, jednotky orientace, komunikativní ekvivalence, tlumočnická semantografie, multilingvní vědomí, konstelace, terciární překlad / tlumočení, přeadresování, interdiskurzivita

Keywords

Probability prediction, simultaneity of listening and speaking, microbreaks, speech compression, orientation units, communicative equivalence, interpreting semantography, multilingual consciousness, constellation, tertiary translation / interpreting, re-addressing, interdiscursivity

Obsah

1. Úvod	9
2. Badatelská východiska ruské tlumočnické školy v mezinárodním translatologickém kontextu	10
2.1 Počátky tlumočení v Rusku ve dvacátém století	10
2.2 Mezinárodní translatologický kontext a ruská tlumočnická škola	11
3. Hlavní směry výzkumu ruských autorů v počáteční etapě utváření teorie tlumočení jako samostatné vědní disciplíny	18
3.1 Úvod	18
3.2 Hlavní směry výzkumu	19
3.2.1 Teorie a didaktika konsekutivního tlumočení	19
3.2.2 Teoretické otázky simultánního tlumočení	20
3.2.3 Jiné aspekty tlumočení	20
3.2.4 Experimentální výzkum procesu tlumočení	21
4. Srovnání základních ruských modelů tlumočení s modely západními	22
4.1 Úvod	22
4.2 Bližší charakteristika modelů	22
4.2.1 Model pravděpodobnostního prognózování Gelije Vasiljeviče Černova	22
4.2.2. Komplexní model simultánního tlumočení Anatolije Fjodoroviče Širjajeva	24
4.2.3 Komunikativní model Zinaidy Davydovny Lvovské	25
4.2.4 Teorie smyslu Danicy Seleskovitchové	26
4.2.5 Model úsilí Daniela Gila	27
4.3 Srovnání modelů	29
4.3.1 Společné prvky	29
4.3.2 Rozdíly	30
4.4 Závěr	33
5. Kritický pohled na vývojové tendence v ruské teorii tlumočení na přelomu 20. a 21. století	34
5.1 Aktuální situace v oblasti tlumočení v Ruské federaci	34
5.1.1 Situace v oblasti tlumočení na trhu	34
5.1.2 Profesní organizace, odborné časopisy a sborníky	35

5.1.2.1 Úvod	35
5.1.2.2 Svaz překladatelů a tlumočnicků Ruské federace	35
5.1.2.3 Národní liga překladatelů a tlumočnicků	39
5.1.2.4 Odborné časopisy a sborníky	40
5.1.3 Současní badatelé	42
5.1.3.1 Irina Sergejevna Aleksejevová	42
5.1.3.2 Jelena Vadimovna Alikinová	43
5.1.3.3 Andrej Pavlovič Čužakin	47
5.1.3.4 Nikolaj Konstantinovič Garbovskij	50
5.1.3.5 Dmitrij Ivanovič Jermolovič	51
5.1.3.6 Kirill Jevgeňjevič Kalinin	52
5.1.3.7 Pavel Ruslanovič Palažčenko	54
5.1.3.8 Vadim Vital'jevič Sdobnikov	55
5.1.3.9 Taťjana Aleksandrovna Volkovová	60
5.1.3.10 Michail Aleksandrovič Zagot	64
5.1.3.11 Irina Vladimirovna Zubanovová	65
5.1.4 Univerzity	67
5.1.4.1 Úvod	67
5.1.4.2 Astrachaňská státní univerzita	67
5.1.4.3 Čeljabinská státní univerzita	68
5.1.4.4 Institut cizích jazyků	69
5.1.4.5 Moskevská mezinárodní překladatelsko-tlumočnická škola	70
5.1.4.6 Moskevská státní lingvistická univerzita	73
5.1.4.7 Moskevská státní univerzita M. V. Lomonosova	77
5.1.4.8 Permská národní výzkumná polytechnická univerzita	79
5.1.4.9 Ruská státní humanitní univerzita	80
5.1.4.10 Ruská státní pedagogická univerzita A. I. Gercena	80
5.1.4.11 Státní lingvistická univerzita N. A. Dobroljubova v Nižním Novgorodu	82
5.1.4.12 Volgogradská státní univerzita	84
5.1.4.13 Závěr	85
6. Závěr	87

7. Seznam použité literatury a odborných pramenů	90
7.1 Knižní publikace, odborné monografie, studie a články	90
7.2 Internetové zdroje	92
7.3 Jazykové příručky a slovníky	100
7.4 Grafy	100

1. ÚVOD

Diplomová práce *Vývojové tendence v ruské teorii tlumočení na přelomu 20. a 21. století* představuje přehled tendencí, s nimiž se lze v současné době setkat v teorii tlumočení v Ruské federaci. Jsou v ní charakterizována východiska ruské tlumočnické školy na pozadí mezinárodního translatologického kontextu, hlavní směry výzkumu tlumočení ruských badatelů v počáteční etapě utváření teorie tlumočení jako samostatné vědní disciplíny, některé významné modely ruské tlumočnické školy v porovnání s modely západními, aktuální vývojové tendence v ruské teorii tlumočení, nové směry a oblasti zájmu badatelů na Západě v porovnání se situací v Ruské federaci.

Cílem této diplomové práce je na základě dostupných knižních, elektronických a jiných zdrojů podat celkový přehled o situaci v současné ruské teorii tlumočení ve srovnání se situací na Západě a potvrdit nebo naopak vyvrátit hypotézu založenou na tom, že v současné době lze hovořit o výrazném útlumu v ruské teorii tlumočení. Důvodem pro stanovení výše uvedené hypotézy je především absence nových odborných publikací a článků ruských autorů, které by na základě výzkumu přinášely zcela nové poznatky v oblasti teorie tlumočení. Práce má zároveň díky svému teoretickému a deskriptivnímu charakteru vysvětlit pravděpodobné důvody této situace a její předpokládaný vývoj do budoucna.

2. BADATELSKÁ VÝCHODISKA RUSKÉ TLUMOČNICKÉ ŠKOLY V MEZINÁRODNÍM TRANSLATOLOGICKÉM KONTEXTU

2.1 POČÁTKY TLUMOČENÍ V RUSKU VE DVACÁTÉM STOLETÍ

Simultánní konferenční tlumočení se začalo v Rusku využívat na konci dvacátých let dvacátého století (poprvé na šestém kongresu Kominterny v roce 1928), na rozdíl od Západu ovšem s využitím velmi jednoduchého technického vybavení. Na třináctém plenárním zasedání výkonného výboru Kominterny v roce 1933 se poprvé simultánně tlumočilo ve speciálně vybavených kabinách. Tribunál nad hlavními německými a japonskými válečnými zločinci v Norimberku a v Tokiu v letech 1945-1946 využíval služeb jak západních, tak sovětských tlumočnicků. Po roce 1945 tak mezi Západem a Východem došlo k navázání kontaktů v oblasti tlumočení a jeho výzkumu. V Sovětském svazu, podobně jako jinde ve světě, se na univerzitách začalo se systematickou přípravou profesionálních překladatelů a tlumočnicků. K takovým univerzitám patřil *Moskevský státní pedagogický institut cizích jazyků Maurice Thoreze* (dále jen *MGPIIJA*), který vystudoval a kde od roku 1954 pedagogicky působil například světově proslulý odborník v oblasti simultánního tlumočení (dále jen ST), konferenční tlumočnický a autor řady publikací věnovaných teorii a didaktice tlumočení, slovníků apod. G. V. Černov, nebo také moskevský *Vojenský institut cizích jazyků*, který absolvoval například tlumočnický a teoretik R. K. Min'jar-Beloručev nebo kde působil tlumočnický, pedagog a badatel A. F. Širjajev (viz oddíl 5.1.4 Univerzity). Absolventi těchto škol (zejména z padesátých let: G. V. Černov, R. K. Min'jar-Beloručev, A. F. Širjajev, V. N. Komissarov, M. Ja. Cvilling, A. D. Švejcer) pracovali jako konferenční tlumočníci a sami se pedagogicky podíleli na přípravě dalších tlumočnicků. Od počátku se systematicky věnovali také didaktice tlumočení a hlouběji se zajímali o další teoretické aspekty tlumočení. Dále se v padesátých letech v souvislosti se založením řady mezinárodních organizací začala zvyšovat poptávka po konferenčním tlumočení. ST se začalo ve větší míře využívat i na mezinárodních jednáních v Sovětském svazu. První významnou konferencí představující náročnou zkoušku pro velkou skupinu ruských konferenčních tlumočnicků byla Mezinárodní ekonomická konference v Moskvě v roce 1952. Část tlumočnicků, kteří pracovali na těchto prvních konferencích, vytvořila v tehdejším Sovětském svazu první poválečnou skupinu konferenčních tlumočnicků ve svobodném povolání. V roce 1962 v *MGPIIJA* byly zahájeny

*Kurzy konferenčního tlumočení pro OSN*¹ za účelem přípravy tlumočnicků pro ruskou kabinu Sekretariátu OSN v New Yorku, Ženevě, Vídni, Bangkoku a Nairobi.²

Teorie tlumočení se v Sovětském svazu, stejně tak jako na Západě, začala rozvíjet v padesátých letech. Její vývoj probíhal poměrně intenzivně, avšak vzhledem k tomu, že Východ a Západ byly od sebe odděleny železnou oponou, ke spolupráci mezi východní a západní teorií tlumočení v té době ještě nedocházelo. Podle slov Černova ovšem problém nespočíval pouze v tehdejší politické situaci, neboť Západ byl od Sovětského svazu oddělen stejně tak, jako byl Sovětský svaz oddělen od Západu. To, že západní kolegové věděli o teorii tlumočení v Sovětském svazu mnohem méně než jejich východní kolegové o západní teorii tlumočení, zdůvodňoval tím, že východní teoretici tlumočení se mohli seznamovat alespoň s literaturou publikovanou v angličtině, zatímco většina západních badatelů bez pracovní znalosti ruštiny tu možnost neměla. Kontakty v oblasti teorie tlumočení se mezi Východem a Západem začaly oboustranně obnovovat až v osmdesátých letech s perestrojkou, novým myšlením a zmírněním studené války.³

2.2 MEZINÁRODNÍ TRANSLATOLOGICKÝ KONTEXT A RUSKÁ TLUMOČNICKÁ ŠKOLA

V této podkapitole vycházíme zejména z publikace I. Čenkové a kol. *Teorie a didaktika tlumočení I.* (2001), která jako jedna z mála podrobně mapuje období popisované v této kapitole. Zdrojem informací posloužily také další publikace, na něž se v podkapitole odkazuje. Jak již tedy bylo řečeno výše, vývoj teorie tlumočení probíhal v Sovětském svazu a na Západě zároveň. Na rozdíl od teorií západních předmětem zájmu v teoriích východních byly především otázky *didaktického, lingvistického, komunikativního a interdisciplinárního* charakteru. V padesátých a šedesátých letech se začaly objevovat první praktické a didaktické publikace věnované problematice tlumočení téměř souběžně na Východě a na Západě. Autoři prvních odborných prací zabývajících se konferenčním tlumočením byli převážně profesionální tlumočníci a pedagogové na nově vznikajících překladatelsko-tlumočnických univerzitách například v Ženevě nebo v Bruselu. První magisterská diplomová práce

¹ *Курсы переводчиков ООН / the United Nations Language Training Course (UNLTC)*

Na konci 80. let dostali ruští tlumočníci, stejně jako jejich zahraniční kolegové, možnost pracovat v OSN na pozici stálých tlumočnicků (nejdříve na pět, později na čtyři roky) a *Kurzy konferenčního tlumočení pro OSN* byly zrušeny.

² Čenková 2001: 18; Černov 1987: 9, 11-18; Chernov 1999: 41-42, 44; Chernov 1992: 150; Shveitser 1999: 23-26. U odborných publikací, článků a internetových zdrojů v ruštině nebo v angličtině u tohoto i dalších odkazů (viz kapitola 7. Seznam použité literatury a odborných pramenů) diplomantka použila pro účely této diplomové práce vlastní překlad.

³ Čenková 2001: 18; Černov 1987: 9, 11-18; Chernov 1999: 41-42, 44; Chernov 1992: 150; Shveitser 1999: 23-26

věnovaná tlumočení (E. Panethové) byla obhájena na univerzitě v Londýně v roce 1957. Jednalo se o první odbornou práci, která se podrobněji věnovala ST, vzhledem ke svému deskriptivnímu charakteru ovšem další výzkum v dané oblasti neiniciovala. V Moskvě byla v roce 1956 obhájena první kandidátská disertace (R. K. Min'jar-Beloručeva) zabývající se metodickými otázkami výuky konsekutivního tlumočení (dále jen KT). Tyto dvě výše uvedené práce stály u zrodu etapy, během níž začaly vznikat první odborné články, monografie, studie a jiné publikace věnované teoretickým otázkám tlumočení a zároveň se v oblasti tlumočení začal rozvíjet empirický a experimentální výzkum.⁴

K nejznámějším odborným publikacím na Západě patřily především práce tlumočnicků J. Herberta a J-F. Rozana ze ženevské tlumočnické školy *École de traduction et d'interprétation (ETI)*, ve kterých usilovali o zobecnění tlumočnických operací. Herbert se věnoval tématům, jako je například příprava na tlumočení, tlumočnický zápis, tlumočnická etika apod. Rozan se zabýval rozpracováním systému tlumočnické notace používaného při výuce KT. V ruské teorii tlumočení se pracemi Herberta a Rozana ve svých didaktických publikacích nechal inspirovat tlumočnický a teoretik (zejména v oblasti KT) Min'jar-Beloručev (viz oddíl 3.2.1 Teorie a didaktika konsekutivního tlumočení). Ve střední Evropě to byl například A. Krušina z tehdejšího Československa, v bývalé NDR především O. Kade a G. Jäger z Lipska. Kade a Jäger se dále zabývali také otázkami, jako je například komunikativní ekvivalence v tlumočení nebo tlumočnická notace. Kromě výše zmíněných publikací věnovaných didaktice tlumočení vycházely také články o praktických otázkách tlumočení (především v Belgii a ve Švýcarsku). Většinou se ovšem nejednalo o práce, které by splňovaly kritéria vědeckých publikací, neboť jejich autoři byli převážně praktikové, tedy profesionální tlumočníci působící zároveň jako pedagogové. Zobecnňovali tedy především své vlastní zkušenosti a snažili se vypracovat didaktické příručky, které by se mohly využívat ve výuce tlumočení. V tomto období vývoje teorie tlumočení tedy k vědeckému výzkumu ještě nedocházelo.⁵

V roce 1958 začal vycházet odborný časopis *Tetradí perevodčika*, v němž se publikovaly statě věnované problematice tlumočení, nejdříve spíše praktického charakteru, později ale i výsledky empirického a experimentálního výzkumu (viz pododdíl 5.1.2.4 Odborné časopisy a sborníky). Moskva se postupně stala jedním z hlavních výzkumných a metodických center ve střední a východní Evropě. Jedni ruští badatelé se orientovali převážně na výzkum v oblasti

⁴ Čeňková 2001: 17-18

⁵ Čeňková 2001: 17-18

tlumočení, jiní se zabývali teorií překladu (V. N. Komissarov, A. D. Švejcer) a zároveň působili jako tlumočníci.⁶

V šedesátých a sedmdesátých letech si kromě překladatelů a tlumočnicků začínají uvědomovat nutnost interdisciplinárního přístupu k tlumočení také psychologové, lingvisté a psycholingvisté. Předmětem výzkumu psychologů na Západě i na Východě se stává například rozdělení pozornosti, omezená kapacita při zpracovávání informací, princip dominanty apod. Mezi nejznámější evropské a americké badatele té doby lze zařadit například H. Barika, A. Treismanovou, P. Olérona a H. Nanpona, D. Gervera, F. Goldman-Eislerovou, B. A. Benediktova, Z. A. Kočkinovou, A. A. Leont'jeva nebo A. I. Welforda. Ve svých laboratorních pokusech se zabývali mimo jiné rychlostí produkce řeči, fázovým posuvem, rolí pauz, rozdílným vnímáním mezi levým a pravým uchem, souběžností řečových činností (poslechu a mluvení) při ST, šumy v přenosovém kanálu, segmentací výchozí informace, apod. Tento výzkum přinesl své výsledky, jejichž charakter ovšem nelze považovat za vědecký, neboť probíhal ve spolupráci se studenty tlumočení nebo bilingvními jedinci, nikoliv tedy s profesionálními tlumočníky, dále také v laboratorním prostředí, s využitím neautentických materiálů a výzkumných metod neodpovídajících zásadám tlumočení. K výjimkám v tomto ohledu patřila například rakouská konferenční tlumočnice I. Kurzová, která měla vysokoškolské vzdělání jak v oboru tlumočení, tak i psychologie. V roce 1969 jako první tlumočnice na Západě obhájila doktorskou práci, v níž experimentálně zkoumala souběžnost řečových činností při ST. Hlavními centry výzkumu teorie a didaktiky tlumočení na Východě se v šedesátých a sedmdesátých letech staly Moskva a Lipsko. V Sovětském svazu se mu věnovali především pedagogové, kteří byli zároveň konferenčními tlumočníky (například G. V. Černov, R. K. Min'jar-Beloručev, A. F. Širjajev, M. Ja. Cvilling, Z. D. Lvovská) nebo teoretiky překladu (například V. N. Komissarov, A. D. Švejcer). Působili v *MGPIIJA*, ve *Vojenském institutu cizích jazyků* nebo v *Akademii věd SSSR*. Na rozdíl od tlumočnicků na Západě se však v jejich případě nejednalo o tlumočení ve svobodném povolání, neboť v té době v Sovětském svazu a v ostatních východoevropských zemích to z politických důvodů obvykle nepřipadalo v úvahu. Nedostatečné možnosti profesní seberealizace tlumočnicků na Východě ovšem naopak napomáhaly výzkumu, didaktice, spolupráci s kolegy z jiných oborů (například psychologie a psycholingvistiky: I. A. Zimná, V. I. Jermolovičová) a vzniku nových modelů tlumočení (například *modelu pravděpodobnostního prognózování* G. V. Černova nebo *komplexního modelu ST* A. F. Širjajeva). Metodikou a didaktikou KT se

⁶ Černov 1987: 9, 11-18; Chernov 1992: 150; Chernov 1999: 41-42, 44; Shveitser 1999: 23-26

jako jediný soustavně zabýval R. K. Min'jar-Beloručev, jenž věnoval danému tématu řadu svých odborných publikací. Výzkum v rámci východní teorie tlumočení byl na rozdíl od teorie tlumočení na Západě, jak již bylo naznačeno výše, zaměřený také na lingvistickou stránku tlumočení (KT, ST). V této fázi se již jednalo o skutečnou východní teorii tlumočení založenou nikoliv na pohledu jednotlivých badatelů, nýbrž na soustavném výzkumu. Dalším charakteristickým rysem východní teorie tlumočení té doby byl empirický charakter výzkumu, práce s autentickými materiály a konkrétními jazykovými dvojicemi. Zkoumala se například souběžnost řečových činností při ST, časový posuv a další. Pro lipskou školu bylo charakteristické to, že za společný základ překladu a tlumočení považovala řečové mechanismy zajišťující jazykové zprostředkování. Její představitelé G. Jäger a O. Kade se dále zabývali například parametry kvality tlumočení nebo podtypy tlumočení s heterovalentními texty. Na rozdíl od sovětských badatelů však empirický materiál využívali minimálně a pohybovali se spíše v teoretických mezích. V ostatních zemích střední a východní Evropy bylo možné v šedesátých a sedmdesátých letech zaznamenat zájem o teorii tlumočení spíše na praktické rovině a mezi jednotlivými badateli, kteří působili zároveň jako pedagogové a věnovali se lingvistickým a didaktickým otázkám tlumočení. Vědeckých a empirických prací se v té době psalo velice málo. V Československu vznikaly odborné práce především na *Univerzitě 17. listopadu* (A. Krušina, A. Hromasová, J. Leksa, Z. Tomanová, N. Močalová, E. Janovcová, M. Formánková-Csiriková a další), kde v roce 1968 byla obhájena první empirická tlumočnická diplomová práce. Výzkumu v oblasti tlumočení se badatelé věnovali v minimální míře také na Slovensku (T. Nováková, A. Keníž), v Polsku (A. Kopczyński) nebo v Bulharsku (B. Alexieva).⁷

V sedmdesátých a osmdesátých letech se na mnoha univerzitách začaly otvírat nové kurzy tlumočení. Tlumočníci, kteří zde působili jako pedagogové, se začali více zabývat procesem tlumočení jak z teoretického, tak z didaktického hlediska. V této době také vznikly některé další modely ST (například D. Gervera nebo B. Moser-Mercerové). V západní teorii tlumočení se ovšem badatelé opírali především o vlastní zkušenosti a téměř vůbec nepřihlíželi k jiným oborům souvisejícím s tlumočením. Na některých univerzitách se začala zakládat teoretická výzkumná střediska a pro získání titulu v oboru tlumočení se zpravidla začala vyžadovat obhajoba závěrečné práce na tlumočnické téma (Praha, Bratislava, Varšava, Moskva, Lipsko, Vídeň, Heidelberg, Berlín, Innsbruck, Paříž, Terst, Tokio a další). Mezi nejvýznamnější západní teorie té doby lze zařadit zejména *teorii smyslu* teoretičky a

⁷ Čeňková 2001: 19-20

konferenční tlumočnice D. Seleskovitchové z francouzské tlumočnické školy *École Supérieure d'Interprètes et de Traducteurs (ESIT)*, neboť se na řadu let stala jedinou uznávanou teorií mezi západními badateli. Nechávali se jí inspirovat autoři dalších statí, publikací a disertací ve Francii (například M. Ledererová, Ch. Thiéry, C. Donovanová, K. Déjean Le Féalová) i v jiných zemích (například M. García-Landa, J. Choi, Ch. Driesenová), a také se z ní vycházelo při výuce KT a ST. Ve střední a východní Evropě měl výzkum i nadále především didaktický a empirický charakter. Badatelé zde pracovali s autentickými nahrávkami a věnovali se specifickým tlumočnickým otázkám, jako je například lingvistická stránka tlumočení, prognózování, souběžnost poslechu a mluvení, apod. (E. Janovcová, A. Krušina, T. Nováková, I. Čeňková, H. Salevská, B. Alexieva, M. Csiriková, A. Kopczyński, A. Michejev a další). V osmdesátých letech zde vznikají první rigorózní a kandidátské práce věnované tlumočení. V Československu jsou jejich autory například O. Sofr, A. Keníž, I. Čeňková, T. Nováková, v Polsku například A. Kopczyński. Z důvodu stále ještě přetrvávající izolace mezi Východem a Západem ovšem ke spolupráci mezi východními a západními badateli v této době ještě nedochází. Významným milníkem ve vývoji výzkumu v oblasti tlumočení v sedmdesátých letech bylo první interdisciplinární symposium v roce 1977 v Benátkách věnované teorii a praxi ST (*NATO Symposium on Language Interpretation and Communication*). Zájem o interdisciplinární výzkum ze strany konferenčních tlumočnicků a vědců z jiných oborů zkoumajících tlumočení však nevydržel příliš dlouho, neboť se vycházelo z rozdílných předpokladů. Absence společného výzkumu přetrvávala ještě téměř dalších deset let. Na rozdíl od západní Evropy ve střední a východní Evropě (především v Sovětském svazu a NDR) znalci teorie a didaktiky tlumočení se věnovali výzkumu, na nějž byli z odborného hlediska dostatečně připraveni. Výzkum probíhal na univerzitách, kde působili, a čerpal z poznatků jiných vědních disciplín, jako je například psychologie, lingvistika, apod. (G. V. Černov, I. A. Zimná, V. I. Jermolovičová a další).⁸

O daleko intenzivnějším teoretickém a experimentálním výzkumu v Evropě a ve Spojených státech amerických lze hovořit od druhé poloviny osmdesátých let. Jednou z nejdůležitějších událostí v tomto ohledu bylo mezinárodní symposium věnované teoretickým a praktickým otázkám didaktiky tlumočení, které se konalo v roce 1986 na tlumočnické univerzitě v Terstu. Zúčastnili se ho badatelé z celého světa z překladatelsko-tlumočnických i jiných univerzit. Jednalo se tedy o zapojení do výzkumu tlumočení více vědních disciplín souvisejících s oborem. Odborníci z terstské univerzity se začali ve

⁸ Čeňková 2001: 20-22

spolupráci neurofyziology a neurolingvisty zabývat experimentálním výzkumem tlumočení (například L. Granová, F. Fabbro). Začaly se přehodnocovat a znovu rozvíjet jednou analyzované myšlenky. Někteří badatelé (například D. Gile, F. Pöchhacker, A. Schjoldagerová) hovořili v souvislosti s přístupem k výzkumu tlumočení v té době o dvou jeho kategoriích: individuálním teoretizování a skutečném vědeckém výzkumu. Za správný považovali vědecký výzkum, tedy výzkum zaměřený rigorózně a empiricky. Interdisciplinární přístup se v této oblasti začal aplikovat ve Spojených státech amerických (například B. Moser-Mercerová, D. Massaro, S. Lambertová, M. Dillinger, W. Isham a další), v západní Evropě i v jiných regionech světa (například D. Gile, F. Pöchhacker, M. Shlessingerová, A. Riccardi, R. Setton, S. Kalina, A. Mizuno, M. Kondo, J. Tammola, I. Kurzová). Při výzkumu jednotlivých specifíků tlumočení (například kognitivní a lingvistické stránky, kvality, pracovních podmínek, tlumočení čísel, práce s časem, tlumočnických strategií apod.) se vycházelo z empirických materiálů. K nejvýznamnějším tehdejším zastáncům rigorózního interdisciplinárního výzkumu patřil například francouzský konferenční tlumočník a vědec D. Gile. Mimo jiné z tohoto důvodu považoval za nezbytné zvyšování informovanosti v rámci tlumočnické badatelské komunity. V roce 1990 proto začal vydávat *The IRN Bulletin* přinášející informace o nových publikacích, překladatelsko-tlumočnických konferencích a seminářích. Kromě toho se snažil sledovat situaci v různých zemích z hlediska vznikajících výzkumných prací a také usiloval o vypracování odborné metodiky aplikovatelné ve výzkumu tlumočení. Sám zveřejnil řadu odborných článků a publikací věnovaných této oblasti. I přes zájem vědců a tlumočníků o spolupráci ve výzkumu tlumočení, významnou překážku v interdisciplinárním výzkumu však v té době představovala institucionální a ekonomická omezení výzkumných a vysokoškolských pracovišť. Obdobná situace je do jisté míry patrná i v současné době v řadě středoevropských a východoevropských zemí.⁹

V devadesátých letech díky politickým a společenským změnám se vědcům nabídly nové možnosti spolupráce na mezinárodní a také interdisciplinární úrovni. Začaly se pořádat odborné konference věnované otázkám tlumočení (například v roce 1994 ve finském Turku), semináře pro vyučující tlumočení (například workshop *AIIC (International Association of Conference Interpreters)*¹⁰ v Bruselu v roce 1991) a stáže pro doktorandy. Vývoj byl doprovázen vznikem nových odborných časopisů (kromě výše zmíněného časopisu *The IRN Bulletin*, také *The Interpreters' Newsletter*, *Interpreting* a dalších), zakládáním nových

⁹ Čeňková 2001: 22-23

¹⁰ <http://aiic.net/about> citováno 17. 8. 2014

překladatelsko-tlumočnických vysokých škol a novými zájemci o teorii tlumočení také v dalších regionech.¹¹

¹¹ Čeňková 2001: 23

3. HLAVNÍ SMĚRY VÝZKUMU RUSKÝCH AUTORŮ V POČÁTEČNÉ ETAPĚ UTVÁŘENÍ TEORIE TLUMOČENÍ JAKO SAMOSTATNÉ VĚDNÍ DISCIPLÍNY

3.1 ÚVOD

Teoretickým otázkám tlumočení se od počátku šedesátých let věnovali zejména moskevští autoři, kteří byli zároveň tlumočníky a zpravidla také vyučujícími na vysokých školách, případně působili v *Akademii věd SSSR*. Předmětem jejich zájmu byly podobné aspekty tlumočení jako u západních badatelů. Na některá témata ovšem ruští autoři, jak již bylo naznačeno výše, kladli větší důraz. Tlumočení například považovali za verbální dvojjazyčnou zprostředkovávanou *kommunikaci*, proto *kommunikativní stránka* tlumočení v jejich výzkumu hrála jednu z nejdůležitějších rolí (V. N. Komissarov, A. F. Širjajev, A. D. Švejcer). Dále si mnohem více než jejich kolegové na Západě uvědomovali potřebu *interdisciplinárního přístupu* k výzkumu tlumočení (G. V. Černov, A. F. Širjajev, A. D. Švejcer). Díky svému působení na vysokých školách mohli více spolupracovat s odborníky z jiných oblastí, zejména s psychology a psycholingvisty (například I. A. Zimná, V. I. Jermolovičová). Na rozdíl od západních badatelů ruští autoři dále věnovali větší pozornost *lingvistické stránce* KT a ST (například jazykovým kombinacím v tlumočení, propedeutickým cvičením nebo návodům na řešení různých tlumočnických situací). Ruští badatelé jako jedni z prvních začali ve svém *empirickém výzkumu* využívat autentické materiály a konkrétní jazykové dvojice k potvrzování svých hypotéz o řečových mechanismech stanovených pro zkoumané dvojice. Prováděli experimenty například na souběžnost poslechu a mluvení při ST, temporální charakteristiky nebo fázový posuv. KT v této etapě vývoje teorie tlumočení, ale i v dalších letech, nebyla věnována taková pozornost. Důvodem bylo dle názorů některých odborníků to, že v Sovětském svazu se zpravidla konsekutivně tlumočilo po kratších úsecích, což se promítalo i do výuky KT. Většina teoretických prací věnovaných KT se proto orientovala především na *didaktickou stránku* tohoto typu tlumočení v různých jazykových dvojicích. Je nutné podotknout, že zájem o didaktickou a lingvistickou stránku tlumočení přetrvává v ruské teorii tlumočení do dnešního dne.¹²

¹² Čenková 2001: 76

3.2 HLAVNÍ SMĚRY VÝZKUMU

3.2.1 TEORIE A DIDAKTIKA KONSEKUTIVNÍHO TLUMOČENÍ

Hlavním ruským představitelem *teorie a didaktiky KT* v sedmdesátých a osmdesátých letech byl R. K. Min'jar-Beloručev. O problematiku výuky KT a tlumočnickou notaci se zajímal od samotných počátků své profesionální tlumočnické a pedagogické činnosti. Navštívil ženevskou tlumočnickou školu *ETI*, kde se podrobně seznámil s hlavními zásadami tlumočnické notace podle J. Herberta a J-F. Rozana. V Moskvě tyto zásady dále rozvíjel a upravoval s ohledem na potřeby sovětských tlumočnicků. Bádal jak v oblasti teorie tlumočení, tak i teorie překladu. Kromě didaktiky KT, teoretického a metodického výzkumu se aktivně věnoval tlumočení a zabýval se jeho praktickými otázkami, například tlumočnickými metodami a postupy. Problematice tlumočení věnoval řadu učebnic, monografií a metodických článků.¹³

Vyzdvihoval roli stejného *komunikativního*, popř. *estetického efektu* v tlumočení vyplývající z konkrétní *komunikativní situace*. Za základní jednotku komunikace považoval *řečový akt*, překlad a tlumočení pak za typy *řečové činnosti* probíhající v určité situaci. Tlumočení tedy podle něj nespočívá pouze v převedení výchozího textu, nýbrž především v určení a předání *invariantní informace*. Tlumočnick se přitom jako odborník opírá o vlastní intuici a o informace o *podmínkách komunikace* a *komunikativní funkci*. Tyto informace Min'jar-Beloručev označoval jako *fónové informace* zahrnující jak sémantické a funkční prvky smyslu sdělení, tak i prvky jeho strukturní stránky mající vliv na jeho stránku estetickou. Tlumočnick tedy musí být schopný na základě informativní stránky sdělení a také způsobu tohoto sdělení určit *komunikativní hodnotu jeho struktury*. Z tohoto důvodu autor chápal proces tlumočení nikoli jako pouze mezijazykovou transformaci, nýbrž i jako přenos *informací*. Jeho *informační model* tlumočnického procesu tedy vychází z toho, že tlumočnick musí určit informaci, kterou je nutné předat cílovému adresátovi v konkrétní komunikativní situaci. Za nejmenší informační jednotky invariantu textu považoval tzv. *komunikativní segmenty* vycházející z konkrétních nebo abstraktních znaků dané informace, například jednotek výchozího jazyka, jednotek tlumočnického zápisu nebo subjektivních představ tlumočnicka. Transformace prováděné tlumočnickem probíhají na několika rovinách: lexikální, sémantické a informační. Převádění na rovině lexikální a sémantické má podle autora spíše

¹³ Čeňková 2001: 74-79

lingvistický charakter, zatímco na rovině informační se jedná o *tlumočnické* postupy, které jsou hlavním předmětem translatologie.¹⁴

3.2.2 TEORETICKÉ OTÁZKY SIMULTÁNNÍHO TLUMOČENÍ

ST začalo být předmětem nově vznikajících teoretických modelů a studií *empirického charakteru*, jež vycházely z názorů prominentních sovětských *psychologů* a *psycholingvistů*, se kterými teoretici tlumočení úzce spolupracovali. Na rozdíl od řady jiných zemí si sověští badatelé uvědomovali nutnost výzkumu v oblasti tlumočení pro jeho vědecký rozvoj. Mimo jiné z tohoto důvodu se pedagogové podíleli na přípravě *kandidátských a doktorských prací* zabývajících se *problematikou tlumočení* (B. A. Benediktov, M. Ja. Cvilling, G. V. Černov, V. I. Jermolovičová, Z. D. Lvovská, R. K. Min'jar-Beloručev, A. S. Michejev, Je. N. Sladkovská, A. F. Širiajev a další).¹⁵

3.2.3 JINÉ ASPEKTY TLUMOČENÍ

M. Ja. Cvilling, Ju. Denissenko, P. R. Palažčenko a další odborníci se věnovali spíše *praktickým otázkám odborné přípravy* budoucích tlumočnicků, jako jsou například specifické dovednosti či vlastnosti potřebné k tlumočení, nároky kladené tímto povoláním, apod. *Sociologickou a pragmatickou stránkou* tlumočení se zabýval například A. V. Sadikov, jenž považoval tlumočení za určitý druh *sociálního chování*, nebo T. V. Vojevodinová, která připisovala tlumočnickovi roli *partnera* ve zprostředkovávané *řečové komunikaci*, pro něhož je zásadní umět získat důvěru adresátů sdělení. Předmětem výzkumu B. A. Benediktova bylo především *ST z psychologického hlediska* a také z hlediska *souběžnosti poslechu a mluvení* charakteristické pro tento druh tlumočení. Podle názoru badatele řečové činnosti mohou při ST probíhat zároveň především díky zkracování doby reakce tlumočnicka na výchozí sdělení a převodu sdělení a zrychlování tempa mluvení. Dále pracoval také s pojmem *vnitřní řeč*, již chápal jako fázi ST mezi poslechem sdělení v jazyce výchozím a jeho verbálním převedením do jazyka cílového. Z významných badatelů lze dále uvést například Z. D. Lvovskou, jež se v souvislosti s *komunikativní stránkou* tlumočení zabývala otázkami *komunikativní ekvivalence*, rozdílů mezi *významem* a *smyslem* textu apod. (viz oddíl 4.2.3 Komunikativní model Zinaidy Davydovny Lvovské).¹⁶

¹⁴ Čenková 2001: 74-79

¹⁵ Čenková 2001: 79

¹⁶ Čenková 2001: 84; L'vovskaja 2008: 1-3

3.2.4 EXPERIMENTÁLNÍ VÝZKUM PROCESU TLUMOČENÍ

Zájem o teoretické otázky tlumočení byl doprovázen experimentálním výzkumem v této oblasti. Jedním z nejvýznamnějších a nejoblíbenějších témat v tomto ohledu byla zejména *souběžnost řečových činností* při ST. Jedni badatelé se domnívali, že k souběžnosti jako takové při ST nedochází (Z. A. Kočkinová), jiní tento názor vyvraceli (G. V. Černov, I. A. Zimná, A. F. Širjajev). ST se dále věnoval například psycholingvista A. A. Leont'jev, jenž ho analyzoval z hlediska *psycholingvistiky*. Operoval také s pojmem *program*, který v tlumočení představuje smyslový obsah sdělení řečníka. I přes odlišnosti v metodologii a vybavení východních a západních badatelů zkoumajících souběžnost poslechu a mluvení při ST, se oběma skupinám podařilo dospět ke stejným výsledkům, a sice že tlumočníci při ST mluví a poslouchají zároveň přibližně 70% času. Tato a další vědecká zjištění významně přispěla ke změnám ve studijních plánech překladatelsko-tlumočnických vysokoškolských oborů, včetně doporučené odborné četby. V souvislosti se souběžností řečových činností při ST se G. V. Černov, S. A. Lukaninová, Je. N. Sladkovská, V. I. Jermolovičová a A. J. Šumichin zabývali také zkoumáním *pravděpodobnostního prognózování*. Černov, jenž se od počátku své vědecké práce věnoval ST teoreticky, experimentálně i didakticky, přišel s tzv. *psycholingvistickým modelem* ST založeným na tom, že souběžnost řečových činností při ST je umožněna především díky pravděpodobnostnímu prognózování. A. F. Širjajev se ST zabýval teoreticky, experimentálně a metodicky. Při rozpracování svého *komplexního modelu* ST vycházel z poznatků sovětské psycholingvistiky. ST chápal jako specifický druh jazykového projevu. Kromě souběžnosti řečových činností se v souvislosti se ST zajímal také o roli *mikropauz*, *rychlost projevu* řečníka, o využití *řečové ekonomie (komprese)* a *syntaktických transformací*, o *jednotky orientace* a *lingvistická specifika*. Za *jednotky orientace* považoval minimální významové celky, které vznikají při segmentaci výchozího textu, jsou proměnlivé a závislé na řadě faktorů, většinou se však shodují s jednotkami sémantického, syntaktického a intonačního členění proudu řeči (viz oddíl 4.2.2 Komplexní model simultánního tlumočení Anatolije Fjodoroviče Širjajeva).¹⁷

¹⁷ Čeňková 2001: 79-84; Černov 1987: 22; Černov 1992: 151-152; Černov 1994: 139, 145; Černov 1999: 41-42; L'vovskaja 2008: 1-3

4. SROVNÁNÍ ZÁKLADNÍCH RUSKÝCH MODELŮ TLUMOČENÍ S MODELÝ ZÁPADNÍMI¹⁸

4.1 ÚVOD

Pro srovnání tlumočnických modelů byly pro účely této diplomové práce zvoleny z ruských modelů modely G. V. Černova, A. F. Širjajeva a Z. D. Lvovské a ze západních modely D. Gila a D. Seleskovitchové. Vycházelo se přitom z kritérií, jako je doba vzniku modelů (konec šedesátých až počátek osmdesátých let) a jejich zásadní role v rozvoji teorie tlumočení. V tomto období ovšem vzniklo jak v západní, tak i ve východní teorii tlumočení modelů více, pro dodržení rozsahu této práce jsme se však museli zaměřit pouze na některé z nich. I přesto, že se jedná o modely v teorii tlumočení všeobecně známé a uznávané, v této kapitole je uvádíme za účelem jejich zasazení do kontextu a uvědomění si toho, že v tehdejším Sovětském svazu badatelé přišli s vlastními tlumočnickými modely a zároveň dobře znali západní modely a publikace. Výše uvedené modely (s výjimkou modelu D. Seleskovitchové (1968)) vznikly v době, kdy se v teorii tlumočení začaly objevovat první snahy o *interdisciplinární přístup*. Níže uvedené srovnání ruských tlumočnických modelů s modely západními vychází z charakteristických rysů jednotlivých modelů, snaží se vysledovat jejich hlavní shody a rozdíly a na základě jejich analýzy dospět k určitým závěrům.¹⁹

4.2 BLIŽŠÍ CHARAKTERISTIKA MODELŮ

4.2.1 MODEL PRAVDĚPODOBNOSTNÍHO PROGNOZOVÁNÍ GELIJE

VASILJEVIČE ČERNOVA

Černovův psycholingvistický *model pravděpodobnostního prognózování* (1978) byl zvolen pro srovnání s modely Širjajeva, Lvovské, Gila a Seleskovitchové z několika důvodů. Jedná se totiž o model vědeckého a interdisciplinárního charakteru, jenž zároveň neopomíjí reálné podmínky, za nichž tlumočení probíhá v praxi. Díky tomu také mohl být aplikován přímo ve výuce tlumočení. Jednotlivé aspekty ST jsou v něm analyzovány především z hlediska psycholingvistického. Autor přitom vycházel z teorie textu, komunikativní lingvistiky a teorie řečové činnosti sovětské psycholingvistické školy (N. I. Žinkin, A. A. Leont'jev, I. A. Zimná a další). Zdůrazňoval, že komplexní výzkum ST překračuje rámec

¹⁸ Část této kapitoly byla převzata z nepublikované seminární práce diplomantky na předmět Teorie tlumočení (Ústav translatologie FF UK v Praze) na téma *Komparace tlumočnických modelů G. V. Černova, D. Seleskovitchové a B. Moser-Mercerové* (2012).

¹⁹ Čeňková 2001: 22, 115, 122

jakékoli vědy o jazyce, řeči a řečové činnosti a je na rozhraní lingvistické teorie překladu a psycholingvistiky. Podobně jako někteří jeho kolegové zabývající se výzkumem ST na Východě i na Západě zkoumal v rámci ST převážně *souběžnost řečových činností*.

Model je založen na zpracovávání informací na základě *očekávání* tlumočnicka v procesu tlumočení (především ST) při recepci sdělení v jazyce výchozím a při syntéze během reprodukce sdělení v jazyce cílovém. *Pravděpodobnostní prognózování* v tlumočení, někdy označované také jako *predikce* nebo *anticipace*, je podle autora umožněno především díky *redundanci* většiny přirozených jazyků, aktuálnímu členění větnému (*tematicko-rématické struktury*) výchozího sdělení a *komunikativnímu kontextu*. *Redundance* může být *objektivní* (význam) a *subjektivní* (smysl), která souvisí především se *znalostmi* tlumočnicka. *Pravděpodobnostní prognózování* je v pojetí Černova základním psycholingvistickým faktorem vysvětlujícím fenomén *souběžnosti řečových činností* při ST. Rématické prvky textu se mohou prognózovat pouze při dostatečné míře redundance na odpovídající vyšší úrovni hierarchie mechanismu ST (réma věty – na úrovni textu, réma textu – na úrovni komunikativní situace). Řečová komprese v ST je možná pouze v tematické části jak na úrovni výpovědi (fráze, věty), tak i na úrovni sdělení (textu). *Pravděpodobnostní prognózování* v tlumočení probíhá na všech rovinách zpracovávaných informací zároveň: od roviny fonetické, přes rovinu gramatických a lexikálně-sémantických struktur, rovinu sémanticko-syntaktickou, rovinu textovou až po rovinu celkového smyslu sdělení, na niž má významný vliv komunikativní situace ST. Automatické vytváření zvětšujícího se sémantického pole v tlumočnickově paměti se označuje jako *dynamická kumulativní analýza*, která společně s dalšími faktory usnadňuje *pravděpodobnostní prognózování*. Pokud jde o *redundanci*, v případě funkčních stylů se zpravidla jedná o redundanci vyšší, než je průměrná redundance daného jazyka, neboť se množství informací na symbol snižuje díky tematickému, kontextuálnímu a situačnímu zakotvení. Z hlediska *aktuálního členění větného* se při tlumočení pozornost tlumočnicka soustřeďuje především na rématickou část autorova projevu, jež se vyznačuje *nejvyšší informační hustotou*. Výše zmíněné faktory napomáhající *pravděpodobnostnímu prognózování* se vztahují na porozumění výchozímu sdělení. Na rovině formulace sdělení funguje obdobný mechanismus, jenž se označuje jako *anticipační syntéza*.²⁰

²⁰ Čenková 2001: 79-81; Černov 1978: 2, 39, 49, 53, 56, 58, 68-69, 97, 136, 152-153, 154-156; Černov 1984b: 38; Černov 1987: 3-4, 29, 37, 166; Černov 1992: 151, 153-155, 160; Černov 1994: 139-140, 143, 148; Černov 1999: 41-42, 47-48; Pöschhacker 2004: 101; Pöschhacker, Shlesinger 2002: 99-107, 104, 106

4.2.2 KOMPLEXNÍ MODEL SIMULTÁNNÍHO TLUMOČENÍ ANATOLIJE

FJODOROVIČE ŠIRJAJEVA

Širjajev ve svém *komplexním modelu ST* (1979) přináší do výzkumu ST řadu nových pojmů, jako je *jednotka orientace, řečová komprese, diskrétní a kontinuální charakter ST a mechanismus synchronizace*. Stejně jako Černovův *model pravděpodobnostního prognózování* i tento model má interdisciplinární charakter. Vychází z teorie řečové činnosti a rozlišuje několik fází ST: *fázi orientace, fázi vytyčení programu a fázi realizace*. Realizaci jednotlivých fází řídí tzv. *synchronizační mechanismus* neboli *fáze synchronizace*. Na prvním místě mechanismu synchronizace je *rovina aktuálního uvědomování*, která řídí činnost tlumočníka spojenou se zaměřením a obsahem projevu řečníka. Druhou rovinou je *rovina uvědomělé kontroly*, která pomáhá tlumočnickovi se orientovat v syntaxi a lexiku řečnickova projevu, kontroluje, do jaké míry tento postup odpovídá intenci sdělení ve výchozím jazyce. Třetí rovina, *rovina neuvědomělé kontroly*, zpravidla napomáhá k realizaci jednotlivých tlumočnických řešení. Pro ST je v tomto modelu příznačná *diskrétnost* a *kontinuálnost*. Ze segmentového, *diskrétního* charakteru ST je zřejmé, že všechny tři fáze probíhají formou postupných kroků, které buď na sebe navazují (při pomalém tempu a velkých pauzách v řečnickově projevu) nebo se překrývají (souběžný průběh všech tří fází při rychlém tempu a malých pauzách). *Kontinuálnost* procesu ST spočívá ve vzájemné propojenosti všech jeho složek. Diskrétně-kontinuální charakter ST je ovšem závislý nejen na tempu projevu řečníka a délce pauz v tomto projevu, ale i na individuálních vlastnostech tlumočníka a na jeho profesionální úrovni. Podle Širjajeva při ST dochází k *souběžnosti řečových činností* především díky využívání *mikropauz* v projevu řečníka i ve vlastním projevu a střídání vnímání resp. poslechu výchozího projevu a vlastního mluvení. Podobně jako v modelu *pravděpodobnostního prognózování* Černova i v Širjajevově modelu významnou roli hraje *redundance* většiny přirozených jazyků usnadňující porozumění projevům také v běžné lidské komunikaci. V souvislosti s využíváním pauz v řečnickově projevu Širjajev hovoří o tempu jeho projevu, jež může být velmi pomalé, pomalé, střední či rychlé. Kromě projevů s výše uvedenými typy tempa se tlumočníci ve své praxi setkávají také s texty smíšenými, v nichž se tempo může měnit. Při velmi pomalém tempu projevu řečníka v ST z větší části dochází ke střídání poslechu a mluvení, se zrychlujícím se tempem se tyto dvě řečové činnosti stále více překrývají. K jejich maximální souběžnosti dochází ve chvíli, kdy se pouze 20-30 % z celkového rozsahu textu v jazyce cílovém uskutečňuje během pauz v řečnickově projevu. Kromě mikropauz *souběžnost řečových činností* podle Širjajeva umožňuje také *řečová*

komprese a rychlejší absolutní *tempo tlumočení*. *Kompresi* člení na *eliminaci* (eliminace segmentů nesoucích informaci, eliminace opakované informace, eliminace segmentů nenesoucích informaci, generalizace, rekapitulace, sumarizace), a na *vlastní kompresi* (jazyková neboli sémantická komprese: náhrada úplného názvu zkratkou, zkratkovým slovem, univerbizace, pronominalizační transformace; syntaktická: např. záměna souvětí větou jednoduchou, polovětnou předložkovou vazbou apod.). *Řečová komprese* (v podobě *eliminace* nebo *vlastní komprese*) závisí na redundanci výchozího sdělení, tempu projevu řečníka a konkrétní jazykové dvojici. Probíhá zpravidla na více rovinách najednou a kromě souběžnosti řečových činností umožňuje také vyrovnané tempo tlumočení. Vztahuje se zejména na (1.) informace vyplývající z extralingvistické situace sdělení, opakování, paralelismy, zdvořilostní fráze, odbočování od tématu, některé přívlastky, číslovky apod., (2.) syntaktické obraty, slovní spojení či slova, která lze zkrátit nebo nahradit synonymy, zkratkami apod., příp. vynechat z důvodu jejich redundance, (3.) sémantickou stránku projevu: na rovině lexikálně-sémantické například nahrazování sémantických prvků jejich kratšími synonymy, zkracování opakujících se sémantických prvků, generalizace, vynechávání některých sémantických prvků díky trvalosti popisovaných jevů nebo redundanci úplného pojmenování v konkrétní komunikativní situaci apod.²¹

4.2.3 KOMUNIKATIVNÍ MODEL ZINAIDY DAVYDOVNY LVOVSKÉ

Lvovská se ve své výzkumné činnosti zabývala především komunikativními aspekty tlumočení. Kromě toho se věnovala také publikační činnosti (didaktické příručky, odborné články věnované teorii a praxi překladu a tlumočení, didaktice a lingvistice apod.). Její *komunikativní model* (1985), podobně jako pojetí překladu a tlumočení A. D. Švejcera, přinesl v době svého vzniku nový pohled na proces překladu a tlumočení především jako na akt komunikace zaměřený na posluchače. Překladatel příp. tlumočník se přitom v rámci tohoto modelu považuje za jednoho z účastníků komunikace. Pohled Lvovské na překlad a tlumočení se v řadě aspektů shoduje také s *teorií skoposu* H. Vermeera a K. Reissové. *Textová ekvivalence* v modelu Lvovské nevyplyvá z existence ekvivalentních prvků mezi dvěma texty na rovině jazykové, nýbrž především z *ekvivalence komunikativní* hrající zásadní roli jednak z hlediska zachování koncepčního programu autora výchozího textu, jednak z hlediska dosažení přijatelnosti daného textu v cílové kultuře. S *komunikativní ekvivalencí* bezprostředně souvisí pojetí rozdílu mezi *významem* a *smyslem* textu. *Význam* textu autorka

²¹ Čeňková 2001: 82-84; Černov 1987: 22; Černov 1992: 151-152; Černov 1994: 145; Širjajev 1979: 7, 54-63, 67, 84-85, 88, 92-97, 102, 106

chápe jako objektivní lingvistickou kategorii, jež je součástí systému každého jazyka, zatímco *smysl* textu má v jejím pojetí extralingvistický a subjektivní charakter. Komunikativní hodnotu textu jako celku a jeho částí adresát může posoudit na základě svých *extralingvistických znalostí*, včetně *znalostí situačních*. *Smyslová struktura* se hierarchicky (od nadřazeného k podřazenému) dělí na *situační substrukturu* (komunikativní situace), *pragmatickou substrukturu* (koncepční / intencionálně-funkční program autora textu) a *sémantickou substrukturu* (sémantický obsah). Invariantnost *pragmatické substruktury* nemůže být absolutní z důvodu intersubjektivního charakteru jakékoliv komunikace. Dále autorka operuje také s pojmem *kulturní intertextovost*, kterou charakterizuje jako veškeré rozdíly mezi dvěma kulturami po materiální i nemateriální stránce, z hlediska norem řečového i neřečového chování, jež se projevují v překladu nebo tlumočení a vyžadují řešení umožňující dosáhnout přijatelnosti cílového textu. Vzhledem k intersubjektivnímu a interkulturnímu charakteru překladu a tlumočení lze podle Lvovské předpokládat, že každá komunikativní situace je neopakovatelná, a tudíž věda o překladu a tlumočení není vědou normativní a restriktivní, nýbrž explikativní a deskriptivní.²²

4.2.4 TEORIE SMYSLU DANICY SELESKOVITCHOVÉ

Jeden z nejvýznamnějších západních modelů tlumočení *interpretativní teorie tlumočení* neboli *teorie smyslu* (1968) D. Seleskovitchové a M. Ledererové (dále jen D. Seleskovitchové jako její hlavní autorky) byl zvolen pro srovnání s ostatními modely na základě role, jakou sehrál v rozvoji teorie tlumočení v době svého vzniku. I přesto, že se nejednalo o model interdisciplinární (na rozdíl například od modelů Černova, Širjajeva nebo Gila), stal se na mnoho let jediným uznávaným tlumočnickým modelem na Západě. Ovlivnil několik generací badatelů v celé překladatelsko-tlumočnické komunitě a přispěl k hlubšímu poznání procesu tlumočení. *Teorie smyslu* je založená na chápání procesu tlumočení jako aktu komunikace, jenž lze schematicky zobrazit jako trojúhelník, jehož vrcholem je *smysl* a dalšími dvěma body výchozí a cílový jazyk. Tlumočení tedy není pouze „převáděním“ jazykové roviny, nýbrž procesem spočívajícím především v porozumění *smyslu* výchozího sdělení a v jeho následném převedení do cílového jazyka. O převádění pouze na jazykové rovině lze hovořit například v případě vlastních jmen, číslovek, odborných termínů, výčtů apod., jež mají v cílovém jazyce své fixní ekvivalenty. Cílovým jazykem by přitom měl být mateřský jazyk tlumočnicka, i když autorka uznává, že tento požadavek se zdaleka ne vždy dodržuje v praxi. Aby tlumočnick správně porozuměl projevu řečníka, musí výborně ovládat výchozí jazyk a

²² Čenková 2001: 75-76; L'vovskaja 2008: 1-3, 17, 22, 37, 42, 62-68, 82-83, 95, 127

také mít dostatečné *znalosti* o projednávané problematice. *Smysl* je podle modelu Seleskovitchové *vědomý*, tvořený *lingvistickým významem* vycházejícím z hlásek a potvrzujícím se na kognitivní úrovni, a *neverbální* čili nesouvisející se žádnou formou kognitivní paměti.²³

4.2.5 MODEL ÚSILÍ DANIELA GILA

Druhým zásadním tlumočnickým modelem západní teorie tlumočení vybraným pro srovnání s modely východními je *model úsilí* (1988) francouzského badatele Gila. Svůj interdisciplinární model vycházející z poznatků kognitivní psychologie aplikoval nejdříve pouze na ST, později také na KT, tlumočení z listu a ST s listem. Model bere v úvahu nejen časový faktor a omezené možnosti lidské paměti, ale i kontextuální a extralingvistické znalosti tlumočnicka. Model byl vytvořen především k didaktickým účelům a k vysvětlení problémů, k nimž může docházet při tlumočení například jmen a názvů, číslovek, výčtů, rychlých projevů, projevů se silným cizím přízvukem nebo dialektem, nedostatečně logických projevů, projevů s rušivým faktorem v podobě špatného zvuku apod. Je založen na předpokladu, že při tlumočení výkon tlumočnicka a adekvátnost přetlumočené informace přímo závisí na dostatku energie resp. *pracovní / procesní kapacity* potřebné k jejímu zpracování. Pracovní kapacitu vyžadují především neautomatické psychické operace, například poslech a analýza (zahrnuje rozpoznání řeči, vytvoření sémantické reprezentace, ověření věrohodnosti a zpravidla i anticipaci) nebo uchování informací v pracovní paměti. K tlumočení je zpravidla zapotřebí téměř veškeré této energie nebo někdy dokonce i více, kdy hrozí zahlcení pracovní kapacity (tzv. *saturace*) a zhoršení kvality výkonu. V rámci tohoto modelu pro ST se pracovní kapacita rozděluje mezi několik typů *kapacitních nároků* resp. *úsilí* kladených na tlumočnicka zároveň: mezi *nároky na poslech a analýzu*, *nároky na paměť*, *nároky na produkci* a *nároky na koordinaci*. *Úsilí* vynaložené na *koordinaci* zajišťuje koordinaci všech tří typů úsilí, včetně adekvátního rozdělení pracovní kapacity mezi jednotlivá úsilí. Při vyčerpání kapacity pro dílčí úkol obvykle dochází k tzv. *individuálnímu deficitu*, kdy množství disponibilní kapacity je dostačující, nicméně se minimálně při jednom úsilí projeví její deficit v důsledku jejího špatného rozdělení (kvůli nezkušenosti, únavě apod.). Může se projevit ztrátou nebo posunem významu informace, zhoršením jazykové kvality textu v cílovém jazyce, nejasným, nepřesvědčivým nebo méně plynulým projevem apod. Zdrojem problémů mohou být zvýšené nároky na pracovní kapacitu, například rychlé

²³ Čeňková 2001: 91-92; Černov 1987: 23-24; Pöschhacker 2004: 97; Seleskovitch 1978: 7, 14, 16-17, 32, 44-45, 54, 58; http://en.wikipedia.org/wiki/Danica_Seleskovitch citováno 4. 8. 2013

tempo projevu řečníka, kondenzované informace (čtené texty, výčty apod.), zhoršená kvalita zvuku, neobvyklý přízvuk řečníka, gramaticky nesprávné formulace, neznámá jména, odborná terminologie, apod. Druhou skupinu problémů představují části textu citlivé na pokles pozornosti obsahující například číselné údaje, jména a názvy, zkratky apod. Vzhledem k jejich nízké redundanci jen slabý pokles pozornosti nebo rušivý element může způsobit to, že tlumočník je nerozpozná a tudíž špatně přetlumočí. Jednotlivé kapacitní nároky jsou závislé také na vzájemné interakci. Jedním z relevantních faktorů může být interference mezi dvěma jazyky, neboť snaha se jí bránit vyžaduje zvláštní pozornost. *Model úsilí* je tedy založen na tom, že pokud tlumočení má být adekvátním převodem sdělení, je nezbytné, aby celkové požadavky na kapacitu potřebnou ke zpracování informací byly menší, než je dostupná pracovní kapacita tlumočníka, a aby se tato kapacita správně rozdělovala mezi jednotlivé kapacitní nároky. Tlumočník se zároveň musí snažit minimalizovat úsilí vynakládané při tlumočení a vyprodukovat pro adresáta co nejrelevantnější informaci. Částečně snížit kapacitní nároky podle Gila umožňuje *lingvistická* a *extralingvistická anticipace* (viz podkapitola 4.3 Srovnání modelů). *Model úsilí* pro KT zahrnuje dvě fáze: 1. *fázi porozumění* (poslech a analýza, tlumočnický zápis, uchování informací v krátkodobé paměti, koordinace), 2. *fázi produkce / reformulace sdělení* (získání informací z dlouhodobé paměti, čtení tlumočnického zápisu, produkce textu). Saturace přitom hrozí pouze v první fázi KT. *Model úsilí* pro tlumočení z listu mezi *kapacitní nároky* řadí *nároky na čtení, paměť, produkci sdělení a koordinaci*. K rizikům při tlumočení z listu patří především interference, neboť po celou dobu tlumočení tlumočník má text před sebou. *Model úsilí* pro ST s listem zahrnuje *kapacitní nároky na čtení, poslech, paměť, produkci sdělení a koordinaci*. Podobně jako u tlumočení z listu i zde je riziko interference. Dále je ST s listem náročné především z hlediska koordinace tlumočení mluveného projevu a čtení textu, od kterého řečník může navíc odbočovat, vynechávat některé pasáže apod. S výše uvedenými *modely úsilí* souvisí tzv. *tightrope hypothesis* přirovnávající tlumočníky k provazochodcům, neboť většinu času pracují na hraně *saturace*, ať už se to týká *nároků na procesní kapacitu* jako celek, nebo jednotlivých kapacitních nároků. Postupem času se studenti tlumočení zpravidla naučí pracovat s disponibilní *procesní kapacitou*. Zároveň se díky lepším lingvistickým a extralingvistickým znalostem sníží nároky kladené na poslech a analýzu a na produkci sdělení v cílovém jazyce.²⁴

²⁴ Čeňková 2001: 23, 99-100; Gile 2009: 157-190

4.3 SROVNÁNÍ MODELŮ

4.3.1 SPOLEČNÉ PRVKY

Ke společným prvkům, v nichž se výše uvedené modely mezi sebou částečně shodují, patří chápání *podmínek umožňujících pravděpodobnostní prognózování při ST* (někdy označované také jako *adekvátní prognózování* nebo *anticipace*), *souběžnosti řečových činností při ST*, důraz kladený na *smysl* sdělení, pohled na *práci s pozorností a úsilím* při tlumočení a nakonec také chápání tlumočení jako *aktu komunikace*.

Z hlediska *podmínek umožňujících pravděpodobnostní prognózování při ST* jak Černov, tak Širjajev ve svých modelech uvádějí především *redundanci* většiny přirozených jazyků a *aktuální členění větné* (konkrétně zaměření pozornosti tlumočnicka na rématické prvky sdělení). Z extralingvistických faktorů usnadňujících pravděpodobnostní prognózování Černov uvádí *znalosti*, kterými tlumočnick disponuje a které podněcují jeho *očekávání* vůči tlumočenému sdělení. Podobně také Gile ve svém modelu věnuje značnou pozornost *anticipaci*, a to jak *lingvistické*, tak *extralingvistické*, kterou umožňuje dobrá *znalost* tématu, řečníka a situačního kontextu. Probíhá podle něj ve fázi poslechu a analýzy. Seleskovitchová, ani Lvovská ve svých modelech tlumočení otázku pravděpodobnostního prognózování nijak blíže nespecifikují. Další shodou mezi modely Černova a Širjajeva je jejich pohled na *souběžnost řečových činností při ST*. Autoři se ovšem mezi sebou liší v chápání způsobu, jakým toho lze dosáhnout (viz oddíl 4.3.2 Rozdíly). Gile, Seleskovitchová, ani Lvovská se ve svých modelech touto otázkou podrobněji nezabývají. Dále se modely Černova, Širjajeva, Lvovské, Gila a Seleskovitchové shodují v důrazu kladeném na *smysl* sdělení při tlumočení. Modely Černova, Lvovské, Seleskovitchové a Gila předpokládají pro převedení *smyslu* projevu nutnost předchozích *znalostí*, jako jsou znalosti všeobecné, situačního kontextu, tématu apod. Širjajev rovněž zmiňuje roli *znalostí*, které by měly tlumočnickovi napomáhat k převedení *smyslu*, neklade však na ně zvláštní důraz. Dalším významným aspektem, kterým se ve svých modelech zabývají Černov, Širjajev a Gile, je práce s *pozorností* příp. *úsilím* při ST. Širjajev hovoří o rozdělení pozornosti mezi *fázi orientace*, *fázi vytyčení programu* a *fázi realizace*, které jsou koordinovány *fází synchronizace*. Podobně jako Černov uvádí, že při ST může docházet k tomu, že vnímání výchozího sdělení a jeho porozumění vyžaduje většinu *pozornosti*, což vede k tomu, že sdělení produkovanému tlumočnickem se dostává daleko menší pozornosti, než je zapotřebí. Gile ve svém modelu pro ST hovoří o rozdělení *úsilí* mezi *poslechem a analýzou*, *produkcí textu*, *krátkodobou pamětí* a *koordinací*. Při zahlcení celkové pracovní kapacity tlumočnicka může docházet k *saturaci*, při vyčerpání kapacity pro dílčí úkol

k *deficitu*. Mezi modely Širjajeva a Gila lze vypožorovat podobné chápání mechanismu řídicího společné fungování jednotlivých fází ST: v Širjajevově modelu se aplikuje ve *fázi synchronizace*, v modelu Gila v podobě *úsilí* resp. *nároků* vynakládaných na *koordinaci*. Podle Širjajeva a Gila tento mechanismus funguje automaticky, tedy na nevědomé úrovni. Seleskovitchová, ani Lvovská ve svých modelech této otázky nevěnují bližší pozornost. Posledním významným společným prvkem modelů je chápání tlumočení jako *aktu komunikace*. Shodují se na tom jak Seleskovitchová, tak Lvovská. Černov mezi faktory hrajícími roli při pravděpodobnostním prognózování uvádí *obeznámenost* tlumočnicka s *komunikativní situací*, z čehož implicitně vyplývá, že tlumočení je ve své podstatě aktem komunikace zasazeným do určité komunikativní situace. Gile, ani Širjajev s tímto pojmem ve svých modelech neoperují.²⁵

4.3.2 ROZDÍLY

K rozdílům mezi analyzovanými tlumočnickými modely patří pohled jejich autorů na *interdisciplinaritu*, *souběžnost řečových činností*, *redundanci v ST*, důraz kladený na roli *znalostí* v tlumočení, *jazykovou rovinu sdělení*, jeho *smysl*, chápání *procesní kapacity* a *úplnosti a přesnosti* v tlumočení.

Z hlediska *interdisciplinárního přístupu* k výzkumu tlumočení se modely Černova, Širjajeva, Lvovské a Gila na jedné straně, a Seleskovitchové na straně druhé, rozcházejí ve svém pohledu na nutnost využívání poznatků z jiných vědních disciplín. Na rozdíl od prvních čtyř výše uvedených modelů, které jsou modely interdisciplinárními, *teorie smyslu* Seleskovitchové nebere v úvahu jiné vědní disciplíny (například kognitivní psychologii nebo textovou lingvistiku), ani práce jiných badatelů, kteří ve stejné době působili v oblasti teorie tlumočení v jiných zemích. Dalším významným faktorem, v němž se modely mezi sebou částečně liší, je pohled na *souběžnost řečových činností při ST*. Černovův model se liší od modelů Seleskovitchové, Gila, Lvovské a částečně i Širjajeva. Stejně jako Širjajev a někteří další badatelé v oblasti tlumočení (Zimná, Barik) zastávají názor, že při ST dochází k souběžnosti řečových činností. Rozdíl však spočívá v chápání způsobu, jakým toho lze dosáhnout. Širjajev připisuje významnou roli využívání *mikropauz* v projevu řečníka a ve vlastním projevu, *řečové komprese* a vyššího absolutního *tempa* vlastního *mluvení*. V této souvislosti se okrajově zmiňuje o nutnosti *adekvátního prognózování*, zatímco podle Černova právě *pravděpodobnostní prognózování* umožňuje souběžnost řečových činností při ST.

²⁵ Čeňková 2001: 23, 81-84, 99-100; Černov 1978: 151; Černov 1987: 23-24; Chernov 1992: 158; Gile 2009: 157-190; L'vovskaja 2008; Pöschhacker 2004: 97; Širjajev 1979: 69, 108

Seleskovitchová, Gile, ani Lvovská se ve svých modelech otázkou souběžnosti řečových činností při ST nezabývají. Další odlišností mezi modely Černova, Širjajeva na jedné straně a Seleskovitchové, Gila a Lvovské na straně druhé, je pohled na *redundanci* v ST. Černov tuto vlastnost příznačnou pro většinu přirozených jazyků považuje společně s *tematicko-rématickou strukturou* sdělení za základní předpoklad *pravděpodobnostního prognózování*. Bez opěrných prvků v prognózování při ST podle Černova dochází k přerušování, vynechávkám nebo posunům, tedy k narušení procesu tlumočení. Širjajev ve svém modelu pojem *redundance* zmiňuje, ovšem pouze okrajově. Seleskovitchová, Gile, ani Lvovská tento pojem ve svých modelech neužívají. Modely Černova, Širjajeva, Lvovské, Seleskovitchové a Gila se dále částečně liší ve svém pohledu na roli *znalostí* v tlumočení. Všechny výše zmíněné modely považují *znalosti* za jeden z nejdůležitějších faktorů v procesu tlumočení. Za samozřejmost považují dokonalou *znalost výchozího i cílového jazyka*. Upozorňují však také na roli *extralingvistických znalostí*, včetně znalostí *situačních* vycházejících z komunikativní situace. Lvovská ovšem na rozdíl od ostatních autorů *extralingvistické znalosti* uvádí nejen jako předpoklad na straně tlumočníka, ale i na straně adresáta. Modely se dále liší v *důrazu* kladeném v tlumočení *na jazykovou rovinu*. Seleskovitchová hovoří o tom, že tlumočení není pouze převáděním jazykové stránky sdělení a smysl označuje za *neverbální*. Jako příklad převodu na rovině jazykové uvádí jména vlastní, číslovky, odborné termíny, výčty apod., jež mají zpravidla fixní ekvivalenty v cílovém jazyce. Z toho také vyplývá její názor, že *teorii smyslu* lze uplatnit na jakoukoliv jazykovou dvojici. Odmítání Seleskovitchové připustit výskyt jazykových problémů, jež by mohly existovat mezi jednotlivými dvojicemi jazyků, vedlo nakonec k tomu, že lingvistická stránka přípravy budoucích tlumočnicků byla naprosto opomíjena a studenti mohli získat dojem, že při znalosti obou jazyků (výchozího i cílového), při zvládnutí všech požadovaných tlumočnických dovedností a schopností a existenci zautomatizovaných návyků lze každý text stejně snadno přetlumočit. Na rozdíl od Seleskovitchové v modelech Černova, Širjajeva a Gila jazyková rovina hraje roli a tudíž i rozdíly mezi jednotlivými jazykovými dvojicemi nejsou bezvýznamné. Dále Černov uvádí jazykovou stránku také v souvislosti s různými typy *usouvztažnění* resp. *dedukce* zpracovávaných informací, které tlumočník při své práci používá. Jedná se o *dedukci lingvistickou, kognitivní, situační a pragmatickou*. Lvovská uznává, že jazyková stránka hraje v tlumočení určitou roli, proto rozlišuje mezi *významem* (objektivní lingvistickou kategorií, která je součástí systému každého jazyka) a *smyslem* (kategorií, která má extralingvistický a subjektivní charakter). Podobně jako Seleskovitchová ovšem zdůrazňuje to, že textová ekvivalence nevyplývá z existence ekvivalentních prvků mezi dvěma texty pouze na rovině

jazykové, nýbrž především na rovině komunikativní. Dalším odlišným rysem mezi tlumočnickými modely Černova, Širjajeva, Lvovské, Seleskovitchové a Gila je důraz kladený na *smysl* sdělení. Pojem *smyslu* ve svých modelech obzvláště zdůrazňují Seleskovitchová, Lvovská a Černov. Jejich pojetí se ovšem v řadě aspektů zásadně liší. I přesto, že jak Seleskovitchová, tak Lvovská vyzdvihují to, že ekvivalentní převezení smyslu sdělení nespočívá pouze v jeho jazykovém převezení (*formální ekvivalenci*), z modelu Seleskovitchové vyplývá, že *smysl* je hodnotou *objektivní*, kterou by tlumočnický měl rozpoznat ve sdělení výchozím a převést do sdělení v jazyce cílovém, zatímco Lvovská považuje *smysl* (na rozdíl od *objektivního významu*) za komunikativní extralingvistickou a *subjektivní* kategorii. Komunikativní situace má podle Lvovské pro účastníky komunikace *objektivní význam* pouze v případě, že patří ke stejné kultuře, a to i přesto, že každý z nich interpretuje tuto situaci do jisté míry subjektivně. *Smysl* je v jejím pojetí závislý na subjektivních faktorech, jako je například mentalita, vnímání světa, hodnoty a zvyky jedince, realita, jež ho obklopuje, kulturní polysystém a idiosynkracie představitelů tohoto systému. Absolutní pochopení *významu* a *smyslu* sdělení podle Lvovské není možné, což samo o sobě není překážkou v komunikaci, pokud její účastníci mají společné extralingvistické znalosti dostačující ke vzájemnému porozumění. Černov a Širjajev ve svých modelech uvádějí pojem *smyslu* jako kategorii, jež musí být při tlumočení zachována. Gile se sice pojmem *smyslu* přímo nezabývá, operuje však s pojmy jako je *analýza* nebo *udržení* informací *v paměti*, z čehož lze vyvodit, že autor předpokládá práci tlumočnicka se smyslem. Dalším hlavním rozdílem mezi modely je pojetí *procesní kapacity*. Ze všech autorů ji ve své teorii zdůrazňuje pouze Gile. Širjajev uvádí *fázi synchronizace*, blíže však nespecifikuje problémy, ke kterým v ní může docházet (na rozdíl od *saturace* nebo *deficitu* procesní kapacity, o nichž hovoří Gile). Černov, Lvovská, ani Seleskovitchová ve svých teoriích s tímto pojmem nepracují. Posledním aspektem, v němž se modely mezi sebou liší, je otázka *úplnosti* a *přesnosti* v tlumočení. Seleskovitchová zdůrazňuje v první řadě správné převezení smyslu řečnickova projevu, zároveň se však zmiňuje i o nutnosti zachovat přitom veškeré informace a přizpůsobit projev v cílovém jazyce zájmům adresáta. V profesionálním tlumočení by podle ní nemělo docházet k vynechávání nebo přidávání informací. Černov, ani Širjajev nespecifikují možnost částečného vynechávání informací při tlumočení, nicméně hovoří o *objektivní* a *subjektivní redundanci*, která s tím zřejmě souvisí. Gile konstatuje neúplnost a nepřesnost v tlumočení spíše jako fakt, k němuž při tlumočení dochází buď při zahlcení procesní kapacity tlumočnicka (*saturaci*) nebo při vyčerpání kapacity pro dílčí úkol (*deficitu*). Lvovská sice, podobně jako Seleskovitchová, hovoří o nutnosti převezení smyslu sdělení při

tlumočení, netrvá však na tom, že by měly být převedeny veškeré informace a detaily, nýbrž aby tlumočník zohledňoval především komunikativní situaci.²⁶

4.4 ZÁVĚR

Srovnání vybraných tlumočnických modelů východní a západní tlumočnické školy ukázalo řadu shod a rozdílů. Pokud bychom měli načrtnout určitou paralelu mezi jednotlivými modely se všemi jejich charakteristikami, bylo by zřejmě možné ji vysledovat mezi modely Černova a Širjajeva, Lvovské a Seleskovitchové. Gilův pohled na tlumočnický proces i přes určité shody s ostatními modely se od nich liší. V této souvislosti je třeba podotknout, že některé z výše zmíněných modelů prošly od doby svého vzniku vývojem poznamenaným změnami v teorii tlumočení, případně se setkaly s kritikou ze strany jiných badatelů. Z analyzovaných modelů se to nejvíce projevilo v případě modelů Seleskovitchové, Gila a Širjajeva. S největší kritikou v teorii tlumočení se i přes počáteční úspěšnost setkala *teorie smyslu* Seleskovitchové, která ve svém důrazu kladeném na *smysl* sdělení a odpoutání se od jeho formy, tedy od jeho jazykové stránky, nezohledňovala například rozdíly mezi jednotlivými jazykovými dvojicemi, jazykovými styly, rejstříky apod. I přes zmínku o tom, že při převádění sdělení je potřeba reflektovat styl originálu a jeho celkové ladění, nebere v potaz jazykové prostředky, jež jsou k tomu zapotřebí. Dále bylo *teorii smyslu* vyčítáno to, že se opírá pouze o pozorování práce tlumočnicků, že je málo vědecká a empirická, že většina hypotéz, které formulovala, nebyla nijak ověřena a že nebere v úvahu názory a práce jiných badatelů, kteří působili ve stejné době v jiných zemích. S určitou kritikou se setkal i model Širjajeva. Zejména Černov kritizoval jeho *mechanismus mikropauz*, které vznikají především díky řečové kompresi a rychlejšímu absolutnímu tempu tlumočení a umožňují tak souběžnost řečových činností při ST. Podle Černova totiž hlavním faktorem umožňujícím souběžnost řečových činností je *pravděpodobnostní prognózování*. Gilův *model úsilí* byl v teorii tlumočení rovněž kritizován, neboť, jak přiznává sám autor, se jedná o model určený především k didaktickým účelům a k vysvětlení chyb, k nimž při tlumočení může docházet, vyžaduje tedy experimentální ověření v praxi. Modely Černova, ani Lvovské se s výraznou kritikou v teorii tlumočení nesetkaly.²⁷

²⁶ Čenková 2001: 21, 83; 92, 99-100; Černov 1978: 82-84, 117; Chernov 1984a: 176; Černov 1987: 23; Chernov 1992: 151-152; Chernov 1994: 142; Gile 2009: 157-190; L'vovskaja 2008: 17, 22, 37, 42, 49-50, 53, 60-68, 82-83, 95, 112-113, 127; Pöschhacker, Shlesinger 2002: 102, 104; Seleskovitch 1978: 7, 14, 16-17, 32, 44-45, 54, 58; Širjajev 1979: 63-64

²⁷ Čenková 2001: 21, 23, 83-84, 101; Gile 2009: 157-190; Seleskovitch 1978: 7, 14, 16-17, 32, 44-45, 54, 58

5. KRITICKÝ POHLED NA VÝVOJOVÉ TENDENCE V RUSKÉ TEORII TLUMOČENÍ NA PŘELOMU 20. A 21. STOLETÍ

5.1 AKTUÁLNÍ SITUACE V OBLASTI TLUMOČENÍ V RUSKÉ FEDERACI

5.1.1 SITUACE V OBLASTI TLUMOČENÍ NA TRHU

V současné době je situace v Ruské federaci (dále jen RF) v oblasti tlumočení na trhu podobná situaci na Západě. Poptávka po konferenčním tlumočení (KT a ST) je stále vysoká. Především ve větších městech sídlí řada mezinárodních organizací využívajících služeb interních tlumočnicků a překladatelů, pravidelně se pořádají mezinárodní konference a jiné druhy setkání, na nichž se komunikace zajišťuje prostřednictvím externích tlumočnicků působících buď nezávisle, anebo spolupracujících s překladatelsko-tlumočnickými agenturami. Profesionálnímu konferenčnímu tlumočení se ve valné většině případů věnují kvalifikovaní tlumočníci, kteří se buď zabývají pouze profesní činností v praxi, anebo zároveň vyučují na překladatelsko-tlumočnických vysokých školách nebo ve spolupráci se svými kolegy pořádají soukromé odborné kvalifikační kurzy konferenčního tlumočení (prezenční nebo dálkové, včetně on-line kurzů), příp. také publikují odborné příručky, monografie, vědecké články apod. Nejžádanějším cizím jazykem mezinárodních setkání v RF je, stejně jako ve většině ostatních zemí, angličtina, na druhém místě je němčina a na třetím francouzština. Přibližně od poloviny osmdesátých let ruský tlumočnický trh vyžaduje tlumočníky ve svobodném povolání, kteří by mohli v jazykových kombinacích ruštiny a výše uvedených jazyků tlumočit oběma směry²⁸. Dále na ruských univerzitách připravujících budoucí překladatele a tlumočníky se zpravidla nabízí tzv. *první cizí jazyk* (jazyk B) a *druhý cizí jazyk* (jazyk C), které by se daly přirovnat k hlavnímu a vedlejšímu oboru. Po získání vysokoškolského vzdělání se tedy většina absolventů svému „druhému“ cizímu jazyku buď nevěnuje vůbec, anebo ho pracovně využívá na úrovni jazyka C. Tento jev má pochopitelně následně vliv i na didaktiku překladu a tlumočení a na publikační činnost jednotlivých autorů. Vzhledem k mezinárodnímu statusu angličtiny, i v RF je v současné době největší poptávka během studia i v profesní činnosti právě po tomto jazyce. Výše popsaná situace na trhu má samozřejmě mimo jiné za následek to, že i vědecký výzkum prováděný v oblasti tlumočení je do určité míry jednostranný, neboť se zpravidla provádí na jazykové kombinaci angličtiny a ruštiny. Co se KT týče, je nutné říci, že v Rusku je stále zvykem i na úrovni konferenčního tlumočení tlumočit maximálně po odstavcích a poznamenávat si přitom písemně pouze

²⁸ Chernov 1992: 150-151; Chernov 1999: 46-47, 50

nejdůležitější faktické informace v podobě čísel, jmen apod. Důvody minimálního užívání tlumočnické notace při KT se podle slov G. V. Černova skrývají především v historickém vývoji situace v dané oblasti. V Rusku totiž na rozdíl od Západu ještě před publikací příruček R. K. Min'jar-Beloručeva se KT nejvíce využívalo ve vojenské oblasti a od toho se odvíjely i výukové metody (především spoléhání na paměť, nikoliv na poznámky)²⁹. Řada současných ruských odborníků (viz oddíl 5.1.3 Současní badatelé) si ovšem začíná stále více uvědomovat nutnost se problematice tlumočnické notace věnovat jak na teoretické rovině, tak i na rovině didaktické, díky čemuž by se tento tlumočnický nástroj mohl začít více aplikovat v praxi.

5.1.2 PROFESNÍ ORGANIZACE, ODBORNÉ ČASOPISY A SBORNÍKY

5.1.2.1 ÚVOD

Vysoce kvalifikovaní překladatelé a tlumočníci mají, stejně tak jako v řadě jiných zemí, i v RF své profesní organizace. Na základě veřejně dostupných informací v tomto oddíle jako příklad uvádíme nejvýznamnější z těchto organizací: *Svaz překladatelů a tlumočnicků Ruské federace* (dále jen *Svaz překladatelů a tlumočnicků RF*) a *Národní ligu překladatelů a tlumočnicků* (dále jen *Liga*). Členství překladatelů a tlumočnicků v těchto profesních organizacích je zároveň známkou kvality pro jejich potenciální zákazníky. Profesní organizace a specializovaná nakladatelství vydávají odborné časopisy věnované problematice překladu a tlumočení, například *Mir perevoda*, *Perevodčik*, *Mosty* nebo *Tetradí perevodčika*.

5.1.2.2 SVAZ PŘEKLADATELŮ A TLUMOČNÍKŮ RUSKÉ FEDERACE³⁰

Svaz překladatelů a tlumočnicků RF (*Союз переводчиков России*) je veřejná odborová organizace, jejímiž členy jsou překladatelé, tlumočníci, teoretici a vyučující překladu a tlumočení, představitelé korporátní sféry, a další. Vznikl pod názvem *Mezirepublikový svaz překladatelů a tlumočnicků* v roce 1991 mimo jiné v reakci na perestrojku v tehdejším Sovětském svazu, kdy došlo k velkým změnám v politické i ekonomické oblasti. Vznik organizace ovšem vycházel z dlouholeté tradice ruského a světového překladu a tlumočení a elánu průkopníků, kteří zakládali iniciativní skupiny překladatelů a tlumočnicků. Kromě vytvoření komunity překladatelů a tlumočnicků jedním z hlavních cílů organizace bylo rovněž dosažení uznání profese překladatele a tlumočnicka nejen ve vědecké komunitě, ale i na

²⁹ Chernov 1999: 43

³⁰ <http://ru.wikipedia.org/> (Союз переводчиков России), http://www.translators-union.ru/index.php?option=com_content&view=frontpage&Itemid=3 citováno 8. 11. 2012; Gurevič 2011a: 6-14

oficiální úrovni. *Svazu překladatelů a tlumočnicků RF* se díky osobnostem, které stály v jeho čele, a jejich odborné, vědecké a morální autoritě, podařilo úspěšně překonat tehdejší náročné politické a ekonomické období. Samotnému vzniku svazu však předcházely určité peripetie, které začaly v roce 1975, kdy kolektiv překladatelů pražské redakce mezinárodního časopisu *Problémy míru a socialismu* poslal dopis na Sekretariát ÚV KSSS vyjadřující potřebu vytvoření překladatelsko-tlumočnické komunity v Sovětském svazu. Autorem dopisu byl budoucí zakladatel a prezident *Svazu překladatelů a tlumočnicků RF* L. O. Gurevič. Žádost o státní podporu však byla zamítnuta a překladatelům a tlumočnickům nezbývalo nic jiného, než se opírat pouze o věhlasné tradice ruského překladu a tlumočení a o světové zkušenosti v oboru. V osmdesátých letech tedy z iniciativy skupiny významných překladatelů a tlumočnicků začaly postupně vznikat veřejné rady sjednocující překladatele a tlumočníky v rámci jednotlivých rezortů, institucí, vydavatelství a vysokých škol Moskvy. Kolébkou největšího sdružení budoucích překladatelských a tlumočnických organizací v Moskvě (*Rady překladatelů a tlumočnicků*) se stalo vydavatelství překladové literatury *Progress*, jež bylo ve své podstatě jakousi překladatelskou akademií dodržující zásadu překladu oběma směry, tedy jak z ruštiny do cizích jazyků, tak i z cizích jazyků do ruštiny. Většinu překladů do cizích jazyků prováděli rodilí mluvčí těchto jazyků, někdy se překlady zadávaly také externistům. Vydavatelství vzniklo již ve 30. letech, název *Progress* však získalo až v roce 1963. V osmdesátých letech většina překladatelů pracovala interně ve vládních strukturách, ve významných vydavatelstvích (*Progress*, *Mir*, *Nauka*, tiskové agentuře *Novosti*, a dalších), ve vzdělávacích institucích pro cizince, na lingvistických fakultách moskevských vysokých škol, apod. Největší a nejkvalifikovanější kolektiv překladatelů, jenž byl z větší části tvořen odborníky ze zahraničí, působil interně právě v *Progressu*. O knihy a časopisy tohoto vydavatelství měly zájem téměř všechny regiony světa. Překládala se literatura všech žánrů, včetně beletrie. Profesní zkušenosti získané v *Progressu* se pro řadu překladatelů staly výborným základem pro jejich pozdější působení v oblasti tlumočení. Částečně díky tomu dosáhla sovětská překladatelsko-tlumočnická škola tak velkého uznání na mezinárodní úrovni. Na přelomu osmdesátých a devadesátých let bylo vydavatelství *Progress* rozpuštěno. V roce 1991 vznikl *Mezirepublikový svaz překladatelů a tlumočnicků*, jenž se začal zabývat sociální ochranou svých členů, jimiž byli vysoce kvalifikovaní překladatelé a tlumočníci, veřejným vystupováním s návrhy na oficiální uznání překladatelské a tlumočnické profese, zlepšováním jejího postavení ve státě i společnosti, apod. V roce 1993 se *Mezirepublikový svaz překladatelů a tlumočnicků* stal plnoprávným členem *Mezinárodní federace překladatelů* (dále jen *FIT*). Do *Mezirepublikového svazu překladatelů a tlumočnicků* byla zahrnuta také

*Všesvazová asociace vědecko-technických překladatelů*³¹. V roce 1994 byl *Mezirepublikový svaz překladatelů a tlumočnicků* oficiálně přejmenován na *Svaz překladatelů a tlumočnicků RF*. V roce 1995 byl v RF zveřejněn seznam profesí v oblasti překladu a tlumočení. K nejvýznamnějším členům *Svazu překladatelů a tlumočnicků RF*, kromě jeho prezidenta L. O. Gureviče, patřili špičkoví odborníci v oblasti překladu a tlumočení Ju. V. Vannikov, V. N. Komissarov, M. D. Litvinovová, M. Ja. Cvilling, G. V. Černov, L. A. Černjachovská a další. Dodnes jsou členy překladatelé a tlumočníci, kteří stáli v jeho počátcích: L. O. Gurevič, M. D. Litvinovová, E. K. Maslovskij, Ju. N. Novikov a další. Do roku 1998 se *Svazu překladatelů a tlumočnicků RF* podařilo za složitých ekonomických podmínek překonat řadu překážek, navázat styky s členy jiných odborových svazů a dosáhnout uznání v odborných kruzích. V roce 2003 byl z iniciativy členů *Svazu překladatelů a tlumočnicků RF* M. V. Verbické, L. V. Polubičenka a N. K. Garbovského na *Moskevské státní univerzitě M. V. Lomonosova* založen vědecko-praktický seminář věnovaný metodice výuky překladu a tlumočení na vysokých školách. Ve stejném roce byl na téže univerzitě založen tzv. *Klub mladých překladatelů a tlumočnicků*³². V roce 2006 se pod záštitou *Svazu překladatelů a tlumočnicků RF* konala první letní *Mezinárodní škola překladu a tlumočení*³³. Od té doby se pořádá každoročně v různých ruských městech (Astrachaň, Soči, Ruza, Nižnij Novgorod, Kazaň, Vologda). Je určená překladatelům, tlumočnickům, vysokoškolským pedagogům překladu a tlumočení a studentům překladatelsko-tlumočnických a lingvistických oborů vysokých škol.

V současné době k hlavním prioritám *Svazu překladatelů a tlumočnicků RF* patří rozvoj překladatelsko-tlumočnické komunity v RF, podpora jeho regionálních oddělení³⁴ v největších kulturních, průmyslových a vědeckých centrech země, ochrana tvůrčích a odborných práv a zájmů překladatelů a tlumočnicků, podpora odborné přípravy překladatelů a tlumočnicků a posílení mezinárodní spolupráce v oboru. Na základě svého členství ve *FIT* bilaterálně spolupracuje s řadou asociací překladatelů a tlumočnicků v zahraničí, včetně *Jednoty tlumočnicků a překladatelů (JTP)*. Kromě toho je *Svaz překladatelů a tlumočnicků RF* také členem *Obchodní a průmyslové komory RF*. Jeho členy se mohou stát jak překladatelé a tlumočníci (fyzické osoby), tak i kolektivní (přidružení) členové. Přidruženými členy jsou překladatelsko-tlumočnická sdružení, fakulty a katedry vysokých škol, překladatelsko-

³¹ *Всероссийская ассоциация научно-технических переводчиков*; <http://www.utr.spb.ru/Collective/ASNATEP.htm> citováno 4. 7. 2014

³² *Клуб молодого переводчика*; <http://teacher.msu.ru/node/220> citováno 4. 7. 2014

³³ *Международная школа перевода*

³⁴ Podle údajů časopisu *Mir perevoda* z roku 2011 *Svaz překladatelů a tlumočnicků RF* má celkem 45 regionálních oddělení, 1500 řádných a tisíce přidružených členů. Gurevič 2011a: 6-14

tlumočnické agentury, apod. Řádnými a přidruženými členy jsou jak fyzické a právnické osoby RF, tak i řady jiných zemí, například Francie, Německo, Velké Británie, Nizozemska, Itálie, Spojených států amerických, Kanady, Slovenska a dalších. Z tematicko-žánrového hlediska jsou předmětem zájmu *Svazu překladatelů a tlumočnicků RF* především teoretické překladatelsko-tlumočnické otázky, příprava překladatelů a tlumočnicků, překlad a tlumočení uměleckých, humanitních, publicistických, vědecko-technických, právních a jiných textů, a publikace odborných slovníků. Vědecko-metodická rada *Svazu překladatelů a tlumočnicků RF* se skládá z atestačního střediska, odborné rady a technické podpory webových stránek. V jejím čele jsou vynikající odborníci v oblasti translatologie, významní teoretikové a pedagogové (například M. D. Litvinovová, L. A. Černjachovská a další). Co se týká odborné atestace, *Svaz překladatelů a tlumočnicků RF* nabízí profesionálním překladatelům a tlumočnickům, kteří nemusí být jeho členy, možnost absolvovat tzv. kvalifikační zkoušku z překladu a/nebo tlumočení (KT, ST).³⁵ V případě jejího úspěšného absolvování účastník získává osvědčení o atestaci platné po dobu pěti let. Poté má překladatel/tlumočnický možnost znovu absolvovat kvalifikační zkoušku a následně se ucházet o funkci tzv. odborníka *Svazu překladatelů a tlumočnicků RF*. Kvalifikační zkoušku mohou skládat jak občané RF, tak i jiných zemí.

Na svých webových stránkách, jež vznikly za účelem informování o životě překladatelsko-tlumočnické komunity v RF, *Svaz překladatelů a tlumočnicků RF* zveřejňuje aktuality ze svého působení, například informace o soutěžích, konferencích, lingvistických fórech pro překladatele a tlumočnický konajících se pod záštitou *Svazu překladatelů a tlumočnicků RF*, překladatelsko-tlumočnických agentur a orgánů státní správy RF, o výběrových řízeních pro překladatele a tlumočnický vypisovaných různými podniky, o možnostech dalšího vzdělávání v oboru, o komunikaci s orgány státní správy RF, apod. Zájemci mohou na fóru webových stránek vyjádřit svůj názor na aktuální projednávaná témata, získat informace o pracovních nabídkách v oboru, apod. Jednou z rubrik je také teorie a praxe překladu a tlumočení, na níž lze sledovat případné aktuality v této oblasti. Jednotlivá regionální oddělení *Svazu překladatelů a tlumočnicků RF* mají rovněž své webové stránky.

³⁵ Kvalifikační zkoušku lze kromě hlavního města (například na *Moskevské mezinárodní překladatelsko-tlumočnické vysoké škole*) absolvovat i v meziregionálních atestačních centrech *Svazu překladatelů a tlumočnicků RF*. <http://www.misti-moscow.ru/prof.htm>, http://www.translators-union.ru/index.php?option=com_content&view=article&id=240:2012-01-04-10-20-28&catid=100:materials&Itemid=309 citováno 19. 11. 2012

5.1.2.3 NÁRODNÍ LIGA PŘEKLADATELŮ A TLUMOČNÍKŮ³⁶

Národní liga překladatelů a tlumočnicků (Национальная лига переводчиков) je nekomerční profesní organizací založenou v roce 2004 v Moskvě vysoce kvalifikovanými překladateli a tlumočníky ve svobodném povolání. Jejím prezidentem je v současné době Ju. M. Aleksejev³⁷. Členy *Ligy* se mohou stát praktikující překladatelé a tlumočníci s alespoň jedním cizím pracovním jazykem a odpovídajícími zkušenostmi v oboru. Rozhodování o přijetí členů do *Ligy* probíhá individuálně. Od žadatelů se vyžaduje doporučení alespoň od dvou profesionálních překladatelů / tlumočnicků, kteří nemusí být členy *Ligy*, a také od dvou solidních zákazníků. Po předložení veškerých požadovaných podkladů probíhá individuální pohovor, po němž mohou následovat interní atestační zkoušky. Členství v *Lize* je pouze individuální. Překladatelsko-tlumočnické asociace a střediska, vzdělávací instituce, vydavatelství, komerční struktury apod. se mohou stát oficiálními partnery *Ligy* nejen na Internetu, ale i při organizaci společných překladatelsko-tlumočnických seminářů, konferencí a při realizaci projektů *Ligy*. V současné době k partnerům *Ligy* patří například *Petrohradská překladatelsko-tlumočnická vysoká škola Ruské státní pedagogické univerzity A. I. Gercena*³⁸, vydavatelství zaměřené na cizí jazyky *R. Valent*³⁹ a další. Členové *Ligy* mají možnost využívat bezplatných konzultací u odborné rady a dalších struktur *Ligy*. Od roku 2008 pod záštitou *Ligy* a *Výboru pro finanční trhy Státní dumy RF* byl založen tzv. *Terminologický výbor*⁴⁰ pro otázky jednotné finanční a ekonomické terminologie. Doporučení optimálních anglicko-ruských ekvivalentů se vypracovávají na základě spolupráce zkušených lingvistů, právníků, ekonomů, redaktorů, překladatelů a tlumočnicků. Od roku 2011 má *Liga* kromě své centrály v Moskvě, také své první regionální oddělení v Petrohradě s třinácti vysoce kvalifikovanými členy. Pro praktikující překladatele a tlumočníky *Liga* také příležitostně pořádá kurzy na zvyšování kvalifikace (například v oblasti audiovizuálního překladu a dabování filmů, počítačových her apod.), odborné semináře, atd. V neposlední řadě *Liga* na svých webových stránkách nabízí svým členům i široké veřejnosti odkazy na užitečné internetové lingvistické zdroje, výkladové slovníky, publikace v oboru, apod. Její členové si rovněž mohou navzájem nabízet pracovní příležitosti a zakázky v oboru. Pro zákazníky jsou

³⁶ <http://www.russian-translators.ru/> citováno 3. 7. 2014

³⁷ Absolvent MGPIIA, překladatel a tlumočník v jazykové kombinaci němčina – ruština; <http://www.trworkshop.net/wiki/> (Национальная лига переводчиков) citováno 3. 7. 2014

³⁸ <http://spbs.herzen.spb.ru/?lang=ru-ru> citováno 4. 7. 2014

³⁹ *P. Валент*; <http://www.rvalent.ru/> citováno 4. 7. 2014

⁴⁰ *Терминологический комитет*; <http://www.russian-translators.ru/terminologicheskyy-komitet/> citováno 4. 7. 2014

kontakty na členy *Ligy* možností navázání bezprostřední spolupráce s vysoce kvalifikovanými překladateli a tlumočníky.

5.1.2.4 ODBORNÉ ČASOPISY A SBORNÍKY

Jak již bylo naznačeno výše, odborné překladatelsko-tlumočnické časopisy v současné době v RF vycházejí především v rámci profesních organizací sdružujících překladatele a tlumočníky a také ve specializovaných nakladatelstvích. K nejznámějším z těchto časopisů patří například *Mir perevoda*, *Mosty* nebo *Tetradí perevodčika*. *Mir perevoda* má od roku 1998 také literárně-uměleckou a vědeckou přílohu s názvem *Stolpotvorenije*⁴¹. Z regionálních oddělení *Svazu překladatelů a tlumočnicků RF* svůj časopis vydává například jeho Zabajkalské regionální oddělení ve městě Čita *Perevodčik*⁴². Odborné statě věnované překladatelsko-tlumočnické problematice jsou pravidelně zveřejňovány také ve věstnících řady univerzit s překladatelsko-tlumočnickými obory. V této kapitole se ovšem s ohledem na rozsah diplomové práce zaměříme pouze na výše uvedené profesní časopisy.

Pololetní informační bulletin *Mir perevoda* začal publikovat *Svaz překladatelů a tlumočnicků RF* v roce 1992 (v té době ještě pod názvem *Mezirepublikový svaz překladatelů a tlumočnicků*). Od roku 1999 se začal vydávat v podobě časopisu, jenž je od roku 2009 k dispozici také v elektronické podobě na webových stránkách *Svazu překladatelů a tlumočnicků RF*⁴³. Publikuje informace o působení *Svazu překladatelů a tlumočnicků RF* (o soutěžích, výročích, konferencích, fórech a jiných událostech, významných osobnostech překladatelské a tlumočnické sféry a jejich zásluhách, nových přidružených členech, výsledcích výzkumu zahraničních autorů, apod.), aktuality z oboru v jednotlivých regionech RF, odborné články překladatelů, tlumočnicků, filologů a pedagogů, informace o nových odborných publikacích, slovnících, a další. V České republice lze časopis *Mir perevoda* přirovnat k profesnímu časopisu *TOP* vydávanému *Jednotou tlumočnicků a překladatelů (JTP)*.

Vědecko-umělecký časopis *Perevodčik*⁴⁴ od roku 2001 jednou ročně vydává Zabajkalské oddělení *Svazu překladatelů a tlumočnicků RF* ve městě Čita. Cílem jeho redaktorů je především sjednocování kvalifikovaných překladatelů a tlumočnicků, podpora přípravy

⁴¹ <http://syntagma.h1.ru/litclub/litclub.htm>, <http://zabrospr.ru/content/2> citováno 17. 7. 2014

⁴² Gurevič 2011b: 24-27

⁴³ <http://www.translators-union.ru/MP/15.pdf> citováno 9. 11. 2012

⁴⁴ <http://www.famous-scientists.ru/5898/> citováno 12. 11. 2012; <http://zabrospr.ru/content/2> citováno 17. 7. 2014

budoucích odborníků, zlepšování postavení profese překladatelů a tlumočnicků v Zabajkalském kraji, spolupráce se *Zabajkalskou organizací spisovatelů*⁴⁵, posílení sekce mladých překladatelů a tlumočnicků v rámci regionálního oddělení v Čitě, informování o každoročních soutěžích pro mladé překladaatele poezie a prózy z cizích jazyků do ruštiny, o činnosti *Svazu překladatelů a tlumočnicků RF*, zveřejňování glosářů, apod. Od svého vzniku do roku 2005 měl časopis spíše literárně-umělecké zaměření. Od roku 2005 díky navázání spolupráce s významnými překladaateli a tlumočnický a zahájení publikace překladů vědeckých a populárně-naučných materiálů o Zabajkalském kraji z ruštiny do cizích jazyků *Perevodčik* získal vědecko-umělecké zaměření. Je určen filologům, lingvistům, překladatelům a tlumočnickům, studentům a pedagogům těchto oborů a také všem zájemcům o otázky překladu a tlumočení a o nové překlady zahraniční poezie a prózy. Autory jednotlivých rubrik časopisu jsou jak ruští, tak zahraniční překladaatelé. Podobně jako *Mir perevoda*, je časopis dostupný také v elektronické podobě na webových stránkách *Svazu překladatelů a tlumočnicků RF*.

Profesní časopis *Mosty*⁴⁶ vychází čtvrtletně od roku 2004 v Moskvě v nakladatelství *R. Valent*. Je určený překladatelům, tlumočnickům, pedagogům, studentům těchto oborů a jiným odborníkům v RF i v zahraničí. Své články věnované problematice překladu, tlumočení a lingvistiky v časopise publikují ruští i zahraniční odborníci ze zemí SNS, Spojených států amerických, Velké Británie, Španělska, Polska atd. Tematicky je každé vydání rozdělené do několika rubrik zaměřených na teorii, praxi, didaktiku a další aktuální aspekty překladu a tlumočení. Časopis je k dispozici jak v tištěné, tak v elektronické podobě (na webových stránkách nakladatelství *R. Valent*).

Vědecko-teoretický sborník statí *Tetradí perevodčika*⁴⁷ vychází jednou ročně již od roku 1958. Od roku 2008 ho vydává nakladatelství *Moskevské státní lingvistické univerzity IPK MGLU REMA*⁴⁸. Z významných badatelů v jeho redakci působil například V. Ju. Rozencvejj, L. S. Barchudarov nebo S. F. Gončarenko. V současné době je sborník k dispozici jak v tištěné, tak i v elektronické verzi. Statě jsou věnovány například problematice vědecko-technického překladu, lexikografie, didaktiky překladu a tlumočení, metodickým a praktickým doporučením, apod. Je učen odborníkům v oblasti teorie a praxe překladu a tlumočení, pedagogům a studentům magisterského a doktorského studia příslušných oborů.

⁴⁵ *Забайкальская писательская организация*; <http://zabrospr.ru/content/2> citováno 17. 7. 2014

⁴⁶ <http://www.rvalent.ru/Mosts.html> citováno 6. 7. 2014

⁴⁷ [http://publ.lib.ru/ARCHIVES/T/"Tetradí perevodchika"/ "Tetradí perevodchika".html#0f](http://publ.lib.ru/ARCHIVES/T/); <http://rutracker.org/forum/viewtopic.php?t=3691917> citováno 6. 7. 2014; interní materiály Moskevské státní lingvistické univerzity *Perevodčeskij fakul'tet 70 let* (2012): 1-16

⁴⁸ <http://www.linguanet.ru/ipk-REMA/> citováno 6. 7. 2014

5.1.3 SOUČASNÍ BADATELÉ⁴⁹

5.1.3.1 IRINA SERGEJEVNA ALEKSEJEVOVÁ⁵⁰

K nejvýznamnějším současným ruským autorům, kteří se věnují praktickým a teoretickým otázkám překladu a tlumočení, patří překladatelka odborné a beletristické literatury, tlumočnice a pedagožka I. S. Aleksejevová. Absolvovala germanistiku na Filologické fakultě *Leningradské státní univerzity*. V současné době působí na Fakultě cizích jazyků petrohradské *Ruské státní pedagogické univerzity A. I. Gercena* a na *Petrohradské překladatelsko-tlumočnické vysoké škole*, jež pod tuto univerzitu spadá. K jejím vědeckým zájmům patří teorie a didaktika překladu a tlumočení, kontrastivní stylistika, interpretace a teorie textu, a dějiny německého jazyka. Je autorkou řady odborných článků, monografií a jednoho slovníku. K jejím nejznámějším pracím patří například *Osnovy teorii perevoda* (1998), *Professional'noje obučenie perevodčika: Učebnoje posobie po ustnomu i pis'mennomu perevodu dlja perevodčikov i prepodavatelej* (2001), *Ustnyj perevod. Nemeckij jazyk. Kurs dlja načínajuščich* (2003), *Professional'nyj trening perevodčika* (2004), *Ustnyj perevod rečej* (2004), *Vvedenije v perevodovedenije* (2004), *Tekst i perevod* (2008) a další. Jsou věnovány převážně teorii překladu a tlumočení, didaktickým otázkám odborné přípravy překladatelů, tlumočnicků, pedagogů a lingvistů, tlumočnické notaci, překladatelské a tlumočnické etice a také praktickým otázkám překladu a tlumočení. V jedné ze svých didaktických příruček *Professional'nyj trening perevodčika* autorka poukazuje na to, že zatím zřejmě neexistuje univerzální metodika přípravy překladatelů a tlumočnicků pro libovolné jazykové kombinace. Vždy se tedy jedná o konkrétní jazykové dvojice. Nejedná se ovšem o publikaci akademického charakteru, nýbrž pouze o metodickou příručku založenou na profesních zkušenostech autorky. Ve svých úvahách o tlumočnické notaci vychází především z *teorie smyslu* D. Seleskovitchové (viz oddíl 4.2.4 Teorie smyslu Danicy Seleskovitchové). Podobně jako například A. P. Čužakin (viz pododdíl 5.1.3.3 Andrej Pavlovič Čužakin) zdůrazňuje nutnost dbát na zvyšování úrovně mateřského jazyka, jehož cílem by mělo být postupné aktivní zvládnutí většiny jeho žánrů v psané i mluvené podobě, stejně tak jako nutnost nácvičku tlumočnických dovedností oběma směry. Dále Alexejevová věnuje pozornost roli teorie překladu a tlumočení v praxi jako základu pro posouzení objektivitu jednotlivých překladatelských a tlumočnických řešení. Za teoretické minimum, jež je zpravidla součástí

⁴⁹ Jednotliví ruští badatelé jsou v této kapitole uvedeni v abecedním pořadí. Pravopis jejich jmen v ruštině je u každého z nich uveden v příslušné kapitole v poznámce pod čarou.

⁵⁰ Ирина Сергеевна Алексеева; Alekseeva 2004: 11-15, 20-21, 124-128, 279-283; <http://lib.rus.ec/a/69067> citováno 22. 8. 2012

studijních plánů většiny západních překladatelských a tlumočnických vysokých škol, považuje teorii překladu a tlumočení, úvod do obecné lingvistiky, gramatiku, stylistiku, a dějiny a kulturu studovaného cizího jazyka. Ve svých odborných článcích se autorka zabývá tématy, jako je například komunitní tlumočení, didaktika překladu a tlumočení, deverbilizace apod.

Na základě analýzy informací získaných z veřejně dostupných zdrojů a také přímo od badatelky prostřednictvím elektronické korespondence dospíváme k závěru, že se o otázky teorie tlumočení zajímá a zároveň se zabývá výzkumem v dané oblasti. Bližší podrobnosti a výsledky tohoto výzkumu však podle slov Aleksejevové zatím nejsou dostupné. Vlastní model tlumočení autorka vypracovaný nemá. Ve svých úvahách o praktických otázkách tlumočení vychází především z vlastních překladatelských, tlumočnických a pedagogických zkušeností, což ovšem nezaručuje jejich zcela objektivní charakter.

5.1.3.2 JELENA VADIMOVNA ALIKINOVÁ⁵¹

Kandidátka pedagogických věd a docentka Je. V. Alikinová působí v současné době jako garantka na Katedře cizích jazyků, lingvistiky a mezikulturní komunikace *Permské národní výzkumné polytechnické univerzity*. Didaktice tlumočení je věnována například její příručka *Vvedenije v teoriju i praktiku ustnogo posledovatel'nogo perevoda: učebnoje posobije* (2010). Kromě toho se zabývá výzkumem tlumočení, jehož výsledky zveřejňuje ve svých vědeckých článcích. Vychází přitom jak z poznatků ruských a zahraničních badatelů v oblasti teorie tlumočení (například I. S. Aleksejevové, S. A. Burlajové, R. K. Min'jar-Beloručeva, Je. N. Sladkovské, N. K. Garbovského, N. A. Krajevské, Je. V. Cygankovové, A. P. Čužakina, Je. K. Černičkinové, J. Herberta, D. Gila, D. Seleskovitchové a dalších), tak i psychologů a psycholingvistů (J. Godfrua, F. Grosjeana).

Vypracovala vlastní metodiku tzv. *integrativní výuky tlumočnické semantografie* (dále jen TS) představující podle slov autorky nový racionálnější systém tlumočnické notace aplikovatelný ve všech etapách přípravy profesionálních tlumočnicků. Domnívá se, že pro ruskou tlumočnickou školu je nezbytné se podrobněji zabývat tímto tématem, neboť mnozí ruští tlumočníci TS buď při své práci nevyužívají vůbec, nebo ji využívají jen příležitostně, a to převážně k fixaci faktických informací. Mezi důvody uvádí například absenci

⁵¹ Елена Вадимовна Аликина; <http://pstu.ru/> citováno 30. 11. 2013; <http://www.ozon.ru/context/detail/id/5035156/> citováno 25. 6. 2014; Alikina 2003; Alikina 2004: 10-16; Alikina 2010: 139-143; Alikina 2011: 101-103; Alikina 2012: 139-143

tlumočnického vzdělání, absenci výuky TS při odborné přípravě tlumočnicků nebo nesystematickou výuku TS nezohledňující tlumočnickou praxi.

TS autorka chápe jako analyticko-syntetický proces mentálního zpracování a fixace informací při KT za účelem snížení zátěže na operativní paměť a vytvoření programu textu v cílovém jazyce. Jedná se o *komunikativní systém TS* založený na fixaci invariantu výchozího sdělení v podobě jeho tematicko-rématického členění a na jeho předání v cílovém jazyce. Odráží tedy nejen to, co tlumočnick vnímal při poslechu a analýze výchozího sdělení, ale i vnitřní program budoucího sdělení cílového. Autorka dále navrhuje způsoby integrace TS do výuky tlumočení založené na postupném zvyšování nároků. V první fázi doporučuje vycházet ze čtení výchozího textu místo jeho poslechu, postupně pak přecházet na poslech resp. diktát se zdůrazňováním klíčových slov, jež by se následně neutralizovala, nebo na poslech resp. diktát s naznačením míst transformací, poté s transformacemi například v podobě změny slovosledu, slovesného rodu, komprese textu apod. TS by se přitom měla nejdříve procvičovat pouze v jednom jazyce (mateřském nebo cizím). Ve svém výzkumu zaměřeném na využívání TS v tlumočení autorka začala analýzou rozhovorů s členy vybrané výzkumné skupiny skládající se ze studentů tlumočení (135), vyučujících tlumočení (35) a praktikujících tlumočnicků (12), poté se věnovala diagnostické analýze tlumočnické notace studentů tlumočení. Jako hypotézu si stanovila to, že je možné se naučit efektivně využívat TS jen při integrovaném formování návyků fixace a programování cílového sdělení pomocí TS po celou dobu výuky tlumočení s využitím odpovídajících strategií v každé z výukových etap. Za účelem potvrzení stanovené hypotézy autorka využila možnosti výuky na Katedře cizích jazyků, lingvistiky a mezikulturní komunikace *Permské národní výzkumné polytechnické univerzity*. Výuka zde probíhala po dobu čtyř semestrů na oboru lingvistika a translatologie ve třech skupinách (jedné zkušební a dvou kontrolních) skládajících se celkem z 36 účastníků. Ve zkušební skupině se na rozdíl od skupin kontrolních využíval *komunikativní systém TS* zaměřený na zaznamenávání nejdůležitějších informací, plánování cílového projevu pomocí TS s využitím tří strategií: *rozšiřování* (sdělení bez jasně dané struktury), *rozpracování* (sdělení s jasně danou strukturou) a *diverzifikace* (sdělení s volnou strukturou). Díky absolvování techniky TS v KT se všem třem skupinám podařilo získat základní návyky fixace. Zkušební skupina dále získala návyky programování cílového sdělení pomocí TS. Předmětem výzkumu byla rovněž závislost kvality tlumočení na úrovni ovládnutí TS, kterou se autorce pomocí korelační analýzy založené na zjišťování procenta shody mezi výchozími a cílovými bloky podařilo potvrdit. Celkové výsledky výzkumu tedy potvrdily efektivnost metodiky integrativní výuky TS.

Dalším tématem, jímž se badatelka zabývá, je využívání *polyfunkčnosti TS* ve výuce tlumočení. Funkce TS dělí na *funkce tlumočnické* a *funkce doprovodné / potenciální*. Mezi *tlumočnické funkce TS* řadí funkci *mnemickou* (zapamatování si informací), *úspornou* (soustředění pozornosti na zaznamenávání detailních informací výchozího sdělení umožňující jeho lepší pochopení a snižující tak spotřebu energie při jeho analýze) a *programující* (programování sdělení v cílovém jazyce). *Doprovodné / potenciální funkce TS* se neprojevují bezprostředně při tlumočení, pomáhají však optimalizovat jeho zvládání během odborné přípravy a následně v praxi. Zahrnují funkci *valeologickou* (zachování psychického zdraví tlumočnicka po celou dobu jeho profesní dráhy pomocí snižování kognitivní zátěže při tlumočení), *výzkumnou* (možnost nahlédnutí do skrytého procesu analýzy výchozího textu a částečného vyhodnocení profesních návyků a dovedností tlumočnicka), *vzdělávací* (učení se analytickému myšlení a syntetickému tvoření textů jak v psané, tak v mluvené podobě, získání návyků formulace koherentního monologického sdělení, využívání dovedností vytváření vnějšího programu tlumočení i v jiných typech tlumočnické činnosti). Uvědomování si *polyfunkčnosti TS* by se podle názoru autorky mělo stát nedílnou součástí koncepční složky odborné kompetence budoucích tlumočnicků.

Kromě toho Alikinová poukazuje na to, že tlumočníci mají tzv. *multilingvní vědomí*. V této souvislosti uvádí různé názory panující v teorii tlumočení na jazyk, v němž by se TS měla pořizovat: v jazyce výchozím (Je. V. Sladkovská, B. Alexieva, D. Gile), v jazyce cílovém (J. Herbert, J.-F. Rozan, M. Ledererová, K. Déjean Le Fealová), v mateřském jazyce nebo v jazyce, v němž probíhala výuka (R. K. Min'jar-Beloručev), v angličtině (A. P. Čužakin), v jazyce symbolů (H. Matyssek), nebo ve smíšeném jazyce (G. Ilg, J. Nolan). Alikinová se domnívá, že by se TS měla pořizovat v jazyce, v němž je to pro tlumočnicka pohodlné a racionální v konkrétní tlumočnické situaci s ohledem na zásadní roli faktoru času. Z tohoto důvodu se v TS často objevují smíšené prvky tzv. *lingvokulturního kódu*, jenž se projevuje ve specifickém způsobu zpracování a strukturování informací poukazujícím společně s dalšími prvky na *multilingvní jazykové vědomí* tlumočnicků. Tento typ jazykového vědomí předpokládá kognitivní flexibilitu, kreativitu, volnost myšlenkových operací a snadné „přepínání“ kódů. V souvislosti s TS autorka uvádí také různé způsoby tlumočnické notace, včetně symbolů, jež se v ní používají. Způsobů řečového zpracování sdělení na základě stejné TS ovšem může být celá řada, což rovněž vypovídá o *multilingvnosti vědomí* tlumočnicků. Podpora rozvoje organizovaného *multilingvního vědomí* by tedy měla být jedním z cílů odborné přípravy tlumočnicků a TS jedním z prostředků k dosažení tohoto cíle. Navázat

kontakt mezi různými kulturami totiž podle názoru badatelky mohou nikoli „obyčejní bilingvní jedinci“, nýbrž profesionálové se specifickými znalostmi obou jazyků a kultur.

Dále jsou předmětem zájmu badatelky *potíže při KT na kognitivní úrovni*. Ve svých úvahách o tomto tématu se nechala do značné míry inspirovat *modelem úsilí* D. Gila (viz oddíl 4.2.5 Model úsilí Daniela Gila). Mezi hlavními body, v nichž autorka čerpala z Gilova modelu, lze uvést to, že náročnost tlumočení po celou dobu profesní dráhy nevyplývá vždy pouze z lingvistických resp. terminologických potíží, neboť i při opakovaném tlumočení stejných úseků může docházet k novým chybám. Tlumočnická notace tedy umožňuje snížit zatížení pracovní paměti / kapacity při KT jen částečně. Záleží totiž na charakteru prováděných operací, které se dělí na automatické, neautomatické (vyžadující více energie; například vnímání a analýza výchozího sdělení, tlumočnická notace (selekce informací určených k zápisu, rozhodování o způsobu jejich fixace, kontrola pohybů při pořizování notace s ohledem na časový posuv mezi vnímáním a samotnou notací, nutnost uchovávání některých informací v operativní paměti)) a na operace vyžadující energii pouze za určitých podmínek. S potížemi při KT na kognitivní úrovni souvisejí také Gilovy pojmy *saturace* nebo *deficit*. Na základě analýzy role kognitivních mechanismů v KT a potíží, jež s nimi mohou souviset, Alikinová formuluje několik hlavních *doporučení* pro zvyšování profesních kompetencí studentů tlumočení a začínajících tlumočnicků: 1. *správné nakládání se zdroji pozornosti*, 2. *zdokonalování techniky přípravy na tlumočení a techniky tlumočnické notace*, 3. *snižování individuálních nároků na pozornost* (procvičováním projevů s různými přízvuky, styly, řečovými specifiky, častým užíváním ustálených obrátů, termínů apod.).

Na rozdíl od Gila, jenž svůj model úsilí aplikoval na více typů tlumočení (ST, KT, tlumočení z listu a ST s listem), Alikinová vzhledem ke svému zaměření na TS analyzuje pouze KT. I přesto, že se do značné míry nechala inspirovat Gilovou teorií, mezi metodologií autorů si lze povšimnout některých rozdílů. Shodují se v tom, že cílem studentů tlumočení a začínajících tlumočnicků by mělo být postupné osvojení (1.) práce s disponibilní procesní kapacitou (Gile) nebo také správného nakládání se zdroji pozornosti (Alikinová). Alikinová dále zdůrazňuje nutnost (2.) zlepšování přípravy na tlumočení a techniky tlumočnické notace. Ani v případě prvního, ani druhého doporučení formulovaného Alikinovou pro budoucí tlumočnický se však nejedná o autorsky nové závěry. Oba autoři se dále shodují v tom, že pro tlumočnický je nezbytné se neustále zlepšovat po stránce lingvistické za účelem minimalizace zátěže na procesní kapacitu. Alikinová doporučuje různé metody dosažení tohoto cíle, například pomocí nácviku tlumočení projevů s různými přízvuky, styly, řečovými specifiky,

častější užívání ustálených obrátů, termínů apod. Gile kromě toho zdůrazňuje roli extralingvistických znalostí umožňujících snížení nároků na poslech, analýzu a produkci sdělení, což Alikinová ve svých úvahách opomíjí.

Jako pozitivní bychom mohli hodnotit to, že se autorka jako jedna z mála aktivně věnuje výzkumu v oblasti tlumočení ve snaze dospět k určitým závěrům, i když se jedná o závěry v teorii tlumočení již všeobecně známé: například (1.) to, že by se v tlumočení měl zachovávat invariant výchozího sdělení, (2.) TS by se měla nejdříve procvičovat pouze v jednom jazyce, nebo to, že (3.) kvalita tlumočení je závislá na úrovni ovládání TS. Za zcela nové rovněž nelze považovat autorčiny úvahy o funkcích TS, prvcích specifického lingvokulturního kódu používaného v TS, nebo o multilingvním vědomí tlumočnicků. Z metodologického hlediska výuky TS se zdá být zavádějící to, že v první fázi nácviku autorka doporučuje vycházet nikoliv z poslechu výchozího sdělení, nýbrž z jeho čtení, což ovšem neodpovídá reálným pracovním podmínkám při KT.

5.1.3.3 ANDREJ PAVLOVIČ ČUŽAKIN⁵²

A. P. Čužakin absolvoval *MGPIIJA* a sovětskou *Akademii společenských věd*. Pracoval v *MGPIIJA*, *Diplomatické akademii Ministerstva zahraničních věcí SSSR* a na *Mezinárodním oddělení ÚV KSSS*. V současné době působí jako konferenční tlumočník, docent na *Moskevské státní lingvistické univerzitě*, poradce v ruských politických a finančních strukturách, publicista a odborník na rozvojové země. Je autorem řady převážně didaktických publikací v angličtině, portugalské a ruštině a také uznávaným odborníkem v oblasti tlumočení. I přesto, že vystudoval dva jazyky (angličtinu a portugalskou), většina jeho didaktických materiálů vychází pouze z anglických zdrojů. Důvodem je zřejmě jednak delší tlumočnická praxe autora v tomto jazyce, jednak větší poptávka po publikacích zaměřených na angličtinu.

Z nejznámějších autorových prací lze uvést například publikace *Mir perevoda (1-7)*, *As perevoda* nebo *Vysšaja škola perevoda*. *Mir perevoda (1-7)* představuje odborný prakticko-teoretický kurz pro tlumočníky. Při jejich sestavování autor spolupracoval s P. R.

⁵² Андрей Павлович Чужакин; <http://apchuzhakin.narod.ru/about.htm> citováno 12. 7. 2012; http://books.google.cz/books/about/%D0%92%D0%B2%D0%B5%D0%B4%D0%B5%D0%BD%D0%B8%D0%B5_%D0%B2_%D1%83%D1%81%D1%82%D0%BD%D1%8B%D0%B9_%D0%BF%D0%B5%D1%80.htm?id=y2c0IAEACAAJ&redir_esc=y, <http://books.google.cz/books?id=4KRLNwAACAAJ&dq=%22%D0%90%D1%81+%D0%BF%D0%B5%D1%80%D0%B5%D0%B2%D0%BE%D0%B4%D0%B0%22&hl=cs&sa=X&ei=SkDOUSiFeiE4gTNoYGQDw&ved=0CC4Q6AEwAg> citováno 22. 7. 2014; Chuzhakin 2001: 1-3, 256-257; Chuzhakin 2002: 3; Chuzhakin 2011b: 14, 223-229; Alekseeva 2004: 127

Paladžčenkem nebo K. Petrenkem. Od roku 1997, kdy se učebnicová série *Mir perevoda* (1-7) začala vydávat, byla několikrát doplněna a reeditována. Zahrnuje cvičení na rozšiřování slovní zásoby a texty (například publicistické články, vystoupení, rozhovory s odborníky, svědky důležitých událostí posledních desetiletí apod.) s postupně se zvyšující náročností určené k nácviu KT s notací a bez notace oběma směry, dále popis specifík jednotlivých typů tlumočení, glosáře, informace o mezinárodním protokolu, etiketě v podnikání apod. Texty jsou věnovány tématům, jako je například mezinárodní politika, makroekonomika (podnikání, finance, bankovníctví), právo, problémy moderní společnosti, věda nebo technika. Z tlumočnických témat se autor věnuje otázkám, jako je například tlumočnická notace, uplatnění tlumočnicků na trhu, korporátní kultura, vztahy se zaměstnavateli, popisuje poučné a někdy až zábavné příběhy z praxe. Učebnice jsou doplněny audiomateriálem (viz dále). Série *As perevoda* vydaná poprvé v roce 2008 vznikla na podnět *Moskevské státní lingvistické univerzity*. Jedná se o jazykové příručky určené studentům posledních ročníků lingvistických, překladatelsko-tlumočnických oborů a kurzů, mohou se ovšem využívat i při samostudiu. Zahrnují teorii a dějiny tlumočení, principy tlumočnické notace a poznatky z tlumočnické praxe. Upozorňují na nutnost rozvíjení řečové kultury a dokonalého ovládnutí mateřského jazyka. Obsahují cvičení, články a rozhovory určené k nácviu tlumočení a překladu v jazykové kombinaci angličtiny a ruštiny, a glosáře věnované rozdílům mezi britskou, americkou a australskou variantou angličtiny. Témata materiálů určených k nácviu zahrnují například politiku, ekonomiku nebo život a problémy moderní společnosti. Didaktická série *Vysšaja škola perevoda* (2011) je určená k odborné přípravě tlumočnicků. Autor se v ní zabývá dějinami tlumočení, typy tlumočení, základy tlumočnické notace, protokolem, překladatelskou a tlumočnickou etikou, organizační stránkou jednání, problémy se zadavateli, uplatněním v oboru apod. Radí začínajícím tlumočnickům, jak si mají uchovat zdraví, minimalizovat stres a vyčerpání z tlumočení, vyvarovat se nepříjemných situací nebo typických chyb v tlumočení, jakých orientačních tarifů se mají držet apod. Podobně jako v učebnicích *Mir perevoda* (1-7), se i v této sérii uvádějí zajímavé a poučné, někdy až zábavné příklady z tlumočnické praxe. Dále *Vysšaja škola perevoda* obsahuje glosáře z oblasti makroekonomiky a podnikání, daňové problematiky, překlady některých přísloví, rčení, záludných slov, idiomů, přirovnání a frází. Série je určená začínajícím studentům tlumočení, nejedná se však o publikace akademického charakteru, neboť jsou založené především na osobních tlumočnických zkušenostech jejich autorů. Publikace se mohou využívat i na vyšších odborných školách, fakultách cizích jazyků nejazykových vysokých škol, jazykových kurzech, apod. Obtížnost se v rámci jednotlivých publikací postupně

zvyšuje. Autor doporučuje využívat k těmto publikacím jeho audiokurz *Top Translators Talk on Tape* (později *Top Translators Talk on DVD*) k příručce *Mir perevoda-4. Top Translators Talk on Tape. Praktikum s priložením audiozapisej* z roku 2001 na procvičování poslechu a tlumočnické notace. V publikacích⁵³ *Ustnyj perevod: teorija + praktika, perevodčeskaja skoropis'* (2001), *Ustnyj perevod: Sequel XXI, praktika, teorija, sinchron* (2002, ze série *Mir perevoda 1-7*), *Ustnyj posledovatel'nyj perevod: Istorija, Teorija, Praktika* (2011, ze série *As perevoda*), *Vvedenie v ustnyj perevod* (2011, ze série *Vysšaja škola perevoda*) autor podává přehled dějin a teorie tlumočení, zabývá se tlumočnickou notací, praktickou stránkou a specifiky KT, ST a tlumočení z listu. Z autorů vychází například z Lynn Vissonové (USA)⁵⁴, G. V. Černova, V. N. Komissarova, P. R. Palažčenka, D. I. Jermoloviče, R. K. Min'jar-Beloručeva nebo I. S. Aleksejevové (Rusko). Praktická část výše uvedených publikací je založená na tematicko-modulovém principu. Jedná se například o cvičení, publicistické články, oznámení nebo dvojjazyčné rozhovory na aktuální témata (od jazykových problémů, přes školství, ekonomiku, vládní strukturu RF, mezikulturní rozdíly až po důležité události konce dvacátého století). Texty se mohou využívat také při nácviku překladatelských dovedností. Za nejnáročnější typ tlumočení Čužakin považuje ST předpokládající kromě specifických psycholingvistických vlastností tlumočnicka a dokonalé znalosti obou jazyků zdokonalení se nejdříve v KT zautomatizováním jeho základních dovedností.

Podle informací o autorovi uvedených výše je jeho publikační činnost zaměřená primárně na otázky didaktického a praktického charakteru. K didaktickým účelům ve svých pracích podává přehled například o teorii a dějinách tlumočení, k praktickým účelům pak uvádí cvičení, slovní zásobu nebo dává konkrétní rady tlumočnickům. Vědeckým výzkumem tlumočení se tedy nezabývá, ani nepřichází s vlastním tlumočnickým modelem. I přes snahu o zobecnění praktických informací, ve svých příručkách hovoří o tom, že vychází především z vlastních profesních zkušeností. Jedná se tedy do značné míry o přístup subjektivního charakteru. Kromě toho se některé práce zdají být určeny příliš širokému čtenářskému obecenstvu, neboť je lze podle slov autora užívat i v rámci běžných jazykových kurzů nebo při samostudiu, což vypovídá o tom, že postrádají skutečně vědecký charakter. I přes velké praktické zkušenosti a poměrně rozsáhlou publikační činnost zaměřenou na problematiku tlumočení, tedy autor nepřináší do výzkumu tlumočení žádné zásadně nové poznatky.

⁵³ Jako příklad zde uvádíme pouze některé autorovy publikace.

⁵⁴ Americká badatelka ruského původu. Od sedmdesátých let dvacátého století působí jako profesorka ruského jazyka a literatury na amerických univerzitách. Posledních více než dvacet let pracuje také v OSN jako konferenční tlumočnice z ruštiny a francouzštiny do angličtiny. Je autorkou řady publikací a článků věnovaných kontrastivnímu výzkumu kultury Spojených států amerických a RF zveřejňovaných v obou zemích. <http://lib.rus.ec/a/37753> citováno 21. 8. 2012

5.1.3.4 NIKOLAJ KONSTANTINoviČ GARBOVSKIj⁵⁵

Významný překladatel, pedagog a odborník v oblasti překladu a tlumočení Garbovskij vystudoval francouzštinu a rumunštinu ve *Vojenském institutu cizích jazyků*⁵⁶. Později se ve své profesní činnosti specializoval převážně na jazykovou kombinaci ruštiny a francouzštiny. V roce 2005 na *Moskevské státní univerzitě M. V. Lomonosova* založil fakultu s názvem *Vysoká překladatelsko-tlumočnická škola*, na níž v současné době působí. Kromě toho je také šéfredaktorem časopisu *Vestnik Moskovskogo universiteta. Serija 22. Teorija perevoda* věnovaného teorii překladu a tlumočení. Předmětem jeho vědeckého zájmu je především teorie, dějiny a didaktika překladu a tlumočení, odborná terminologie, obecná a kontrastivní stylistika, teorie francouzského jazyka a lingvodidaktika. Je autorem nebo spoluautorem více než 150 odborných prací, například didaktických publikací zaměřených na teorii překladu a tlumočení *Osnovy obščej teorii perevoda. Kratkij kurs lekcij* (2003), *Teorija perevoda* (2004), *Nauka o perevode* (2010), *Kurs ustnogo perevoda (francuzskij jazyk – russkij jazyk)* (vydaná ve spolupráci s O. I. Kostikovovou v roce 2006) a dalších. Kromě toho je Garbovskij také autorem několika rusko-francouzských slovníků. Z konkrétních odborných témat se zajímá například o různé typy *překladatelských chyb*, které podrobněji popisuje ve své výše uvedené publikaci *Teorija perevoda*.

Podobně autorům uvedeným v této kapitole výše, se Garbovskij rovněž zajímá o celou řadu jazykových oblastí zahrnujících teorii, dějiny, metodologii a didaktiku překladu a tlumočení, lingvodidaktiku, kontrastivní lingvistiku, lexikografii a teorii jazyka. Nejvíce se ovšem věnuje především didaktice překladu a tlumočení a lexikografii. Vědeckým výzkumem tlumočení jako takovým se tedy aktivně nezabývá, ani nemá rozpracovanou žádnou vlastní teorii příp. tlumočnický model, jenž by reflektoval poznatky vyplývající z badání v této oblasti. Autorovy úvahy o teorii překladu a tlumočení proto vychází pouze z existujících poznatků v této oblasti.

⁵⁵ Николай Константинович Гарбовский; <http://lse2010.narod.ru/index/0-153> citováno 23. 8. 2012

⁵⁶ Военный институт иностранных языков; <http://ru.wikipedia.org> (Военный университет Министерства обороны Российской Федерации) citováno 15. 7. 2012

5.1.3.5 DMITRIJ IVANOVIČ JERMOLOVIČ⁵⁷

Doktor filologických věd Jermolovič vystudoval angličtinu a francouzštinu v *MGPIIJA*, poté pracoval v *Radě ministrů SSSR*, informační agentuře *TASS*, zástupcem ředitele kurzů demografie OSN na *Moskevské státní univerzitě M. V. Lomonosova*. V současné době působí jako lingvista, lexikograf, překladatel, konferenční tlumočník a pedagog (na Katedře anglického jazyka Překladatelsko-tlumočnické fakulty *Moskevské státní lingvistické univerzity*). Jako tlumočník spolupracuje s ruskými a mezinárodními organizacemi, orgány státní správy a soukromými společnostmi. Vydal řadu monografií, příruček a polemických článků, v nichž se zabývá otázkami lingvistiky, lexikografie, didaktiky, teorie, dějin a praxe překladu a tlumočení. Kromě toho je autorem nebo spoluautorem několika anglicko-ruských a rusko-anglických slovníků⁵⁸. Převážná část jeho publikací a článků je lexikologického a didaktického charakteru. Jeho články vycházejí například v překladatelsko-tlumočnických časopisech *Tetradí perevodčika* nebo *Mosty*, publikace pak v univerzitních nakladatelstvích *MGPIIJA* nebo *Univerzity Ruské akademie vzdělávání*. Jsou určené překladatelům, tlumočnickům, lingvistům, lexikografům, pedagogům a také studentům těchto oborů. K osobnostem, které inspirovaly Jermoloviče v jeho odborné činnosti, patřili jednak autoři, kteří byli zároveň jeho pedagogy: Ja. I. Recker, V. N. Komissarov, A. D. Švejcer nebo S. A. Burlajová⁵⁹, jednak jeho kolegové, příp. spoluautoři: jeho sestra V. I. Jermolovičová⁶⁰, dále například P. R. Palažčenko, A. A. Repin⁶¹, A. Jefimenko⁶², T. Rybinová⁶³ a další.

Informace uvedené o autorovi výše poukazují na to, že se stejně jako řada jiných současných badatelů, věnuje úvahám o poměrně širokém spektru jazykových oblastí.

⁵⁷ Дмитрий Иванович Ермолович; Alekseeva 2004; Čeňková 2001: 74-84; Chernov 1999: 49-50; Jermolovič 2008: 55-59; Jermolovič 2009a: 40-60; Jermolovič 2009b: 46-56; Jermolovič 2009c: 24-45; <http://yermolovich.ru/index/0-2> citováno 15. 7. 2012; <http://pavelpal.ru/links> citováno 22. 8. 2012

⁵⁸ Kompletní aktuální seznam literatury je k dispozici na autorových webových stránkách <http://yermolovich.ru/index/0-11> citováno 15. 7. 2012

⁵⁹ Povoláním tlumočnice, v současné době vyučuje na *Moskevské státní lingvistické univerzitě* na oboru francouzština; <http://yermolovich.ru/index/0-55> citováno 23. 8. 2012

⁶⁰ Vystudovala psychologii a *MGPIIJA*. Společně s G. V. Černovem a dalšími badateli se zabývala výzkumem ST a jednotlivých aspektů *pravděpodobnostního prognózování*. V současné době působí jako pedagožka na *Moskevské státní lingvistické univerzitě*, překladatelka a tlumočnice (v jazykové kombinaci angličtiny a ruštiny). Kromě toho je autorkou řady didaktických příruček a vědeckých článků. <http://yermolovich.ru/index/0-68> citováno 23. 8. 2012

⁶¹ Absolvent *MGPIIJA*, ugrofinista a skandinávista, konferenční tlumočník s jazykovou kombinací angličtiny, finštiny, estonštiny a švédštiny, pedagog na Helsinské univerzitě, spoluautor Palažčenkovy publikace *Imena sobstvennyje: teorija i praktika mežjazykovoj peredači* (2005); <http://yermolovich.ru/index/0-54> citováno 23. 8. 2012

⁶² Absolvent *MGPIIJA*, působí v Německu jako konferenční tlumočník v jazykové kombinaci ruštiny, angličtiny a němčiny; <http://yermolovich.ru/index/0-129> citováno 23. 8. 2012

⁶³ Překladatelka a konferenční tlumočnice z angličtiny do ruštiny a z ruštiny do angličtiny; <http://yermolovich.ru/index/0-133> citováno 23. 8. 2012

V případě Jermoloviče mezi ně patří například lingvistika, lexikografie, didaktika, teorie, dějiny a praxe překladu a tlumočení. Odráží se to rovněž v autorově rozsáhlé publikační činnosti, v jejímž rámci ovšem největší pozornost věnuje jen některým tématům (především lexikologii a didaktice překladu a tlumočení). Výzkumem tlumočení jako takovým se však bohužel Jermolovič ve své profesní činnosti nezabývá, ani nemá žádný vlastní model tlumočení.

5.1.3.6 KIRILL JEVGEŇJEVIČ KALININ⁶⁴

Docent Katedry teorie a praxe anglického jazyka, překladu a tlumočení *Státní lingvistické univerzity N. A. Dobroljubova v Nižním Novgorodu*, kandidát filologických věd a tlumočník Kalinin se z překladatelsko-tlumočnických otázek zajímá například o adekvátnost tlumočeného sdělení, vliv cíle P / T na volbu jeho strategie, dosažení cíle P / T jako jednoho z parametrů hodnocení kvality P / T, komunikační persvazivní strategie v anglickém politickém diskurzu, tlumočnickou notaci, specifika ST, specifika práce tlumočnicků obecně, problémy spojené s tlumočením vlastních jmen, apod. Těmto tématům je věnována řada autorových odborných článků. Z odborných tlumočnických publikací je spoluautorem didaktické příručky *30 urokov ustnogo perevoda. Anglijskij jazyk* (2010) vydané ve spolupráci s V. V. Sdobnikovem.

Jedním z nejvýznamnějších témat, jimiž se badatel podrobněji zabývá, je úloha kvality *prezentace* tlumočeného sdělení v hodnocení jeho *adekvátnosti*. Ve svých úvahách vychází z pragmatické stránky role tlumočnicka v *konstelaci*⁶⁵ komunikativní situace, tedy z hlediska jeho interakce s přímými účastníky této situace i s účastníky nepřímými (tzv. *třetími osobami*⁶⁶). Nepřímé účastníky procesu P / T autor chápe jako účastníky komunikativní situace, kteří jsou mimo její rámec (odesílatel sdělení ve výchozím jazyce – překladatel / tlumočník – příjemce sdělení v cílovém jazyce), nicméně z pragmatického hlediska se na překladatelské / tlumočnické situaci podílejí. V tlumočnických situacích nepřímými účastníky jsou zpravidla organizátoři setkání s určitými očekáváními a cíli, na které je zapotřebí při tlumočení brát ohled. S pragmatickou stránkou tlumočnické situace podle autora bezprostředně souvisí i kvalita *prezentační stránky* tlumočení, neboť hraje roli v dosažení

⁶⁴ Кирилл Евгеньевич Калинин; http://v4.udsu.ru/default/Competitions_SPR, <http://www.lunn.ru/?id=4066>; <http://www.lib.csu.ru/vch/335/024.pdf>; www.philol-journal.sfedu.ru, <http://kiev.prom.ua/p13897928-sdobnikov-kalinin-urokov.html>, <http://www.lunn.sci-nnov.ru/?id=8836> citováno 25. 6. 2014; http://tc.utm.ru/files/Kalinin_45-50.pdf citováno 26. 6. 2014

⁶⁵ Констелляция – termín M. Ja. Cvillinga

⁶⁶ Третье лицо – termín M. Ja. Cvillinga popisující iniciátora P / T určujícího jeho cíl, jenž může být odlišný od cíle autora originálu (takový typ P / T se označuje jako tzv. *terciární P / T* (*терциарный перевод*)).

stanoveného cíle tlumočení, z čehož vyplývá i *adekvátnost* tohoto tlumočení. *Adekvátnost* je tedy v autorově pojetí hlavním kritériem hodnocení kvality P / T vycházejícího z dosažení stanoveného cíle P / T. Bez jasně stanoveného cíle P / T hodnocení úspěšnosti jeho dosažení, tedy posuzování kvality P / T je nesmyslné. Výrazné výkyvy od normy očekávané adresátem z hlediska prezentace ho nutí zaměřit svou pozornost na formu sdělení místo jeho obsahu. V takovém případě může přestat vnímat smysl sdělení a v plné míře také intenci řečníka, což snižuje celkovou úspěšnost komunikace. Naplnění intence řečníka je tedy závislé nejenom na jeho vlastních prezentačních dovednostech, nýbrž i na prezentačních dovednostech tlumočnicka. Jinými slovy, kvalita prezentace při tlumočení je zásadním faktorem jeho adekvátnosti vůči stanovenému cíli. Jak již bylo naznačeno výše, neúspěšná práce tlumočnicka s prozódii může představovat problém při vnímání informací adresátem, zároveň ovšem, pokud úspěšná je, může být naopak nástrojem umožňujícím odvedení pozornosti adresáta od tlumočnických chyb.

Dalším klíčovým tématem, jemuž autor ve svých úvahách věnuje pozornost, je hodnocení *kvality P / T* na základě dosažení stanoveného *cíle P / T* pomocí volby vhodné *strategie P / T*. Cíl P / T stanovuje buď bezprostředně iniciátor (zadavatel) P / T, anebo se formuluje na základě podmínek dané komunikativní situace. Přístup užívaný při hodnocení *kvality P / T* by se podle autora měl aplikovat rovněž v *didaktice P / T*. Taktiky aplikované při řešení jednotlivých překladatelských / tlumočnických problémů autor označuje jako tzv. *miniplány*.

Z analýzy informací získaných o Kalininovi vyplynulo, že se autor o problematiku tlumočení zajímá z teoretického, praktického a didaktického hlediska. Zkoumání tlumočení se věnuje ve spolupráci s kolegy, což dokládá například jeho publikace vydaná společně s V. V. Sdobnikovem nebo řada společných rysů s tímto autorem v pohledu na proces tlumočení (viz pododdíl 5.1.3.8 Vadim Vital'jevič Sdobnikov). Od Sdobnikova se liší například svým důrazem kladeným na prozódii resp. kvalitu prezentace v tlumočení. Ve svých úvahách autor vychází z analýzy příkladů z tlumočnické praxe, na jejímž základě se snaží vyvodit závěry, které však bohužel nejsou pro teorii tlumočení zcela nové. Vlastní tlumočnický model autor bohužel vypracovaný nemá.

5.1.3.7 PAVEL RUSLANOVIČ PALAŽČENKO⁶⁷

P. R. Palažčenko absolvoval *MGPIIJA* a *Kurzy konferenčního tlumočení pro OSN* (specializace: angličtina a francouzština). Později sám vyučoval na *Kurzech konferenčního tlumočení pro OSN*, pracoval jako tlumočník pro Sekretariát OSN, Ministerstvo zahraničních věcí SSSR a od roku 1985 pro prezidenta SSSR M. S. Gorbačeva a ministra zahraničních věcí SSSR E. A. Ševardnadze. V současné době působí jako konferenční tlumočník (například pro OSN, Radu Evropy, na mezinárodních konferencích v RF a v zahraničí), politický analytik, od roku 1992 zároveň jako vedoucí odboru pro mezinárodní vztahy a komunikaci s masmédií *Mezinárodního fondu sociálně-ekonomického a politologického výzkumu (fondu M. S. Gorbačeva)*. Kromě angličtiny a francouzštiny ovládá také němčinu, španělštinu a italštinu. V rámci své pedagogické činnosti spolupracuje s překladatelskou a tlumočnickou agenturou SINKHRON-PLUS LTD. Je autorem řady publikací věnovaných politice a lingvistice. Tlumočnickou problematikou se zabývá například ve svých publikacích *Vse poznaetsja v sravnenii, ili Nesistematičeskij slovar' trudnostej, tonkostej i premudrostej anglijskogo jazyka v sopostavlenii s russkim* (1999, v roce 2002 doplněná a vydaná pod názvem *Moj nesistematičeskij slovar'*) nebo *Nesistematičeskij slovar'-2005* (2005). Problematice překladů nebo lexikografie se věnuje ve svých článcích publikovaných například v odborném časopise *Mosty*. Zabývá se v nich především jazykovými aspekty překladu (úzus, odstíny, apod.) publicistických textů na politická témata. Jak již bylo naznačeno výše (viz pododdíl 5.1.3.3 Andrej Pavlovič Čužakin), autorsky se podílel také na vydání některých publikací A. P. Čužakina (například *Vvedenije v ustnyj perevod* (2011) ze série *Vysšaja škola perevoda*, nebo *Mir perevoda-1, ili Večnyj put' k vzaimoponimaniju* (2004)). V ruských novinách *Novaja gazeta*, *Moskovskije novosti*, *Grani.Ru*, *Nezavisimaja gazeta*, *Izbrannoje* a také v některých zahraničních novinách vyšla řada jeho politicky laděných článků a komentářů o událostech v RF a na mezinárodní úrovni. V roce 1997 vydal knihu *My Years with Gorbachev and Shevardnadze*.

Jak jsme se mohli přesvědčit v této části práce věnované Palažčenkovi, předmětem autorova zájmu je, stejně jako například v případě Čužakina, především praktická stránka tlumočení. Díky shodnému pohledu na problematiku tlumočení zřejmě také mohly vzniknout společné publikace těchto autorů (viz výše). Kromě praktických otázek spojených

⁶⁷ Павел Русланович Палажченко; <http://pavelpal.ru/>; <http://ru.wikipedia.org/> (Павел Русланович Палажченко) citováno 12. 7. 2012; <http://www.peoples.ru/state/statesmen/palazhchenko/> citováno 23. 8. 2012; <http://www.gorby.ru/>, <http://sinkhron.ru/contact.php> citováno 28. 12. 2013; Palažčenko 2008: 19-24; Palažčenko 2009a: 18-26; Palažčenko 2009b: 12-16

s tlumočením se Palažčenko okrajově zajímá také o jeho lingvistickou stránku. Výzkumné činnosti zaměřené na tlumočnickou problematiku se autor bohužel nevěnuje a nemá žádný vlastní model tlumočení, jenž by proces tlumočení příp. některé jeho aspekty popisoval podrobněji.

5.1.3.8 VADIM VITAL'JEVIČ SDOBNIKOV⁶⁸

Absolvent Překladaťsko-tlumočnické fakulty *Státní lingvistické univerzity N. A. Dobroljubova v Nižním Novgorodu*, kandidát filologických věd Sdobnikov působí v současné době na výše uvedené univerzitě jako docent Katedry teorie a praxe anglického jazyka, překladu a tlumočení a jako děkan Překladaťsko-tlumočnické fakulty, dále také jako tajemník představenstva *Svazu překladatelů a tlumočnicků RF* v otázkách mezinárodních vztahů a jako vedoucí jeho regionálního oddělení v Nižním Novgorodu. Pravidelně se účastní setkání překladatelů a tlumočnicků, například letní *Mezinárodní školy překladu a tlumočení* organizované pod záštitou *Svazu překladatelů a tlumočnicků RF*, nebo *Ruského překladaťsko-tlumočnického fóra*. Je autorem řady odborných publikací a článků věnovaných teorii, praxi a didaktice překladu a tlumočení.

K autorovým příručkám prakticko-didaktického charakteru patří například publikace *Načal'nyj kurs kommerčeskogo perevoda. Anglijskij jazyk* (vydaná poprvé v roce 2005 ve spolupráci s M. P. Ivaškinem, později také v roce 2011 ve spolupráci s A. V. Seljajevem a S. N. Čekunovovou) zaměřená na obchodní a právní problematiku a určená studentům překladaťsko-tlumočnických fakult, překladaťsko-tlumočnických oborů fakult cizích jazyků jazykových univerzit, studentům nejjazykových univerzit a také všem zájemcům o anglický jazyk. V návaznosti na výše uvedenou publikaci byla ve spolupráci s dalšími autory (S. A. Semkem, A. V. Seljajevem a S. N. Čekunovovou) vydána příručka *Učebnik kommerčeskogo perevoda. Anglijskij jazyk* (2006). Tlumočení je věnována příručka *20 urokov ustnogo perevoda s anglijskogo jazyka na russkij i s russkogo na anglijskij* (2006) určená

⁶⁸ Вадим Витальевич Сдобников; <http://vsdzhabrailova.narod.ru/> citováno 26. 1. 2014; <http://lse2010.narod.ru/index/0-153>, <http://www.books.ru/author/sdobnikov-41516/>, <http://rutracker.org/forum/viewtopic.php?t=4413574> citováno 2. 2. 2014; <http://www.knigafund.ru/authors/5229>, <http://kiev.prom.ua/p13897928-sdobnikov-kalinin-urokov.html>, http://www.youtube.com/watch?v=9FvOL0-r1_w citováno 15. 6. 2014; <http://www.lunn.ru/?id=4082>; <http://cyberleninka.ru/article/n/strategiya-perevoda-obshee-opredelenie> citováno 16. 6. 2014; http://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:MxUZu8_Lhi8J:perevod-nglu.ru/data/objects/508/files/Sdobnikov_2012.doc+&cd=1&hl=cs&ct=clnk&gl=cz citováno 17. 6. 2014; <http://bukvaved.com/hoziaistvo/67843-20murokovmustnogomperevoda.html>, <http://www.rvalent.ru/sdobnikov.html>, http://pspu.ru/upload/pages/8279/Translation_mistakes.pdf, <http://study-english.info/article025.php>, <http://www.vestnik.vsu.ru/pdf/lingvo/2011/01/2011-01-41.pdf>, <http://rudocs.exdat.com/docs/index-142497.html>, <http://do.gendocs.ru/docs/index-187850.html?page=2>; <http://zabrospr.ru/news/4> citováno 20. 6. 2014

k výuce tlumočení na překladatelsko-tlumočnických fakultách a na překladatelsko-tlumočnických katedrách fakult cizích jazyků. Je zaměřená na nácvik KT, ST a dalších typů tlumočení v jazykové kombinaci angličtiny a ruštiny. Ve spolupráci s K. Je. Kalininem autor vydal také příručku věnovanou KT *30 urokov ustnogo perevoda. Anglijskij jazyk* (2010). Dále se mezi autorovy prakticko-didaktické příručky řadí publikace *Praktikum po stilistike anglijskogo jazyka (A Manual of English Stylistics)* vydaná v roce 2005 ve spolupráci s M. P. Ivaškinem a A. V. Seljajevem a určená k výuce stylistiky anglického jazyka, překladu a tlumočení na lingvistických univerzitách a na fakultách cizích jazyků. Další příručkou je například *Winter Sports. Učebnik dlja perevodčikov. Anglijskij jazyk*. (2013), na jejímž vzniku Sdobnikov rovněž spolupracoval s dalšími autory (A. A. Galkinem, N. M. Lebedevovou, Je. A. Mošonkinovou). Obsahuje cvičení a glosáře pro studenty překladatelsko-tlumočnických fakult, fakult cizích jazyků, vyučující, překladatele, tlumočníky a všechny zájemce o sportovní tematiku. Z teoreticko-didaktických publikací lze uvést například publikaci *Teorija perevoda* (2007) vydanou ve spolupráci s O. V. Petrovovou. Autor v ní popisuje například současnou lingvistickou teorii překladu, vývoj teorie překladu a tlumočení v Rusku a v zahraničí, apod. Je určená studentům magisterského a doktorského studia oboru lingvistika a mezikulturní komunikace studijního programu translatologie, studentům humanitních univerzit, překladatelům, tlumočnickům a všem zájemcům o otázky překladu a tlumočení.

Stejně jako řada dalších badatelů, Sdobnikov je zastáncem tzv. *komunikativně funkčního přístupu* k překladu a tlumočení. Za jednotku *P / T* považuje výchozí *text jako celek*, který je *nástrojem* mezijazykové a mezikulturní komunikace mezi autorem originálu a adresátem překladu patřícími k různým kulturám a disponujícími odlišnými všeobecnými znalostmi. Výchozí text by tedy měl být pro překladatele / tlumočníka především prostředkem pro vyjádření řečového (komunikativního) záměru autora. Zároveň je ovšem zapotřebí mít na paměti, že text originálu není náhodný ani z hlediska *obsahu*, ani i z hlediska *formy*. V souvislosti s *komunikativně funkčním přístupem*, jenž by se měl aplikovat nejen v překladatelsko-tlumočnické činnosti, ale i v teorii a didaktice překladu a tlumočení, autor hovoří o různých typech *neshod* mezi textem originálu a *P / T* z komunikativně funkčního hlediska, které lze v řadě případů považovat za chyby. Takové neshody je podle jeho názoru zapotřebí typizovat a začít využívat tuto typologii mimo jiné k didaktickým účelům, což by umožnilo budoucím překladatelům a tlumočnickům se ve své profesní činnosti vyvarovat co nejvíce chyb. Hodnocení *kvality* a *adekvátnosti* *P / T* jako celku by se přitom mělo provádět s ohledem na to, do jaké míry se překladateli / tlumočnickovi podařilo dosáhnout stanoveného cíle pro konkrétní komunikativní situaci.

Dalším významným tématem, jímž se Sdobnikov ve svých úvahách zabývá, jsou *strategie* používané v *překladatelském / tlumočnickém procesu*. V této souvislosti uvádí několik fází *překladatelské analýzy* textu předcházejících volbě *strategie* v *P / T*, a sice 1. *orientaci v komunikativní situaci* na základě jejích primárních (čas, prostor, iniciátor a cíl *P / T*, apod.) a sekundárních (způsob, podmínky komunikace, apod.) parametrů, 2. *stanovení cíle P / T* prováděné překladatelem / tlumočnickem, příp. autorem, pokud je zároveň překladatelem vlastního díla, již ve fázi orientace v komunikativní situaci, 3. *prognózování* související s potenciálními změnami v komunikativní situaci, vlivem *P / T* na účastníky komunikace, apod., a nakonec 4. *plánování* vyžadované potřebou stanovení cíle *P / T* a z něho vyplývající celkové *strategie P / T* a konkrétních metod *P / T*. Orientace překladatele / tlumočnicka v komunikativní situaci předpokládá orientaci ve všech jejích prvcích (*konstelaci*⁶⁹): překladatel / tlumočnick ↔ iniciátor *P / T* (cíle *P / T*), překladatel / tlumočnick ↔ text originálu, překladatel / tlumočnick ↔ autor originálu (motiv a komunikativní intence autora), překladatel / tlumočnick ↔ adresát originálu, překladatel / tlumočnick ↔ adresát překladu. *Profesionální chování* překladatele / tlumočnicka tedy podle Sdobnikova spočívá v chápání specifik konkrétní komunikativní situace, využívání strategie a metod odpovídajících stanovenému cíli *P / T*, a v respektování překladatelské a tlumočnické etiky. V souvislosti s výše popsaným konceptem *překladatelské analýzy* je zajímavé zjištění, že terminologie používaná autorem pro označení jednotlivých kroků analýzy do značné míry vychází z terminologie používané A. F. Širjajevem v jeho *komplexním modelu ST* zahrnujícím *fázi orientace, fázi vytyčení programu a fázi realizace* (viz oddíl 4.2.2 Komplexní model simultánního tlumočení Anatolije Fjodoroviče Širjajeva). Lze tedy předpokládat, že se autor ve svých teoretických úvahách mohl nechat tímto modelem částečně inspirovat.

Strategie využívané v *překladatelském / tlumočnickém procesu* se přitom volí, jak již bylo zmíněno výše, podle typu konkrétní komunikativní situace. *Komunikativní situace* Sdobnikov rozděluje na ty, u nichž se *P / T* původně předpokládal(o), a na ty, u nichž se nepředpokládal(o). V prvním případě se používá *strategie komunikativně ekvivalentního P / T*⁷⁰, jejímž cílem je dosažení ekvivalentního účinku na recipienty *P / T* jako na recipienty originálu. Ve druhém případě se buď rovněž používá *strategie komunikativně ekvivalentního P / T*, anebo *strategie terciárního P / T*⁷¹ označující strategii *P / T* prováděného v zájmu *třetí osoby*, tedy iniciátora *P / T* určujícího jeho cíle, jenž se může lišit od cíle autora originálu, příp.

⁶⁹ Констелляция – termín M. Ja. Cvillinga

⁷⁰ Стратегия коммуникативно-равноценного перевода

⁷¹ Стратегия терциарного перевода (termín M. Ja. Cvillinga)

*strategie předadresování*⁷², kdy rovněž na popud iniciátora P / T dochází ke změně cíle P / T a typu adresáta z hlediska jeho sociálních charakteristik ve srovnání s adresátem textu originálu.

V souvislosti s rozdělením *překladatelského / tlumočnického procesu* na *etapy* Sdobnikov hovoří o tzv. *vnitřním programu sdělení*. *Etapa*, v níž se vnitřní program sdělení realizuje, má podle autora určitá specifika odlišná od specifik komunikace probíhající v jednom jazyce, a sice neustálou potřebu se obracet na originál a zároveň zohledňovat charakteristiky cílového jazyka a kultury. V překladatelském / tlumočnickém procesu se základní verze P / T jakožto výsledek realizace vnitřního programu sdělení opírá o originál, aniž by to muselo odpovídat komunikativním očekáváním iniciátora P / T. Jinými slovy, primárním produktem P / T je varianta vzniklá v souladu se strategií komunikativně ekvivalentního P / T uvedenou výše. V případě realizace strategie terciárního P / T nebo strategie předadresování se musí následně provést určitá adaptace v *etapě porovnávání* výsledků řečové činnosti s jejím cílem (finální produkt). *Etapu produkce řeči* autor řadí mezi *etapu realizace vnitřního programu sdělení* a *etapu porovnávání / editace*. Finální editace přitom probíhá až po verbalizaci sdělení v etapě produkce řeči. Pro upřesnění proto Sdobnikov navrhuje etapu produkce řeči nazývat *etapou porovnávání* a závěrečnou etapu po verbalizaci sdělení *etapou editace*. Jednotlivé etapy tedy probíhají v následujícím pořadí: 1. *etapa realizace vnitřního programu sdělení*, 2. *etapa porovnávání* a 3. *etapa editace*.

Při popisu *faktorů* hrajících roli v *překladatelském / tlumočnickém procesu*, jako jsou například dva jazyky, dvě kultury, komunikativní situace a další, Sdobnikov vychází z více autorů, včetně R. Jakobsona a jeho schématu řečové komunikace, které doplňuje o další faktory: *komunikativní intenci autora, komunikativní intenci adresáta, kognitivní zkušenost autora, kognitivní zkušenost adresáta a komunikativní působení textu*. Z hlediska charakteru *komunikativního působení textu* badatel rozlišuje tři typy *situací*: 1. situace, v nichž komunikativní působení originálu a P / T se ve větší míře shodují (komunikativně ekvivalentní P / T), 2. situace, v nichž se ekvivalentní komunikativní působení originálu a P / T buď nepředpokládá, nebo není možné z důvodu výrazného časového rozdílu mezi vznikem originálu a P / T, příp. rozdílných cílů vzniku originálu a P / T (předadresování), účelu P / T odlišného od originálu (terciární P / T), a 3. situace, v nichž chybí adresát výchozího textu ovládající jazyk, v němž je výchozí text produkován (komunikativní působení originálu a P / T v takovém případě nepodléhá srovnání). Schéma komunikace mezi dvěma jazyky, komunikativními situacemi a kulturami představené autorem by podle jeho slov mohlo být

⁷² *Стратегия переадресации* (termín O. V. Petrovové)

východním bodem pro analýzu takových otázek, jako je typologie komunikativních (překladačských a tlumočnických) situací a typy P / T z nich vyplývající, cíle P / T, překladačské / tlumočnické strategie, apod.

Ve svých didaktických úvahách Sdobnikov hovoří o tom, že při přípravě budoucích překladatelů a tlumočnicků je důležité formování tzv. *překladačského / tlumočnického myšlení* založeného na chápání textu P / T primárně jako *nástroje* mezijazykové a mezikulturní *komunikace*. Pedagogové překladačství a tlumočení by zase měli mít praktické zkušenosti s P / T, znát základy teorie P / T, ovládat metodiku výuky P / T a používat ve výuce moderní informační technologie. V souvislosti s didaktikou P / T autor vyjadřuje svou nespokojenost se současnou situací na většině ruských univerzit s překladačsko-tlumočnickými obory, kde i přes existenci nových přístupů v teorii překladačství a tlumočení chápajících P / T jako nástroj komunikace, se stále ještě aplikuje především přístup lingvistický založený na různých typech jazykových transformací a charakteristický pro počáteční etapu vývoje teorie a didaktiky P / T. Jako argument uvádí to, že o jazykových transformacích můžeme hovořit až po realizaci vnitřního programu sdělení, kdy se překladatel / tlumočnick soustředí především na převedení obsahu a významu originálu, zatímco jazykové transformace probíhají zpravidla na nevědomé úrovni. Mezi hlavní *zásady didaktiky P / T* řadí: 1. výuku P / T jako zprostředkovatelské činnosti probíhající v určitých podmínkách mezijazykové a mezikulturní komunikace, 2. výuku zaměřenou na rozvoj schopností studentů představovat si situaci popisovanou v textu, a 3. výuku napomáhající k eliminaci interferenčních prvků v P / T.

V závěru této části práce popisující badatelskou činnost Sdobnikova lze na základě informací získaných z veřejně dostupných zdrojů a přímo od autora říci, že v současné době se v RF jako jeden z mála podrobněji zabývá otázkami teorie, praxe a didaktiky překladačství a tlumočení. Ve svém pohledu na proces překladačství a tlumočení usiluje o komplexnější přístup zohledňující jak tradiční názory v teorii překladačství a tlumočení na tuto řečovou činnost, tak i poznatky komunikativně funkčního přístupu, k němuž se přiklání. Zároveň si uvědomuje nutnost nahlížení na překlad a tlumočení s využitím informací z jiných vědních disciplín s tím souvisejících. I přesto, že závěry, k nimž ve svých teoretických úvahách dospívá, tedy nejsou pro teorii překladačství a tlumočení zcela nové, jeho analýza dostupných poznatků má vědecký charakter a jeho názory jsou aplikovatelné jak v didaktice překladačství a tlumočení, tak i v odborné překladačské a tlumočnické praxi.

5.1.3.9 TAŤJANA ALEKSANDROVNA VOLKOVÁ⁷³

Kandidátka filologických věd, docentka Katedry teorie a praxe překladu a tlumočení Fakulty lingvistiky, překladu a tlumočení *Čeljabinské státní univerzity* Volkovová působí v současné době zároveň jako vedoucí regionálního oddělení *Svazu překladatelů a tlumočnicků RF* v Čeljabinsku a jako členka představenstva této profesní organizace. Absolvovala translatologii a právo na výše uvedené univerzitě, kde nyní vyučuje ST, KT, tlumočnickou notaci, teorii a didaktiku překladu a tlumočení, a další předměty. Zároveň pracuje jako překladatelka a tlumočnice (KT a ST) v jazykových kombinacích angličtiny ↔ ruštiny, a francouzštiny / němčiny → ruštiny. Je autorkou více než 50 teoretických a didakticko-metodických článků. Předmětem jejího odborného zájmu jsou taková témata, jako jsou například strategie P / T a jejich využití ve zkoumání typů osobnosti překladatele / tlumočnicka, modelování procesu P / T, typy diskurzů, diskurzivní přístup k popisu parametrů komunikativní situace v P / T, interdiskurzivita, překladatelská analýza, komunikační strategie, KT, ST, překlad a tlumočení odborných textů, didaktika překladu a tlumočení, využívání multimediálních technologií v odborné přípravě budoucích překladatelů a tlumočnicků, a další. V souvislosti s *diplomatickým diskurzem* hovoří o tom, že tato oblast nabízí celou řadu témat pro výzkum v rámci kognitivní lingvistiky (lingvistická specifika diplomatických textů), translatologie (řečové prostředky) nebo mezikulturní komunikace (například dopad na reputaci země v mezinárodním kontextu). Zastává názor, že problematika překladu a tlumočení vyžaduje *interdisciplinární přístup* (především využívání poznatků lingvistiky, psychologie a sociologie).

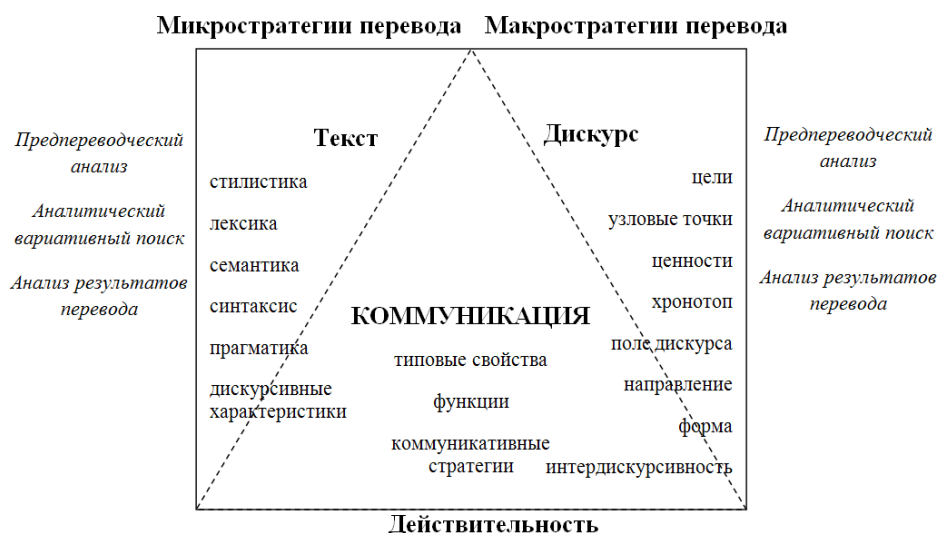
Badatelka dále přichází s vlastním tzv. *diskurzivně komunikačním modelem*⁷⁴ aplikovatelným jak na překlad (například textů věnovaných politické tematice, právu, apod.), tak i na tlumočení (KT, tlumočení exkurzí, apod.), včetně didaktiky překladu a tlumočení. Tomuto modelu jsou věnovány její monografie *Diskursivno-kommunikativnaja model' perevoda* (2010) v ruštině a *Discourse and translation modeling* (2012) v angličtině zaměřené na možnosti, které tento model nabízí v podobě komplexní analýzy výchozího textu za účelem volby odpovídající strategie P / T (viz popis grafu uvedeného níže). *Strategii P / T* autorka chápe jako univerzální překladatelsko-tlumočnickou kategorii, neboť představuje neomezené množství kombinací technik, které jsou navzájem logicky propojené a umožňují

⁷³ Татьяна Александровна Волкова; <http://volkova.professorjournal.ru/> citováno 24. 6. 2014; <http://www.csu.ru/Lists/List4/sotrudnik.aspx?ID=921>, <http://www.cardiff.ac.uk/encap/resources/cognitive-finalconfprog.pdf>, <http://www.mgpu.ru/materials/10/10912.pdf>, www.lib.csu.ru/vch/232/007.pdf citováno 25. 6. 2014

⁷⁴ *Дискурсивно-коммуникативная модель перевода*

realizaci *celkové strategie P / T*. V návaznosti na své pojetí strategie P / T hovoří o nutnosti porovnání překladatelských a tlumočnických strategií za účelem vyvození závěrů o univerzálních rysech strategií používaných v obou typech řečové činnosti. Dále badatelka ve výše uvedených publikacích shrnuje parametry relevantní pro P / T různých *diskurzů*, například diskurzu institucionálního zahrnujícího diskurz právní, politický, diplomatický, vědecký nebo masmediální. V souvislosti s institucionálním diskurzem uvádí pojem tzv. *institutu* představujícího jakýkoliv prvek komunikace omezující obsah sdělení, například statut subjektu sdělení, statut adresáta, obsah sdělení určený nebo neurčený ke sdělení, okolnosti sdělení, apod. Diskurzivní přístup autorka využívá také při popisu parametrů komunikativní situace v P / T a ke zkoumání *osobnosti překladatele / tlumočnicka*. Vychází přitom z materiálů v podobě textů různých žánrů v jazykové kombinaci angličtiny a ruštiny. Publikace jsou určené překladatelům, tlumočnickům, vyučujícím překlada a tlumočení, studentům magisterského a doktorského studia filologických, lingvistických a překladatelsko-tlumočnických fakult, a všem zájemcům o otázky analýzy diskurzu, teorie a praxe překlada a tlumočení.

Podrobněji se svému *diskurzivně komunikačnímu modelu* Volkovová věnuje také v řadě svých odborných statí. Analyzuje v nich pojmy jako je *text*, *diskurz* a *komunikace* z hlediska teorie a praxe překlada a tlumočení, uvádí *typologii* překladatelských / tlumočnických *strategií*, možnosti výzkumu *interdiskurzivity* a různých druhů institucionálního diskurzu pomocí navrhovaného modelu. Svůj model badatelka znázorňuje v podobě grafu uvedeného a popsaného níže.

Graf č. 1: Diskurzivně komunikační model T. A. Volkovové⁷⁵

Interrelaci pojmů *text*, *diskurz* a *komunikace* autorka popisuje v podobě pomyslného trojúhelníku, jehož obsah představuje *komunikace* a jeho hrany *text*, *diskurz* a *skutečnost*. Takové pojetí komunikace tedy tvoří základ komplexní analýzy textu, diskurzu a komunikace za účelem jejího využití v P / T a také v lingvistickém a interdisciplinárním výzkumu. Do výše uvedené interrelace badatelka zahrnuje dvouúrovňovou strukturu překladatelsko-tlumočnických *strategií*: tzv. *mikrostrategií* na úrovni textu a *makrostrategií* na úrovni diskurzu a komunikace. Na rovině *textu* uvádí takové parametry, jako je stylistika, lexikum, sémantika, syntax, pragmatika a diskurzivní charakteristiky (autorství, adresnost textu, narativ (diskurzivní prostředky pro formování autoritativního charakteru sdělení na úrovni slov, frází, textu, intertextuality a fonetiky)). V rámci *diskurzu* se podle tohoto modelu analyzují takové parametry, jako jsou cíle, tzv. uzlové body (charakteristické znaky příslušného diskurzu), hodnoty (lidské, materiální, sociální, duchovní, politické; absolutní nebo relativní), časoprostorové charakteristiky, tzv. diskurzivní pole (tematika), zaměření (účastníci překladatelské / tlumočnické situace), forma (jazyková realizace diskurzu) a interdiskurzivita. Na úrovni *komunikace* se jedná o parametry, jako jsou charakteristické vlastnosti a funkce výchozího textu, a komunikační strategie. Proces P / T prochází celkem třemi analytickými fázemi: *překladatelskou analýzou*, *analytickým hledáním vhodných ekvivalentů* v cílovém jazyce a *analýzou výsledků P / T*. *Překladatelská analýza* je zaměřená na lingvistické a extralingvistické parametry, a komunikační funkce za účelem zjištění obsahu a hustoty informací, žánru a funkce textu, zadání, cíle vzniku originálu a P / T. *Typologie* překladatelských / tlumočnických *strategií* v rámci tohoto modelu tedy zahrnuje, jak již bylo

⁷⁵ <http://www.lib.csu.ru/vch/232/007.pdf> citováno 25. 6. 2014

naznačeno výše, *celkovou strategií P / T*, jejímž hlavním cílem je na základě pochopení textu vytvoření co nejbližšího ekvivalentu v cílovém jazyce, a *makro- a mikrostrategie P / T*. Při *kategorizaci strategií* autorka vychází z O. S. Issersové⁷⁶ a z funkčního hlediska je rozděluje na *hlavní* (sémantické, mající bezprostřední vliv na adresáta, jeho vnímání světa, hodnotový systém a chování) a *pomocné* (pragmatické, konverzační, rétorické; napomáhají efektivní organizaci interakce v dialogu a optimálnímu působení na adresáta). Jako příklad využití hlavních a pomocných strategií v různých typech diskurzů uvádí *komunikační strategie* v institucionálním diskurzu: sémantickou strategii společné účasti (využívanou při řešení konfliktních situací), sémantickou strategii diskreditace, pragmatickou strategii sebe prezentace, rétorickou persvazivní strategii a konverzační strategii umožňující rozdělení iniciativy. Strategický charakter komunikace reflektují podmínky vzniku komunikace, dynamický charakter interakce subjektů komunikace, vývoj komunikace, apod. V závislosti na komunikativní situaci v různých etapách vzájemného působení pomocné strategie mohou získávat statut hlavních a naopak hlavní strategie mohou vystupovat v roli pomocných. V různých překladatelsko-tlumočnických situacích dochází k interakci institucionálního a personálního diskurzu, tedy k tzv. *interdiskurzivitě*, která by měla být společně s dalšími prvky součástí analýzy. V rámci diskurzivně komunikačního modelu se interdiskurzivita analyzuje na základě parametrů diskurzů, jako je diskurzivní pole (tematika), zaměření (účastníci komunikace), cíle a hodnoty, uzlové body, lingvistická specifika a text diskurzu (forma diskurzu), typologické vlastnosti a funkce komunikace, a využívané komunikační strategie. Jednotlivé etapy P / T zahrnují vždy všechny tři roviny: komunikace, diskurzu i textu. To znamená, že určení lingvistických vlastností, specifík konkrétního diskurzu, komunikačních funkcí a strategií vyplývajících z výchozího textu je možné v jakékoliv etapě P / T. Dále autorka poznamenává, že uvedená obecná typologie strategií má otevřený charakter. Jejich rozdělení na mikro- a makrostrategie je nástrojem umožňujícím překladateli / tlumočnickovi provedení analýzy výchozího textu, získání lingvistických, sociokulturních a dalších informací představujících určité překladatelské / tlumočnické překážky, a určení cesty jejich překonání. Celková strategie P / T se vztahuje na úroveň komunikace, diskurzu i textu, a určuje jak proces, tak i výsledek P / T. Zkoumání diskurzivních a interdiskurzivních aspektů textů určených k P / T v různých jazykových kombinacích prostřednictvím popisovaného modelu tedy umožňuje určení a systematizaci strategií P / T textů různých žánrů a tematiky, a poskytuje překladateli / tlumočnickovi více možností pro samostatnou přípravu. V souvislosti

⁷⁶ Ruská filoložka, doktorka filologických věd, profesorka a garantka Katedry teoretické a aplikované lingvistiky, děkanka Fakulty filologie a masmediální komunikace *Omské university*; <http://ru.wikipedia.org/> (Оксана Сергеевна Исцеева) citováno 26. 6. 2014

se svým modelem badatelka uvádí příklady oblastí, které dle jejího názoru nabízejí podněty pro výzkum, a sice překladatelské a tlumočnické strategie určované osobností překladatele / tlumočníka, komunikační a kulturní gramotnost překladatele / tlumočníka, apod.

Z analýzy informací o badatelce uvedených výše vyplynulo, že Volkovová se v současné ruské tlumočnické škole jako jedna z mála podrobněji zabývá problematikou tlumočení z teoretického, didaktického a praktického hlediska. Výzkum tlumočení by se podle jejího názoru měl opírat mimo jiné o poznatky jiných vědních disciplín, měl by tedy mít interdisciplinární charakter. Volkovová má rovněž vypracovaný vlastní překladatelsko-tlumočnický model popsany výše, jenž se snaží dále rozpracovávat a objevovat nové podněty k výzkumu. Pravidelně se účastní překladatelsko-tlumočnických setkání v RF i v zahraničí, na nichž se nechává inspirovat poznatky svých kolegů a zároveň se snaží s nimi podělit o vlastní poznatky a principy svého překladatelsko-tlumočnického modelu aplikovatelného jak v překladatelské a tlumočnické didaktice a praxi, tak i v dalším výzkumu.

5.1.3.10 MICHAİL ALEKSANDROVIČ ZAGOT⁷⁷

Absolvent Překladatelsko-tlumočnické fakulty *MGPIIJA* a člen *Svazu překladatelů a tlumočnicků RF* Zagot působí v současné době především jako překladatel prózy z angličtiny do ruštiny a odborných textů z angličtiny do ruštiny a naopak a jako konferenční tlumočnick v RF a v zahraničí. Hlavním autorovým pracovním jazykem je angličtina, příležitostně však také tlumočí z francouzštiny a polštiny. Kromě toho dabuje a simultánně tlumočí filmy, vyučuje ST na Fakultě zvyšování překladatelsko-tlumočnické kvalifikace *Moskevské státní lingvistické univerzity*, samostatně nebo ve spolupráci s kolegy pořádá firemní a soukromé kvalifikační kurzy KT a ST, tlumočení filmů, literárního překladu, překladu biblismů a anglického jazyka pro pokročilé. V roce 2004 vyšel jeho slovník biblické frazeologie *Ищите и найдете, или anglo-russkij slovar' biblejskoj frazeologii dlja vseh i kazdogo*. V časopisech *Mosty* nebo *Kuda poiti učit'sja* a na svých webových stránkách autor publikuje své články věnované například tlumočnické etice, motivaci profesionálních tlumočnicků v pedagogické činnosti, specifikům překladatelsko-tlumočnické komunity, vlastnostem, jimiž by tlumočnick měl disponovat, poučným příběhům z tlumočnické praxe, apod.

Podobně jako v případě většiny výše uvedených současných badatelů, lze na základě veřejně dostupných informací také o Zagotovi říci, že i přes jeho zájem o odborná

⁷⁷ Михаил Александрович Загот; <http://ru.wikipedia.org/> (Михаил Александрович Загот), <http://www.zagot.ru/> citováno 4. 1. 2014

tlumočnická témata, se bohužel výzkumem tlumočení jako takovým nezabývá a nemá žádný vlastní tlumočnický model. Důvodem absence výzkumu je v autorově případě zřejmě jednak jeho zaměření spíše na praktické aspekty tlumočení (například na tlumočnickou etiku, motivaci, komunitu, vlastnosti, apod.), jednak jeho poměrně rozsáhlá překladatelsko-tlumočnická činnost (překlady beletrie, odborných textů, tlumočení, výuka, publikační činnost apod.) neposkytující dostatečný časový prostor na otázky teoretického charakteru.

5.1.3.11 IRINA VLADIMIROVNA ZUBANOVOVÁ⁷⁸

Docentka Katedry teorie a praxe překladu a tlumočení Fakulty zvyšování překladatelské a tlumočnické kvalifikace Mezioborového institutu zvyšování kvalifikace *Moskevské státní lingvistické univerzity* Zubanovová kromě univerzity, již absolvovala (obor: teorie překladu a tlumočení a mezikulturní komunikace (angličtina, španělština)) a na níž v současné době vyučuje (KT, ST, tlumočnickou notaci a tlumočení z listu), vystudovala také Fakultu psychologie *Montclairské státní univerzity* v severoamerickém státě New Jersey. Jako tlumočnice pracovala pro ruské i mezinárodní organizace (například MMF, Centrální banku RF, OECD, OSN a další). Kromě výuky (na *Moskevské státní lingvistické univerzitě*, v *Institutu UNIC*⁷⁹, v překladatelských a tlumočnických agenturách *Ruská tlumočnická škola* *Tlumočnická dílna P. R. Palažčenka* nebo *SINKHRON-PLUS LTD.* zajišťujících mimo jiné kurzy tlumočení), se aktivně věnuje překladům a tlumočení (například pro *Ruskou překladatelsko-tlumočnickou agenturu Slovo professionalov*), je autorkou řady odborných knih, příruček a článků věnovaných tlumočení, spoluautorkou slovníku *Americana* a členkou redakční rady odborného časopisu *Mosty*. Z odborných témat se zajímá například o roli a způsob tlumočnické notace v KT, které je věnována její publikace *Skoropis' v posledovatel'nom perevode* (2013) doplněná o audio- a videomateriály. Jedná se o prakticko-teoretickou příručku zabývající se principy a prostředky sémantické analýzy při KT a fixací výsledků této analýzy pomocí tlumočnické notace. Je určena jak začínajícím, tak zkušeným tlumočnickům pracujícím v jazykové kombinaci angličtiny a ruštiny. Hlavní cílovou skupinou publikace jsou především studenti oboru lingvistika a mezikulturní komunikace studijního

⁷⁸ Ирина Владимировна Зубанова; <http://rperevod.ru/company/team/interpreters/> citováno 11. 1. 2014; http://www.russian-translators.ru/about/authors/Irina_Zubanova.html, <http://theoryandpractice.ru/courses/11227-masterskaya-perevoda-palazhchenko>, http://rvalent.ru/zubanova_skoropis.html citováno 12. 1. 2014;

<http://conference-services.ru/about.php>, <http://sinkhron.ru/>; <http://rperevod.ru/company/we/> citováno 26. 1. 2014
⁷⁹ *Institut UNIC* - Oddělení dálkového studia Moskevského ekonomického institutu, Institutu světového hospodářství a informatizace a Moskevského institutu psychoanalýzy. Fakulta lingvistiky zde zahrnuje obory, jako je například Teorie a praxe mezikulturní komunikace, nebo Překladatelství; <http://unic.edu.ru/>; <http://theoryandpractice.ru/organizations/4956-institut-unik> citováno 12. 1. 2014

programu translatologie. V této publikaci autorka poukazuje na to, že tlumočnická notace je poměrně nový tlumočnický nástroj, jenž se ve větší míře začal využívat až ve 20. století vzhledem k výraznému zvýšení nároků na objem, přesnost a úplnost informací předávaných při tlumočení. Podobně jako Alikinová, se Zubanovová domnívá, že toto téma je v případě RF obzvláště aktuální, neboť tlumočníci zde používají tlumočnickou notaci jen minimálně (například k zaznamenávání jmen nebo číselných údajů), což neplatí pro Evropu nebo USA, kde se využívání tlumočnické notace při KT považuje za samozřejmou součást profesionálního tlumočení. V teoretické části publikace autorka v souvislosti s tlumočnickou notací vyzdvihuje předpoklad vícesložkové sémantické analýzy tlumočeného sdělení (lexika, gramatiky, stylistiky, prozodie, pragmatiky a paralingvistických prostředků (mimiky a gestikulace)). Zároveň ovšem připouští, že v reálných tlumočnických podmínkách úplná, a tedy správná interpretace všech sémantických složek a textu jako celku není možná bez zohlednění všech situačních, pragmatických, funkčních a jiných faktorů, tedy celkového kontextu, v němž komunikace probíhá.

I přesto, že podle dostupných informací Zubanovová se výzkumem tlumočení aktivně nezabývá, ani nemá žádný vlastní model tlumočení, lze kladně hodnotit to, že se ve svých odborných publikacích, příručkách a článcích věnuje úvahám o různých aspektech tlumočení (například o roli a principech tlumočnické notace při KT, apod.). Podobně jako Alikinová se v případě tlumočnické notace věnuje tématu obzvláště aktuálnímu pro ruskou tlumočnickou komunitu, což lze na lokální úrovni považovat za přínosné. Pro světovou překladatelsko-tlumočnickou komunitu ovšem podobné úvahy nemají příliš velký význam, neboť se jedná o otázky již prozkoumané na rovině teoretické a ověřené na rovině praktické. Pro ruskou tlumočnickou školu by tedy zřejmě v tomto ohledu bylo nejvhodnější vycházet z již existujících poznatků a s jejich využitím začít již na úrovni odborné přípravy budoucích tlumočnicků, tedy na vysokých školách, podobně jako je tomu na Západě. Zavádějící se zdá být autorčin důraz na to, že při pořizování tlumočnické notace by bylo optimální provádět úplnou vícesložkovou sémantickou analýzu, kterou však zároveň vylučuje jako nemožnou, čímž připouští skutečnost, že běžně prováděná analýza zpravidla není zcela správná, neboť není nikdy úplná. Tlumočnická praxe však poukazuje na to, že i přes nemožnost analýzy všech aspektů tlumočeného sdělení, analýza alespoň jeho hlavních faktorů možná je, tudíž je proveditelné i tlumočení jako takové.

5.1.4 UNIVERZITY

5.1.4.1 ÚVOD

S vývojem současné teorie tlumočení v RF bezprostředně souvisí situace na ruských překladatelsko-tlumočnických univerzitách a také výzkumná činnost jednotlivých odborníků na teorii tlumočení, z nichž převážná většina zároveň působí na takových univerzitách. Podle dostupných informací se překladatelsko-tlumočnické předměty v současné době v RF vyučují celkem na 152 univerzitách⁸⁰, z nichž pouze některé nabízejí výuku jak konferenčního KT, tak i ST. K těmto univerzitám podrobněji představeným níže patří *Astrachaňská státní univerzita*, *Čeljabinská státní univerzita*, *Institut cizích jazyků*, *Moskevská mezinárodní překladatelsko-tlumočnická škola*, *Moskevská státní lingvistická univerzita*, *Moskevská státní univerzita M. V. Lomonosova*, *Permská národní výzkumná polytechnická univerzita*, *Ruská státní humanitní univerzita*, *Ruská státní pedagogická univerzita A. I. Gercena*, *Státní lingvistická univerzita N. A. Dobroljubova v Nižním Novgorodu* a *Volgogradská státní univerzita*⁸¹.

5.1.4.2 ASTRACHAŇSKÁ STÁTNÍ UNIVERZITA⁸²

Astrachaňská státní univerzita byla založena v roce 1932 jako *Astrachaňský státní pedagogický institut*. Od roku 1996 má institut název *Astrachaňská státní univerzita*. Podobně jako řada jiných významných univerzit, *Astrachaňská státní univerzita* spolupracuje se *Svazem překladatelů a tlumočnicků RF*, podílí se na organizaci jeho letní *Mezinárodní školy překladu a tlumočení*, a její *Centrum translologie a simultánního tlumočení ASTLINK*⁸³ je členem prestižní organizace sdružující nejlepší překladatelské a tlumočnické školy v Evropě i jinde ve světě *Conférence Internationale Permanente d'Instituts Universitaires de Traducteurs et Interprètes* (dále jen *CIUTI*)⁸⁴. Univerzita nabízí možnost absolvování magisterského (pětiletého), bakalářského (čtyřletého), navazujícího magisterského (dvouletého) a postgraduálního příp. doktorského programu (minimálně tříletého) prezenční,

⁸⁰ Údaje uvedené v této diplomové práci jsou aktuální k první polovině roku 2014.

<http://fak.ru/baza/students.php?spec=031202> citováno 1. 8. 2014

⁸¹ Z důvodu absence ustáleného oficiálního překladu názvů většiny ruských překladatelsko-tlumočnických univerzit a oborů v této diplomové práci uvádíme překlad vlastní s odkazem na oficiální názvy univerzit v ruštině. Univerzity představené v této kapitole po sobě následují v abecedním pořadí.

⁸² *Астраханский государственный университет*; <http://www.aspu.ru/services/2445-institut-delovogo-iazyka-i-professionalnyh-kommunikacii.html> citováno 12. 11. 2012; <http://ru.wikipedia.org/> (Астраханский государственный университет), <http://www.ucheba.ru/uz/10093>, <http://eduscan.net/colleges/aspu>, <http://russia.edu.ru/idbv/#id=302> citováno 10. 7. 2014; <http://studyspot.ru/univer/5291/> citováno 13. 7. 2014;

⁸³ *Центр переводоведения и синхронного перевода «АСТЛИНК»*; <http://www.aspu.ru/id/1370-centr-perevodovedeniia-i-sinhronnogo-perevoda-astlink.html> citováno 26. 6. 2014

⁸⁴ <http://www.ciuti.org/members/>; <http://utrl.ff.cuni.cz/UTRLFF-220.html> citováno 4. 7. 2014

večerní nebo dálkovou formou studia. Kromě toho zájemci mohou, stejně jako na většině jiných ruských univerzit, absolvovat placené doplňkové vzdělávací kurzy zaměřené na zvyšování kvalifikace a rekvalifikaci probíhající formou kombinovaného nebo dálkového studia. Překlad a tlumočení (KT, ST) lze na univerzitě studovat v rámci oboru *translatologie*, jehož absolventi získávají diplom s kvalifikací *lingvista, překladatel a tlumočník*. K nejznámějším současným translatologům působícím na univerzitě patří například ředitelka *Institutu jazyků ve sféře podnikání a odborné komunikace*⁸⁵ a *Centra translatologie a simultánního tlumočení ASTLINK*, garantka *Katedry lingvistiky a mezikulturní komunikace* univerzity, doktorka filologických věd a profesorka O. G. Jegorovová, která je zároveň tajemnicí představenstva *Svazu překladatelů a tlumočnicků RF* pro mezinárodní vztahy, vedoucí jeho regionálního oddělení v Astrachani, tlumočnicí s jazykovou kombinací angličtiny a ruštiny a členkou komise *FIT* pro didaktiku překladu a redakční rady translatologických časopisů *American Journal of Translation Studies*, *Journal of Multicultural Research* a *Current Issues in Language Studies*⁸⁶.

5.1.4.3 ČELJABINSKÁ STÁTNÍ UNIVERZITA⁸⁷

Čeljabinská státní univerzita byla založena v roce 1976. *Fakulta lingvistiky, překladu a tlumočení* otevřená na univerzitě v roce 1994 je v současné době asociovaným členem *Svazu překladatelů a tlumočnicků RF*. Skládá se celkem z pěti kateder: anglického jazyka, německého jazyka, románských jazyků a mezikulturní komunikace, teorie a praxe anglického jazyka, a teorie a praxe překladu a tlumočení. Zajišťuje se zde studium magisterské (prezenční pětileté), bakalářské (prezenční čtyřleté), navazující magisterské (prezenční dvouleté), a postgraduální příp. doktorské (prezenční tříleté nebo dálkové čtyřleté). Bakalářský a navazující magisterský program v oboru *lingvistika* má dvě specializace: *translatologie* a *teorie a praxe mezikulturní komunikace* v jazykové kombinaci ruštiny a angličtiny, němčiny, francouzštiny, španělštiny nebo italštiny. V rámci magisterského studijního programu *translatologie* lze na fakultě absolvovat obor *lingvistika pro mezinárodní vztahy* v kombinaci

⁸⁵ *Институт делового языка и профессиональных коммуникаций*

⁸⁶ <http://www.aspu.ru/id/1037-rektorat.html>, <http://kpfr.ru/imoiv/v-institute-nachal-rabotu-nauchno-71025.html> citováno 26. 6. 2014; Gurevič 2011b: 24

⁸⁷ *Челябинский государственный университет*; <http://www.csu.ru/> citováno 17. 11. 2012;

<http://www.csu.ru/Lists/List2/%D1%81%D1%82%D1%80%D0%B0%D0%BD%D0%B8%D1%86%D0%B0%20%D1%84%D0%B0%D0%BA%D1%83%D0%BB%D1%8C%D1%82%D0%B5%D1%82%D0%B0.aspx?ID=19>, <http://volkova.professorjournal.ru>, http://2012.tconference.ru/wp-content/files/VolkovaTA_29.09.2012_17.30.pdf citováno 13. 7. 2014; Bližší informace o studiu na *Čeljabinské státní univerzitě* byly pro účely této diplomové práce získány také na základě elektronické korespondence s T. A. Volkovovou (12. 7. 2014) vyučující tlumočení na *Katedře teorie a praxe překladu a tlumočení* této univerzity.

ruštiny a angličtiny nebo čínštiny. Postgraduální a doktorské studium je na fakultě zajišťováno pouze pro lingvisticky orientované obory. V rámci doplňkového vzdělání k překladatelsko-tlumočnickým kurzům patří kurzy zaměřené na překlad a tlumočení v odborné komunikaci (angličtina, němčina, francouzština, španělština, italština, čínština a turečtina) trvající od 6 měsíců do 1,5 roku. Dále se na univerzitě pořádají několikátýdenní semináře věnované mimo jiné také překladatelsko-tlumočnickým otázkám. V roce 1998 byla na fakultě zřízena *Katedra teorie a praxe překladu a tlumočení* zajišťující v současné době magisterské, bakalářské a navazující magisterské studium překladu a tlumočení (KT, ST) v jazykové kombinaci ruštiny a angličtiny, němčiny, francouzštiny, španělštiny nebo italštiny. *ST* se na katedře jako předmět vyučuje v navazujícím magisterském programu a v magisterském programu jako součást *praktického kurzu překladu a tlumočení pro první cizí jazyk*. Konferenční KT a tlumočení z listu se vyučuje v navazujícím magisterském programu v rámci *praktického kurzu překladu a tlumočení pro první cizí jazyk*, jako nezávislé předměty se vyučuje *tlumočení odborných textů* a *KT při jednání*. Materiály využívané při nácviku tlumočení se zpravidla volí tematicky (ekonomika a finance, věda a inovace, lidská práva, apod.) a dle typů tlumočnických situací (tlumočení exkurzí, výstav, rozhovorů, vystoupení, příspěvků, přednášek apod.). Ze současných významných odborníků v oblasti překladu a tlumočení na katedře působí například kandidátka filologických věd a docentka T. A. Volkovová (viz oddíl 5.1.3.9 Taťjana Aleksandrovna Volkovová).

5.1.4.4 INSTITUT CIZÍCH JAZYKŮ⁸⁸

Moskevský *Institut cizích jazyků* známý v době svého vzniku na počátku 90. let jako pedagogický *Institut cizích jazyků Gaudeamus* je soukromou vzdělávací institucí připravující odborníky v oblasti lingvistiky, filologie, translatologie, světové ekonomiky a práva. Institut spolupracuje s jinými evropskými vysokými školami. K fakultám institutu patří od roku 1997 také *Překladatelsko-tlumočnická fakulta*, na níž lze překlad a tlumočení studovat na *Katedře translatologie* v rámci programu *lingvistika* formou prezenčního dvooborového bakalářského (čtyřletého) a navazujícího magisterského (dvouletého) studia. Z tlumočnických disciplín se zde vyučuje KT v jazykové kombinaci ruštiny a angličtiny, němčiny, francouzštiny nebo španělštiny. Z významných osobností, které se zapsaly do dějin *Katedry translatologie Překladatelsko-tlumočnické fakulty*, lze uvést například G. V. Černova, A. D. Švejcera, M. M. Zinde, V. N. Komissarova a další.

⁸⁸ *Институт иностранных языков*; <http://www.gaudeamus.ru/rus/main.htm> citováno 3. 8. 2014

5.1.4.5 MOSKEVSKÁ MEZINÁRODNÍ

PŘEKLADATELSKO-TLUMOČNICKÁ ŠKOLA⁸⁹

Moskevská mezinárodní překladatelsko-tlumočnická škola je soukromou vzdělávací institucí, která byla založena v roce 1991 pod záštitou *Svazu překladatelů a tlumočnicků RF*, za podpory *FIT*⁹⁰, profesních překladatelsko-tlumočnických organizací Evropy, USA a Kanady, avšak bez podpory státu. Z tohoto důvodu kvůli nedostatku finančních prostředků první akademický rok probíhal v netradičních podmínkách na lodi *Slavjanov* zakotvené v zimě v moskevském přístavu. Později stát poskytl škole k pronájmu budovu, v níž sídlí dodnes. K zakladatelům *Moskevské mezinárodní překladatelsko-tlumočnické školy* patřili významní ruští překladatelé, tlumočníci a pedagogové G. V. Černov, L. A. Černjachovská, L. O. Gurevič, V. N. Komissarov, K. A. Mičurina, Ju. V. Vannikov, A. D. Švejcer a A. A. Tamazov. Instituce vznikla s cílem zajišťovat postgraduální studium zaměřené na zvyšování kvalifikace absolventů překladatelsko-tlumočnických oborů.

Studium překladu a tlumočení se na *Moskevské mezinárodní překladatelsko-tlumočnické škole* uskutečňuje v jazykové kombinaci ruštiny a angličtiny, němčiny, francouzštiny, italštiny a španělštiny. Podmínkou pro přijetí je vynikající znalost alespoň jednoho z výše uvedených cizích jazyků. V případě zjištění nedostatečných jazykových znalostí u přijímacích zkoušek uchazeči mají možnost se přihlásit na jazykový kurz *Oddělení základní jazykové přípravy*⁹¹ zakončený zkouškou, jejíž úspěšné složení umožňuje následné prominutí přijímacích zkoušek. V roce 2010 *Moskevská mezinárodní překladatelsko-tlumočnická škola* zahájila sérii několikadenních seminářů s názvem *Úvod do translologie* věnovaných překladatelským a tlumočnickým otázkám, testování, hodnocení překladatelských a tlumočnických dovedností, doporučení při volbě specializace, apod. Ze studijních programů se na *Moskevské mezinárodní překladatelsko-tlumočnické škole* nabízí *doplňkové odborné vzdělání* (ke vzdělání vysokoškolskému), *zvýšení kvalifikace*, *specializované odborné kurzy*, *inovativní metody*, *překladatelsko-tlumočnické kvalifikační zkoušky a atestace*, a *odborné stáže*. Programy jsou určeny ruským i zahraničním překladatelům a tlumočnickům, vyučujícím cizích jazyků, překladu a tlumočení, a odborníkům v technických oblastech se znalostí cizích jazyků. *Doplňkové odborné vzdělání* zahrnuje specializace *překlad a KT v obchodní*

⁸⁹ *Московская международная школа переводчиков*; <http://www.misti-moscow.ru/glavnay.htm> citováno 21. 4. 2012; http://www.translators-union.ru/index.php?option=com_content&view=article&id=343&Itemid=339 citováno 9. 11. 2012

⁹⁰ V současné době *Moskevská mezinárodní překladatelsko-tlumočnická škola* je přidruženým členem *FIT*.

⁹¹ *Отделение базовой подготовки по иностранным языкам*

komunikaci, didaktika překladu, a didaktika KT a ST. Specializace překlad a KT v obchodní komunikaci je určená filologům, vyučujícím cizích jazyků a odborníkům technických odvětví se znalostí cizích jazyků. Tuto specializaci lze studovat formou denního jednosemestrálního nebo večerního dvousemestrálního studia. Kromě obchodní tematiky se v rámci této specializace věnuje pozornost také oblasti technické, právní, finanční a ekonomické. KT se procvičuje v příslušných jazykových kombinacích oběma směry. V závěrečné fázi studia se absolvuje povinná dvoutýdenní překladatelsko-tlumočnická praxe. Kurz je zakončen kvalifikační zkouškou z překladu a KT oběma směry, po jejímž úspěšném složení absolvent získává diplom s kvalifikací *překladatel a tlumočnický v obchodní komunikaci*. Nejedná se o diplom státní, nicméně je široce uznávaný jak v RF, tak v zahraničí. V případě nedosažení minimálního počtu bodů pro úspěšné složení kvalifikačních zkoušek student dostává osvědčení o absolvování kurzu s uvedením jednotlivých disciplín. Podobný princip se vztahuje i na všechny ostatní nabízené specializace. Další specializace *didaktika překladu* je určená kvalifikovaným překladatelům, tlumočnickům a pedagogům cizích jazyků, kteří absolvovali specializaci *překlad a KT v obchodní komunikaci* anebo mají požadované zkušenosti s překlady. *Didaktiku překladu* lze studovat formou jednosemestrálního denního nebo dvousemestrálního večerního studia. Závěrečné kvalifikační zkoušky zahrnují překlad a KT oběma směry, a metodiku výuky překladu. Absolventi této specializace dostávají diplom s kvalifikací *pedagog překladu*. Specializace *didaktika KT a ST* je určená kvalifikovaným tlumočnickům a vyučujícím překladu. Specializaci je možné studovat formou jednosemestrálního denního nebo dvousemestrálního večerního studia. K vyučovaným předmětům kromě předmětů teoreticko-metodického charakteru patří KT a ST oběma směry. Program *zvýšení kvalifikace* zahrnuje specializace *překlad, odborný překlad, KT a ST*. Specializace *překlad* je určená začínajícím překladatelům a skládá se ze dvou částí: *techniky překladu z cizího do mateřského jazyka*, a *techniky překladu z mateřského do cizího jazyka*. Jednotlivé části jsou zakončené certifikační zkouškou. Specializace *odborný překlad* je určená kvalifikovaným překladatelům, kteří si mohou vybrat z následujících podkategorií překladu: *technický a obchodní překlad, překlad obchodní komunikace, korespondence a dokumentace v cizím jazyce, základy právního překladu, a finanční a ekonomický překlad*. Specializace *KT* je zaměřená na překladatele, kteří se chtějí naučit tlumočit konsekutivně a také z listu. Pro studium specializace *ST* se vyžaduje praxe v KT. V případě nedosažení minimálního počtu bodů pro přijetí na *ST* se uchazečům doporučuje nejdříve absolvovat specializaci *KT* a následně se znovu přihlásit na *ST*. Specializace je, podobně jako *KT*, určená kvalifikovaným překladatelům, kteří se chtějí naučit tlumočit simultánně a také z listu. Tlumočnickým

modelem, z něhož se při výuce ST vychází, je Černovův *model pravděpodobnostního prognózování*. Po úspěšném složení závěrečných certifikačních zkoušek z výše uvedených specializací v rámci programu *zvýšení kvalifikace* studenti dostávají příslušný certifikát. Program *specializované odborné kurzy* představuje přípravné jazykové kurzy zahrnující *ruštinu jako cizí jazyk* (prezenční studium), *základy cizího jazyka* (denní nebo večerní studium), *obchodní komunikaci, korespondenci a dokumentaci v cizím jazyce* (denní nebo večerní studium), *cizí jazyk v ekonomice a finančnictví* (denní nebo večerní studium). Program *inovativní metody* nabízí intenzivní kurz angličtiny pro začátečníky na základě nové výukové metodiky newyorské univerzity *The City University of New York*, jež spočívá ve studiu cizího jazyka v cizím jazyce, nikoliv tedy prostřednictvím jazyka mateřského. Výuka probíhá formou denního nebo večerního studia. Program je určen zájemcům o studium v zahraničí nebo těm, kteří potřebují využívat angličtinu ve své profesní činnosti apod. Program *překladatelsko-tlumočnické kvalifikační zkoušky a atestace* se realizuje díky členství *Moskevské mezinárodní překladatelsko-tlumočnické školy* v odborné komisi *Svazu překladatelů a tlumočníků RF* pro konání kvalifikačních zkoušek a atestací překladatelů a tlumočníků (viz pododdíl 5.1.2.2 Svaz překladatelů a tlumočníků Ruské federace). Program *odborné stáže* nabízí *překladatelské* a *jazykové stáže*. *Překladatelské stáže* umožňují po absolvování kteréhokoliv z výše uvedených překladatelských a tlumočnických kurzů krátkodobé stáže pod vedením tutorů v překladatelských a tlumočnických agenturách. *Jazykové stáže* probíhají na americké univerzitě *City University of New York* v New Yorku a mají různou délku trvání. Jedná se buď o stáže zaměřené na *studium angličtiny*, anebo na *studium anglické odborné terminologie* (v oblasti nemovitostí, informačních technologií, účetnictví, cestovního ruchu, medicíny, apod.). Výše poplatků za jazykové stáže je závislá na výši školného na univerzitě *City University of New York*.

Kromě výše popsaných typů prezenčního studia, *Mezinárodní moskevská překladatelsko-tlumočnická škola* nabízí také interní firemní studium a studium dálkové. Programy, jež lze studovat v rámci interního firemního studia, jsou zaměřené na zvyšování kvalifikace interních překladatelů a tlumočníků v cizích jazycích a v překladatelských a tlumočnických dovednostech a na rekvalifikaci pracovníků z jiných odvětví. K nabízeným krátkodobým interním firemním kurzům patří *překlad z ruštiny do angličtiny, překlad z angličtiny do ruštiny, KT, ST, technický a obchodní překlad, finanční a ekonomický překlad, právní překlad, obchodní komunikace, korespondence a dokumentace, stylistická redakce, gramatika pro pokročilé, moderní informační technologie v překladačích, a ruština v oblasti podnikání*.

Interní firemní výuka probíhá buď dle programu nabízených krátkodobých kurzů, anebo na základě studijních plánů vypracovaných s ohledem na činnost daných podniků a rozdílnou kvalifikaci a jazykovou úroveň jejich pracovníků. Délku a rozvrh studia, jeho frekvenci a vyučované disciplíny určují podniky. Za účelem zvýšení kvalifikace se na *Moskevskou mezinárodní překladatelsko-tlumočnickou školu* obracejí překladatelé a tlumočníci například ze Sekretariátu OSN v Ženevě, institucí EU, ruských podniků, apod. Za dobu svého působení škola poskytla zvýšení kvalifikace odborníkům z více než dvaceti zemí. Dálkově se studium cizích jazyků a překladu zajišťuje pomocí moderních informačních technologií (interaktivní studijní materiály *IntroTrans*, internetová fóra, *Skype*, telekonference, rozhlas, televize, on-line slovníky, apod.), studium překladu formou e-mailové komunikace s pedagogy, a studium tlumočení s využitím programu *Skype* a e-mailové korespondence. Studentům dálkového studia je k dispozici také elektronická knihovna. Dálkově lze absolvovat program *zvýšení kvalifikace* nebo *specializované odborné kurzy*. V rámci dálkového studia programu *zvýšení kvalifikace* se nabízí *právní překlad z angličtiny do ruštiny, smluvní právo, překlad mezinárodních obchodních smluv, technický a obchodní překlad, překlad z ruštiny do angličtiny a obchodní angličtina*. *Specializované odborné kurzy* představují *kurzy jazykové (obecné a obchodní angličtiny a francouzštiny), kurzy odborného překladu (anglicko-ruského právního překladu se zaměřením na smluvní právo, anglicko-ruského překladu mezinárodních obchodních smluv), kurzy techniky překladu do angličtiny a KT*. Výše uvedené kurzy *zvýšení kvalifikace* a *specializované kurzy* probíhají maximálně po dobu tří měsíců.

5.1.4.6 MOSKEVSKÁ STÁTNÍ LINGVISTICKÁ UNIVERZITA⁹²

Moskevská státní lingvistická univerzita je státní vysokoškolskou vzdělávací institucí s mnohaletou tradicí. Byla založena v roce 1804 jako *Moskevské obchodní učiliště*⁹³, na němž se vyučovaly ekonomické, právnické a jazykové předměty. Z cizích jazyků se zde nabízela angličtina, němčina a francouzština. V roce 1904 byla instituce přejmenována na *Imperátorské moskevské obchodní učiliště*⁹⁴, v roce 1930 pak na *Moskevský institut moderních jazyků*⁹⁵ se dvěma odděleními: pedagogickým a překladatelsko-tlumočnickým. Obě oddělení nabízela možnost studia angličtiny, němčiny a francouzštiny. V roce 1933 však bylo překladatelsko-tlumočnické oddělení zrušeno a v roce 1935 se institut přejmenoval na

⁹² *Московский государственный лингвистический университет*; <http://www.linguanet.ru/> citováno 25. 11. 2012; <http://econom.mslu.ru/up/mslu-old/hist3.html> citováno 8. 7. 2014; interní materiály univerzity *Perevodčeskij fakul'tet 70 let* (2012): s. 1-16

⁹³ *Московское коммерческое училище*

⁹⁴ *Императорское московское коммерческое училище*

⁹⁵ *Московский институт новых языков*

*Moskevský státní pedagogický institut cizích jazyků (MGPIIJA)*⁹⁶. Během druhé světové války ovšem z důvodu zvyšující se poptávky po překladatelích a tlumočnících byla v roce 1942 založena *Překladaťsko-tlumočnická fakulta*, na níž se zahájila výuka překladaťsko-tlumočnických předmětů v jazykové kombinaci ruštiny a angličtiny, němčiny nebo francouzštiny v rámci jednotné *Katedry překlady a tlumočení*. V roce 1962 na fakultě vznikly katedry překlady a tlumočení jednotlivých jazyků: angličtiny, němčiny a románských jazyků. Později se *Katedra románských jazyků pro překlady a tlumočení* rozdělila na *Katedru francouzského jazyka pro překlady a tlumočení* a *Katedru španělského jazyka pro překlady a tlumočení*. Postupně vznikly další katedry: *Katedra italského jazyka*, *Katedra portugalského jazyka* a *Katedra anglického jazyka jako druhého cizího jazyka*. Během druhé světové války absolventi a také studenti institutu působili na frontě jako rozvěďčící, překladaťelé a tlumočníci, tlumočili na Norimberském procesu (1945) a při podepsání kapitulace Japonska (1946). V roce 1964 byl *MGPIIJA* přejmenován na *MGPIIJA Maurice Thoreze*⁹⁷. Zahrnoval celkem pět fakult (*Fakultu anglického jazyka*, *Fakultu německého jazyka*, *Fakultu francouzského jazyka*, *Překladaťsko-tlumočnickou fakultu* a *Fakultu dálkového studia*) a jeho absolventi ovláďající dva cizí jazyky získávali uplatnění jako vysoce kvalifikovaní vyučující cizích jazyků, překladaťelé a tlumočníci. V roce 1990 *MGPIIJA Maurice Thoreze* získal název *Moskevská státní lingvistická univerzita*. V současné době je univerzita členem *FIT*, zastupuje RF v *Radě Evropy* v rámci spolupráce v oblasti lingvistiky a jazykové politiky a také v organizaci UNESCO při přípravě projektů a účasti v mezinárodních vzdělávacích programech. K nejvýznamnějším badatelům v oblasti teorie překlady a tlumočení, kteří absolvovali *Moskevskou státní lingvistickou univerzitu*, patří například A. P. Čužakin, D. I. Jermolovič, M. A. Zagot nebo I. V. Zubanovová (viz oddíl 5.1.3 Současní badatelé).

Na univerzitě lze v současné době získat humanitní a lingvistické vzdělání v rámci 25 hlavních, 12 doplňkových a 25 postgraduálních vzdělávacích programů. Nabízí se studium bakalářské (prezenční čtyřleté nebo večerní pětileté), navazující magisterské (dvouleté), postgraduální nebo doktorské (třileté) a doplňkové (maximálně třileté). Součástí univerzity je celkem 11 fakult, 6 institutů, 77 kateder a více než 50 univerzitních středisek a laboratoří, v nichž probíhá vědecko-výzkumná činnost doktorandů a pedagogů. Univerzita spolupracuje s řadou mezinárodních státních i nevládních humanitních a vzdělávacích institucí v RF a v zahraničí. Překladaťelé a tlumočníci se zde připravují vždy zároveň, nelze tedy studovat pouze

⁹⁶ *Московский государственный педагогический институт иностранных языков (МГПИИЯ)*

⁹⁷ *МГПИИЯ Мориса Тореца*; <http://www.linguanet.ru/>; Maurice Thorez (1900 –1964) byl francouzský politik a vůdce francouzské komunistické strany (PCF) od roku 1930 až do své smrti v roce 1964. V letech 1946 - 1947 byl místopředsedou francouzské vlády. http://cs.wikipedia.org/wiki/Maurice_Thorez citováno 8. 7. 2014

překlad nebo tlumočení. Studium translatologie je prezenční, jeho praktická část probíhá formou překladatelsko-tlumočnických seminářů, na nichž se pracuje s jazykovými kombinacemi oběma směry. Metodicky se čerpá především z prací L. S. Barchudarova, Ja. I. Reckera, V. Ju. Rozensvejga, A. D. Švejcera, V. N. Komissarova, G. V. Černova, S. F. Gončarenka, R. K. Min'jar-Beloručeva, D. M. Buzadžiho, V. K. Lančikova a dalších.⁹⁸ Na univerzitě se vyučují evropské jazyky, jazyky Asie a Dálného východu, zemí SNS a Pobaltí. V rámci mezinárodní spolupráce univerzita na základě meziuniverzitních dohod studentům nabízí výměnné studijní pobyty celkem na 78 univerzitách ve 35 zemích světa, včetně *Ústavu translatologie FF UK v Praze*. Ve spolupráci s partnerskými univerzitami, organizacemi a institucemi bylo na univerzitě založeno několik vzdělávacích a kulturních středisek států SNS (Ázerbájdžánu, Arménie, Kazachstánu, Kyrgyzstánu, Ukrajiny a Moldávie) a dalších zemí (Rakouska, Velké Británie, Německa, Gruzie, Itálie, Íránu, Španělska, Litvy, Lucemburska, Nizozemí, Turecka, Japonska, frankofonních a iberoamerických zemí).

V roce 2006 byl na univerzitě otevřen *Institut cizích jazyků Maurice Thoreze*. Jeho součástí se staly tři fakulty: *Fakulta humanitních a aplikovaných věd*, *Fakulta německého jazyka* a *Fakulta francouzského jazyka*. Na fakultách cizích jazyků se kromě hlavních oborů (*teorie a didaktiky cizích jazyků a kultur a lingvistiky*) nabízí možnost získání doplňující kvalifikace (*překlad a tlumočení v odborné komunikaci*) se studijním plánem analogickým studijnímu plánu *Překladatelsko-tlumočnické fakulty*. *Překladatelsko-tlumočnická fakulta* je členem *CIUTI*, zahrnuje 13 kateder: anglického, německého, francouzského, španělského, portugalského, italského, nizozemského, finského a skandinávských jazyků, anglického jazyka jako druhého cizího jazyka, jazyků Asie a Dálného východu, teorie a praxe překladu a tlumočení (angličtina, němčina, francouzština a španělština; KT a ST⁹⁹). Studium *translatologie* na fakultě je prezenční a dvouoborové. Jeho absolventi získávají kvalifikaci *lingvista, překladatel a tlumočník*. Od roku 2011 byla zahájena výuka také v rámci nových vzdělávacích programů: oboru *lingvistika ve vojenské činnosti* programu *translatologie* a oboru *translatologie* programu *lingvistika*. Jako první nebo druhý cizí jazyk se na fakultě vyučuje více než 25 evropských jazyků a jazyků Asie a Dálného východu: angličtina, němčina, francouzština, španělština, italština, portugalská, švédština, finština, dánština, norština, nizozemština, ukrajinština, kazaština, kyrgyzština, uzbečtina, čínština, japonština, korejština, arabština, perština, turečtina, ázerbájdžánština, tádžičtina, arménština, gruzínština a

⁹⁸ Tyto informace pro účely diplomové práce poskytl prostřednictvím e-mailové korespondence 29. 11. 2012 profesor *Katedry teorie, dějin a kritiky překladu* M. Ja. Cvilling (1925-2013).

⁹⁹ Chuzhakin 2011b: 72

moldavština. Studenti s nejlepším prospěchem mají možnost absolvovat jazykové stáže v zemích nebo regionech studovaných jazyků. V rámci spolupráce se zahraničními univerzitami studenti starších ročníků se mohou účastnit krátkodobých (alespoň tříměsíčních) studijních pobytů, například v USA, Německu, Švýcarsku, Španělsku, Itálii, Belgii, Portugalsku, Francii, Švédsku, Finsku, Číně, Koreji, Egyptě, Tunisku nebo Turecku. *Mezioborový institut zvyšování kvalifikace*¹⁰⁰ zřízený na univerzitě v roce 1988 připravuje odborníky v oblasti cizích jazyků, překladu a tlumočení. Od roku 1995 nabízí rekvalifikační program pro absolventy magisterského studia v oblasti mezikulturní komunikace, překladu a tlumočení. Součástí institutu jsou celkem tři fakulty: *Fakulta zvyšování překladatelsko-tlumočnické kvalifikace*¹⁰¹, *Fakulta zvyšování pedagogické kvalifikace* a *Fakulta mezikulturní komunikace*. Na *Katedře teorie a praxe překladu a tlumočení Fakulty zvyšování překladatelsko-tlumočnické kvalifikace* se realizují dva doplňkové vzdělávací programy (na 1-2 roky v závislosti na jazykové úrovni studentů): *ST* a *KT*¹⁰². Dále se na fakultě vysokoškolsky vzdělaným lingvistům a filologům nabízí možnost absolvování rekvalifikačního programu *základy didaktiky překladu a tlumočení. Fakulta zvyšování pedagogické kvalifikace* je zaměřená na zvyšování kvalifikace vysokoškolských vyučujících cizích jazyků. Na *Fakultě mezikulturní komunikace* se realizují tři doplňkové odborné vzdělávací programy: *translatologie a referentská práce, všeobecný translatologický přípravný program* a *odborná angličtina*. Translatologii je dále možné od roku 1990 prezenčně studovat také na *Fakultě vzdělávání zahraničních studentů*¹⁰³. Studium poskytující kvalifikaci *lingvista, překladatel a tlumočník* je dvouoborové v jazykové kombinaci ruštiny a dvou cizích jazyků (angličtiny, francouzštiny, němčiny nebo španělštiny). Kromě dvouoboru studenti s nejlepším prospěchem mají možnost studovat také třetí cizí jazyk s povinností složení státní závěrečné zkoušky. *Fakulta dálkového studia* od roku 1994 rovněž nabízí studium *translatologie* s kvalifikací *lingvista, překladatel a tlumočník*. K vyučovaným jazykům zde patří angličtina, němčina a francouzština. Studium je jednooborové pětileté prezenční večerní příp. dálkové. K celouniverzitním katedrám zajišťujícím výuku překladu a tlumočení patří například *Katedra vojenské přípravy* nebo *Katedra teorie, dějin a kritiky překladu*. *Katedra vojenské přípravy* nabízí doplňkové vzdělávání studentům prezenčního studia univerzity, kteří jsou občany RF. Připravuje vysoce kvalifikované vojenské překladatele a tlumočníky. *Katedra teorie, dějin a kritiky překladu* vznikla z iniciativy V. N.

¹⁰⁰ Межотраслевой институт повышения квалификации; <http://www.linguanet.ru/skill-rising/> citováno 1. 8. 2014

¹⁰¹ Факультет переводческого мастерства

¹⁰² Chuzhakin 2011b: 72

¹⁰³ Факультет по обучению иностранных граждан

Komissarova v době přejmenování *MGPIJA Maurice Thoreze* na *Moskevskou státní lingvistickou univerzitu*. Z významných badatelů zde působil například M. Ja. Cvilling, v současné době k pedagogům katedry patří například L. A. Černjachovská¹⁰⁴. Katedra koordinuje fungování jiných prakticky zaměřených kateder zabývajících se didaktikou překladu a tlumočení a přípravou překladatelů a tlumočnicků, vydává vědecko-teoretické publikace, podílí se na organizaci vědeckých konferencí v RF i v zahraničí. Vyučující této katedry přednáší například *obecnou teorii překladu* nebo *teorii překladu pro první / druhý cizí jazyk* na *Překladařsko-tlumočnické fakultě*, *Fakultě vzdělávání zahraničních studentů* nebo *Fakultě dálkového studia*, ve spolupráci s příslušnými katedrami vedou semináře věnované různým aspektům překladu a tlumočení. V akademickém roce 2007-2008 se na univerzitě realizoval také inovační vzdělávací program *Lingvapark* zaměřený na rekvalifikaci pedagogů univerzity formou vědecko-praktických konferencí. Tohoto programu se zúčastnili téměř všichni vyučující *Překladařsko-tlumočnické fakulty* univerzity, kteří měli zároveň možnost absolvovat odborné stáže na partnerských univerzitách v Belgii, Španělsku, Švédsku, Německu, Nizozemí, Japonsku a dalších zemích. Kromě toho byl na univerzitě ve stejném akademickém roce založen *Mezinárodní institut jazyků SNS*¹⁰⁵, jenž se stal prvním a také jediným institutem v SNS připravujícím vysoce kvalifikované překladatele, tlumočníky (KT) a lingvisty se znalostí dvou až tří cizích jazyků, z nichž minimálně jeden je jazyk jedné ze zemí SNS (ázerbájdžánština, arménština, kazaština, kyrgyzština, moldavština, tádžičtina, uzbečtina nebo ukrajinština). Studium v institutu není podmíněné předběžnou znalostí jazyků zemí SNS. Je rozdělené do několika stupňů: bakalářského, navazujícího magisterského, postgraduálního/doktorského a doplňkového). Doplňkové studium je určené především vysokoškolským pedagogům a odborníkům ze zemí SNS a Pobaltí, kteří profesně působí v jiných odvětvích. Volitelně institut nabízí také studium baltských a minoritních jazyků RF (baškirštiny, mari, mordvinštiny, tatarštiny, jakutštiny a dalších). Některá jazyková a kulturní střediska institutu nabízejí přípravné jazykové kurzy na příslušné studijní obory, jazykové státní zkoušky, pořádají kulturní a jiné události.

5.1.4.7 MOSKEVSKÁ STÁTNÍ UNIVERZITA M. V. LOMONOSOVA¹⁰⁶

Moskevská státní univerzita M. V. Lomonosova byla založena v roce 1755. V roce 2005 byla na univerzitě pod vedením N. K. Garbovského otevřena fakulta s názvem *Vysoká*

¹⁰⁴ <http://exprimio.livejournal.com/170979.html> citováno 8. 7. 2014

¹⁰⁵ *Международный институт языков СНГ*; <http://www.linguanet.ru/news/rektor-interv-ng/interview-ng.pdf> citováno 8. 7. 2014; <http://inlang.linguanet.ru/> citováno 3. 8. 2014

¹⁰⁶ *Московский государственный университет им. М. В. Ломоносова*; <http://www.esti.msu.ru/> citováno 13. 7. 2014; <http://www.msu.ru/science/sci-dir-2.html#fl> citováno 21. 4. 2012; Gurevič 2012: 5-7

*пребладателско-тлумоџничка школа*¹⁰⁷. Později se škola stala společně s několika dalšími významnými преладателско-тлумоџничkými univerzitami v RF členem *CIUTI*. Kromě teoretických преладателско-тлумоџничkých a praktických преладателských předmětů se z тлумоџничkých disciplín na fakultě vyučuje KT a ST. Povinnou součástí studia преладу a тлумоџení je absolvování odborné praxe zajišťované ve spolupráci fakulty, преладателско-тлумоџничkých agentur a vydavatelství. V rámci studia se studentům nabízí také odborné stáže na zahraničních univerzitách. Ke studijním oborům patří šestiletý dvouoborový magisterský program *translatologie*, jehož absolventi získávají titul s kvalifikací *lingvista, преладател a тлумоџník* (v jazykové kombinaci ruštiny a dalších alespoň dvou cizích jazyků: angličtiny, francouzštiny, němčiny, španělštiny nebo čínštiny), a *lingvistika* s kvalifikací *lingvista* rozdělená do dvou stupňů: čtyřletého bakalářského programu oborů *translatologie* a *lingvistika pro mezinárodní vztahy* a dvouletého navazujícího magisterského programu oborů *translatologie* a *teorie преладу a тлумоџení a mezikulturní komunikace*. V rámci bakalářského programu *lingvistiky* se vyučují teoretické преладателско-тлумоџничké předměty, преладателské předměty a předměty zaměřené na řečovou komunikaci. Výuka KT a ST probíhá v magisterském a navazujícím magisterském programu. V kombinaci s ruštinou lze z cizích jazyků studovat angličtinu, němčinu, francouzštinu, čínštinu nebo korejštinu. Zájemcům se dále nabízí možnost absolvování doplňkového dvouletého studia v oborech *učitelství ruštiny jako cizího jazyka* a *прелад a тлумоџení v odborné komunikaci*. V rámci *преладу a тлумоџení v odborné komunikaci* se připravují преладателé a тлумоџníci pro odbornou, vědeckou a vědecko-technickou komunikaci v jazykové kombinaci ruštiny a angličtiny, francouzštiny, němčiny nebo španělštiny. Kromě standardních преладателско-тлумоџничkých předmětů se věnuje pozornost takovým tématům, jako jsou společenské vědy, právo, ekonomika a vědecko-technická sféra, z тлумоџничkých disciplín se vyučuje KT. Postgraduální nebo doktorské studium тлумоџení se na fakultě nezajišťuje. Studium je zde pouze prezenční a placené. K vyučujícím patří pedagogové *Moskevské státní univerzity M. V. Lomonosova* a jiných moskevských univerzit, profesionální преладателé a тлумоџníci působící ve významných преладателско-тлумоџничkých agenturách, mezinárodních institucích a organizacích. *Vysoká преладателско-тлумоџничка škola* kromě toho pravidelně publikuje univerzitní odborný časopis s názvem *Vestnik Moskovskogo universiteta. Serija 22. Teorija perevoda* věnovaný otázkám teorie, dějin, kritiky, didaktiky a praxe преладу a тлумоџení s ohledem na poznatky z jiných vědních disciplín.

¹⁰⁷ Высшая школа перевода; <http://www.esti.msu.ru/> citováno 13. 7. 2014

5.1.4.8 PERMSKÁ NÁRODNÍ VÝZKUMNÁ POLYTECHNICKÁ UNIVERZITA¹⁰⁸

Permská národní výzkumná polytechnická univerzita je státní univerzitou, která byla založena v roce 1953 jako *Permský hornický institut*¹⁰⁹, v roce 1960 přejmenovaný na *Permský polytechnický institut*¹¹⁰, v roce 2002 na *Permskou státní technickou univerzitu*¹¹¹ a nakonec v roce 2011 na *Permskou národní výzkumnou polytechnickou univerzitu*. Příprava budoucích překladatelů a tlumočnicků na univerzitě začala v roce 1993, kdy byla otevřena *Fakulta humanitních studií* a na tehdejší *Katedře cizích jazyků, psychologie a pedagogiky* byl poprvé vypsán obor *translatologie*. V roce 2001 byla *Katedra cizích jazyků, psychologie a pedagogiky* přejmenována na *Katedru cizích jazyků, lingvistiky a mezikulturní komunikace*, kde se v současné době vyučují obory *translatologie* a *lingvistika*. Výuka probíhá formou prezenčního (čtyřletého bakalářského programu *lingvistiky*, pětiletého magisterského programu *translatologie*) nebo kombinovaného studia (bakalářského programu *lingvistiky* na 4,5 roků). Absolventi magisterského programu oboru *translatologie* získávají kvalifikaci *lingvista, překladatel a tlumočnick*. V rámci tříletého postgraduálního studia oboru *teorie a metodika odborného vzdělávání* se v závěrečných pracích věnuje pozornost mimo jiné také problematice tlumočení. Dále se na univerzitě nabízí možnost získání během dvou let doplňkového vzdělání v oboru *překlad a tlumočení v odborné komunikaci*. K vyučovaným cizím jazykům na katedře patří angličtina, němčina, francouzština a španělština. Z tlumočnických disciplín se vyučuje KT s tlumočnickou notací a tlumočení z listu. K nejznámějším současným translatologům působícím na univerzitě patří například garantka *Katedry cizích jazyků, lingvistiky a mezikulturní komunikace* Je. V. Alikinová (viz pododdíl 5.1.3.2 Jelena Vadimovna Alikinová).

5.1.4.9 RUSKÁ STÁTNÍ HUMANITNÍ UNIVERZITA¹¹²

Ruská státní humanitní univerzita je státní vysokoškolskou vzdělávací institucí založenou v Moskvě v roce 1930 jako *Institut archivnictví*¹¹³ přejmenovaný v roce 1933 na *Moskevský*

¹⁰⁸ *Пермский национальный исследовательский политехнический университет*; <http://pstu.ru/title1/faculties/gum/?about=1&cid=35>, <https://ru.wikipedia.org/> (Пермский национальный исследовательский политехнический университет) citováno 17. 11. 2012.

Bližší informace o studiu tlumočení na *Permské národní výzkumné polytechnické univerzitě* byly pro účely této diplomové práce získány také prostřednictvím elektronické korespondence (12. 7. 2014) s garantkou *Katedry cizích jazyků, lingvistiky a mezikulturní komunikace* Je. V. Alikinovou.

¹⁰⁹ *Пермский горный институт*

¹¹⁰ *Пермский политехнический институт*

¹¹¹ *Пермский государственный технический университет*

¹¹² *Российский государственный гуманитарный университет*; <http://www.rggu.ru/> citováno 3. 8. 2014

státní historicko-archivní institut¹¹⁴, v roce 1991 pak na Ruskou státní humanitní univerzitu. Studium translatologie na univerzitě probíhá na *Katedře teorie a praxe překladu a tlumočení Oddělení teorie a praxe překladu a tlumočení Institutu filologie a historie*¹¹⁵. Jedná se celkem o čtyři studijní programy: pětiletý magisterský program *translatologie*, čtyřletý bakalářský program *aplikovaná filologie - cizí jazyky*, čtyřletý bakalářský program *lingvistika - translatologie*, dvouletý navazující magisterský program *aplikovaná filologie - cizí jazyky (teorie a praxe překladu a tlumočení)*. Ve spolupráci s univerzitním *Institutem zvyšování kvalifikace* se realizuje také dvouletý doplňkový program *překlad a tlumočení v odborné komunikaci*¹¹⁶ určený absolventům vysokých škol. Magisterský, bakalářský a navazující magisterský program probíhají formou prezenčního alespoň dvouoborového studia, doplňkový program formou kombinovaného studia. Z cizích jazyků se na katedře nabízí angličtina, němčina, francouzština, španělština, italština, portugalská a švédština. V rámci pětiletého magisterského programu *translatologie* se z tlumočnických disciplín vyučuje KT a ST. V bakalářském programu *aplikovaná filologie - cizí jazyky* se z předmětů zaměřených na tlumočení nabízí pouze praktický překladatelsko-tlumočnický kurz, na nějž navazuje výuka konferenčního KT a ST v navazujícím magisterském programu *aplikovaná filologie - cizí jazyky (teorie a praxe překladu a tlumočení)*. V rámci bakalářského programu *lingvistika – translatologie* se na rozdíl od programu *aplikovaná filologie – cizí jazyky* věnuje více pozornosti tlumočení (KT). Doplňkový program *překlad a tlumočení v odborné komunikaci* je na rozdíl od výše uvedených hlavních programů katedry placený. Z tlumočnických disciplín je zaměřený pouze na KT v jazykové kombinaci ruštiny a angličtiny.

5.1.4.10 RUSKÁ STÁTNÍ PEDAGOGICKÁ UNIVERZITA A. I. GERCENA¹¹⁷

Petrohradská *Ruská státní pedagogická univerzita A. I. Gercena* je státní vysokoškolskou vzdělávací institucí, která byla založena v roce 1797 jako tzv. *Petrohradský vzdělávací dům*¹¹⁸, jenž byl v roce 1918 přejmenován na *Třetí petrohradský pedagogický institut*¹¹⁹,

¹¹³ *Институт архивоведения*

¹¹⁴ *Московский государственный историко-архивный институт*

¹¹⁵ <http://www.translatrsh.ru/ba> citováno 3. 8. 2014

¹¹⁶ <http://ipk.rggu.ru/news.html?id=840302> citováno 3. 8. 2014

¹¹⁷ *Российский государственный педагогический университет имени А. И. Герцена*;

<http://www.herzen.spb.ru/>;

<http://www.herzen.spb.ru/main/structure/fukultets/foreign/1382523026/1382528099/1382692291/>;

<http://ru.wikipedia.org/> (Российский государственный педагогический университет имени А. И. Герцена);

A. I. Gercen (1812-1870) byl významným ruským spisovatelem, publicistou a filosofem. <http://ru.wikipedia.org/> (Александр Иванович Герцен) citováno 3. 8. 2014

¹¹⁸ *Петербургский Воспитательный дом*

¹¹⁹ *Третий Петроградский педагогический институт*

v roce 1923 na *Leningradský státní pedagogický institut A. I. Gercena*¹²⁰ a nakonec v roce 1991 na *Ruskou státní pedagogickou univerzitu A. I. Gercena*. Studium translatologie se na univerzitě nabízí na *Katedře překladu a tlumočení* založené v roce 2001 na *Fakultě cizích jazyků*. V přípravě překladatelů a tlumočnicků katedra spolupracuje s evropskými a americkými univerzitami, Ministerstvem vnitra RF, Evropskou komisí, OSN, překladatelsko-tlumočnickými agenturami, apod. Ke studijním programům realizovaným ve spolupráci s dalšími katedrami fakulty patří: obor *translatologie* bakalářského studijního programu *lingvistika* (studium je čtyřleté, dvouoborové, prezenční), obor *didaktika a praxe překladu a tlumočení* navazujícího magisterského studijního programu *lingvistika* (studium je dvouleté, dvouoborové, prezenční). Z tlumočnických disciplín se na katedře vyučuje KT i ST. Kromě toho se katedra účastní také realizace dalších vzdělávacích programů (v současné době například bakalářského programu *teorie a didaktika cizích jazyků a kultur*).

Významnou součástí univerzity z hlediska studia translatologie je také *Petrohradská překladatelsko-tlumočnická vysoká škola*¹²¹, která vznikla jako společný projekt *Ruské státní pedagogické univerzity A. I. Gercena*, Ministerstva zahraničních věcí RF, Komise Evropských společenství a Sekretariátu OSN. Nabízí postgraduální placené studium překladu a tlumočení absolventům ruských a zahraničních vysokých škol. Jejím hlavním cílem je intenzivní příprava vysoce kvalifikovaných překladatelů a tlumočnicků pro vládní struktury, mezinárodní organizace a obchodní sféru. Vyučuje se zde překlad, konferenční KT a ST z/do hlavních pracovních jazyků EU a OSN: angličtiny, němčiny, francouzštiny, španělštiny a čínštiny. Jako první cizí jazyk se vyučuje angličtina a francouzština, jako druhý cizí jazyk francouzština, angličtina, němčina, španělština a čínština. Studium trvá deset měsíců a jeho absolventi získávají státní diplom o odborné rekvalifikaci v programu *překlad a tlumočení v diplomatické a obchodní komunikaci*. K významným translatologům působícím v současné době na *Petrohradské překladatelsko-tlumočnické vysoké škole* patří například její ředitelka a profesorka I. S. Aleksejevová (viz pododdíl 5.1.3.1 Irina Sergejevna Aleksejevová).¹²²

¹²⁰ Ленинградский государственный педагогический институт имени А. И. Герцена

¹²¹ Санкт-петербургская высшая школа перевода; <http://spbs.herzen.spb.ru/?lang=ru-ru> citováno 4. 7. 2014

¹²² Chuzhakin 2011b;

http://portal.gersen.ru/component/option.com_mtree/task.viewlink/link_id.11324/Itemid.50/ citováno 21. 4. 2012

5.1.4.11 STÁTNÍ LINGVISTICKÁ UNIVERZITA N. A. DOBROLJUBOVA V NIŽNÍM NOVGORODU¹²³

Státní lingvistická univerzita N. A. Dobroljubova v Nižním Novgorodu byla založena v roce 1917, její *Překladatelsko-tlumočnická fakulta* pak v roce 1962. Od roku 1994 na *Oddělení mezinárodního podnikání* fakulty existuje možnost získání vzdělání nejen v ekonomických oborech, ale i ve dvou cizích jazycích (kvalifikace *překladatel a tlumočnick v odborné komunikaci*). Obdobně vypadá situace na fakultě i na *Oddělení žurnalistiky*, kde od roku 1998 každý rok více než polovina absolventů získává kvalifikaci *překladatel a tlumočnick v odborné komunikaci* (specializace: *masmédia*). Zaměření oborů vyučovaných na fakultě lze rozdělit na tři podkategorie: překlad a tlumočení, žurnalistiku a ekonomiku. V roce 1995 z iniciativy *Státní lingvistické univerzity N. A. Dobroljubova v Nižním Novgorodu*, *Státní univerzity N. I. Lobačevského v Nižním Novgorodu*¹²⁴, a francouzských univerzit se sídlem v Grenoble *Université Pierre-Mendès-France (Grenoble II)*¹²⁵ a *Univesité Stendhal (Grenoble III)*¹²⁶ byl zahájen vzdělávací program s názvem *Rusko-francouzská univerzita*. V rámci tohoto projektu se studenti vzdělávají na *Překladatelsko-tlumočnické fakultě Státní lingvistické univerzity N. A. Dobroljubova v Nižním Novgorodu* (v jazycích angličtina a francouzština) a zároveň na *Právnické* nebo *Ekonomické fakultě Státní univerzity N. I. Lobačevského*, studijní stáže pak absolvují na výše uvedených francouzských univerzitách v Grenoble. Absolvování tohoto programu umožňuje získání dvou diplomů se dvěma kvalifikacemi *lingvista, překladatel a tlumočnick a právník příp. ekonom*. Kromě Francie *Překladatelsko-tlumočnická fakulta* nabízí pedagogům a studentům absolvování stáží na partnerských univerzitách ve Spojených státech amerických, Německu, Rakousku nebo Švýcarsku. Dále na *Překladatelsko-tlumočnické fakultě* funguje *Centrum překladu a tlumočení*¹²⁷, které vzniklo především z iniciativy *Katedry teorie a praxe anglického jazyka, překladu a tlumočení*. Cílem tohoto centra je především sdílení zkušeností pedagogů fakulty v oblasti didaktiky překladu a tlumočení a organizace odborné přípravy překladatelů a

¹²³ *Нижегородский государственный лингвистический университет имени Н. А. Добролюбова*; <http://www.lunn.ru/?id=1150> citováno 14. 7. 2014; N. A. Dobroljubov (1836-1861) byl významný ruský literární kritik, publicista a revoluční demokrat původem z Nižního Novgorodu. V roce 1856 se seznámil s N. G. Černyševským a N. A. Někrasovem, s nimiž přispíval do časopisu *Sovremennik*. Psal především satiry, parodie, fejetony a kritické statě. <https://ru.wikipedia.org/> (Николай Александрович Добролюбов), https://cs.wikipedia.org/wiki/Nikolaj_Alexandrovi%C4%8D_Dobroljubov citováno 21. 8. 2014

¹²⁴ *Нижегородский государственный университет им. Н. И. Лобачевского*; <http://www.unn.ru/> citováno 14. 7. 2014

¹²⁵ <http://ru.wikipedia.org/> (Университет Гренобль 2) citováno 14. 7. 2014

¹²⁶ <http://ru.wikipedia.org/> (Университет Гренобль 3) citováno 14. 7. 2014

¹²⁷ *Центр переводческого мастерства*; <http://www.lunn.ru/?id=990> citováno 14. 7. 2014

tlumočníků s kolegy z jiných překladatelsko-tlumočnických univerzit v RF, organizace doplňkových vzdělávacích programů (překlad a tlumočení v odborné komunikaci, zvyšování kvalifikace v didaktice překladu a tlumočení, rekvalifikace pro překladatele a tlumočníky). Za tímto účelem centrum organizuje odborné stáže, metodické semináře a podobná setkání pro vysokoškolské vyučující překladu a tlumočení.

Překladatelsko-tlumočnická fakulta se v současné době skládá z několika kateder: *Katedry anglického jazyka*, *Katedry teorie a praxe anglického jazyka, překladu a tlumočení*, *Katedry teorie a praxe německého jazyka, překladu a tlumočení* a *Katedry teorie a praxe francouzského jazyka, překladu a tlumočení*. *Katedra anglického jazyka* vznikla v roce 1962 a její činnost spočívá ve výuce překladatelských a praktických jazykových předmětů v prvních dvou ročnících *Katedry teorie a praxe anglického jazyka, překladu a tlumočení* a ve všech ročnících ostatních kateder fakulty a *Rusko-francouzské univerzity*. *Katedra teorie a praxe anglického jazyka, překladu a tlumočení* vznikla v roce 1967. Její pedagogové se věnují především výuce překladatelských a tlumočnických předmětů v jazykové kombinaci angličtiny a ruštiny ve 3. - 5. ročnících vlastní katedry a na všech ostatních odděleních fakulty. Dále se katedra podílí na realizaci doplňkových vzdělávacích programů organizovaných *Centrem překladu a tlumočení*. Od roku 2007 se z její iniciativy na půdě univerzity každé dva roky koná mezinárodní konference *Problémy teorie, praxe a didaktiky překladu a tlumočení*. Na základě vědecké a didakticko-metodické práce jejích pedagogů se ve sbornících vědeckých prací vydávaných univerzitou a jinými vysokými školami v RF a také v univerzitním věstníku *Vestnik NGLU* každoročně publikují odborné statě věnované problematice překladu a tlumočení. Kromě toho jsou její pedagogové členy regionálního oddělení *Svazu překladatelů a tlumočníků RF* v Nižním Novgorodu a *Překladatelsko-tlumočnická fakulta* jeho asociovaným členem. K nejvýznamnějším translatologům působícím na katedře patří například V. V. Sdobnikov, K. Je. Kalinin nebo O. V. Petrovová (viz oddíl 5.1.3 Současní badatelé). *Katedra teorie a praxe německého jazyka, překladu a tlumočení* byla na *Překladatelsko-tlumočnické fakultě* založena v roce 1973. Zajišťuje výuku teoretických a praktických překladatelsko-tlumočnických předmětů na vlastní půdě, odděleních anglického jazyka a žurnalistiky. Kromě toho se podílí také na doplňkových vzdělávacích programech. Ze současných významných světových translatologů katedra udržuje kontakty například s Ch. Nordovou, která se pravidelně účastní mezinárodní konference *Problémy teorie, praxe a didaktiky překladu a tlumočení* pořádané univerzitou od roku 2009. Téměř všichni vyučující katedry se věnují vědecké činnosti (v oblasti translatologie, mezikulturní komunikace, didaktiky překladu a tlumočení, apod.).

teorie a praxe francouzského jazyka, překladu a tlumočení byla na fakultě zřízena v roce 1967. Její pedagogové se zabývají didakticko-metodickou a vědeckou činností, publikují odborné statě věnované otázkám lingvistiky, teorie a praxe překladu a tlumočení. Jedním z nejvýznamnějších směrů mezinárodní činnosti katedry je spolupráce s univerzitami v Grenoble. Na *Překladatelsko-tlumočnické fakultě* lze kromě jazyků výše uvedených kateder studovat jako volitelný předmět také španělštinu, italštinu, turečtinu nebo japonštinu. Z programů se nabízí program magisterský, bakalářský, navazující magisterský, postgraduální, doktorský a doplňkový.

5.1.4.12 VOLGOGRADSKÁ STÁTNÍ UNIVERZITA¹²⁸

Volgogradská státní univerzita je státní vysokoškolskou vzdělávací institucí založenou v roce 1972. V současné době univerzita spolupracuje s více než 50 univerzitami zemí SNS, Evropy, Asie a Spojených států amerických, z ruských profesních překladatelsko-tlumočnických organizací například se *Svazem překladatelů a tlumočnicků RF*. *Katedra teorie a praxe překladu a tlumočení Institutu filologie a mezikulturní komunikace* založená na univerzitě v roce 1995 nabízí prezenční bakalářské (čtyřleté), magisterské (dvoutleté) a postgraduální (tříleté) studium programů *filologie a lingvistika*. *Translatologii* lze studovat formou bakalářského a následně navazujícího magisterského studia v rámci programu *lingvistika* v jazykové kombinaci ruštiny a angličtiny, němčiny nebo francouzštiny. Z tlumočnických disciplín se zde vyučuje KT, ST a tlumočení z listu. Studenti *translatologie* mají možnost během studia absolvovat stáže na partnerských univerzitách například v Německu, Belgii, Francii nebo Spojených státech amerických. Kromě toho si lze na univerzitě zvýšit kvalifikaci příp. se rekvalifikovat v rámci doplňkových vzdělávacích programů *Institutu doplňkového vzdělání*¹²⁹ umožňujících získání státního certifikátu. Z překladatelsko-tlumočnických specializací lze touto formou od roku 2000 absolvovat například *překlad a tlumočení v odborné komunikaci* nebo *intenzivní kurz simultánního tlumočení*. Studium *překladu a tlumočení v odborné komunikaci* je denní, rozvržené na 5 semestrů. Je určené studentům 2. - 5. ročníků nejazykových vysokých škol. Z tlumočnických disciplín se zde vyučuje KT a tlumočení z listu. Jednosemestrální *intenzivní kurz simultánního tlumočení* je určen kvalifikovaným lingvistům, začínajícím konferenčním tlumočnickům, studentům jazykových i nejazykových oborů s vysokou úrovní příslušného cizího jazyka a také absolventům programu *překlad a tlumočení v odborné komunikaci*. Nácvik tlumočení

¹²⁸ Волгоградский государственный университет; <http://www.volsu.ru/> citováno 3. 8. 2014

¹²⁹ Институт дополнительного образования; <http://new.volsu.ru/DopObraz/Reestr/perevodchik.php> citováno 3. 8. 2014

v rámci kurzu probíhá oběma směry v jazykové kombinaci ruštiny a angličtiny, němčiny nebo francouzštiny.

5.1.4.13 ZÁVĚR

V závěru této kapitoly zaměřené na možnosti studia konferenčního tlumočení na ruských překladatelsko-tlumočnických vysokých školách je nezbytné uvést zjištěné společné prvky a specifika příznačná pro tyto vzdělávací instituce a vyhodnotit celkovou situaci v dané oblasti, včetně předpokládané kvality vzdělání nabízeného v oboru. Na většině výše uvedených univerzit, s výjimkou některých univerzitních struktur zajišťujících pouze postgraduální studium překladu a tlumočení, funguje obdobná struktura studijních programů: pětiletý *magisterský program*¹³⁰ (pro studenty, kteří zahájili své studium do akademického roku 2002-2003 včetně), čtyřletý *bakalářský*¹³¹ a dvouletý *navazující magisterský*¹³² program (schválené od září roku 2003, kdy se RF připojila k Boloňskému procesu¹³³), tříletý *postgraduální*¹³⁴ nebo *doktorský*¹³⁵ program, a nakonec *doplňkové vzdělání*¹³⁶ (postgraduální placené kurzy zvyšování kvalifikace a rekvalifikace formou kombinovaného nebo dálkového studia). Studium na ruských státních univerzitách může být nejen bezplatné, ale i placené¹³⁷, prezenční, kombinované nebo dálkové. V souvislosti s dvouoborovým studiem cizích jazyků na překladatelsko-tlumočnických oborech se zpravidla hovoří o tzv. *prvním a druhém cizím jazyce* (viz oddíl 5.1.1 Situace v oblasti tlumočení na trhu). Z vyučovaných cizích jazyků nejvýznamnější postavení zaujímá angličtina, dále se jedná o světové jazyky, jako je francouzština, němčina nebo španělština, a nakonec si zájemci mohou vybrat z celé řady jiných evropských a asijských jazyků (viz pododdíly o jednotlivých univerzitách). Z hlediska kvality vzdělání poskytovaného na ruských univerzitách v oblasti tlumočení můžeme říci, že se o skutečně plnohodnotné tlumočnické vzdělání zahrnující jak konferenční KT, tak i ST, jedná, jak již bylo naznačeno dříve, pouze v případě několika výše uvedených univerzit soustředěných až na několik případů větších ruských měst především v Moskvě. Vysokou úroveň odborné přípravy tlumočnicků na těchto univerzitách lze předpokládat jednak na

¹³⁰ tzv. *специалитет*; <https://ru.wikipedia.org/> (специалитет) citováno 7. 8. 2014

¹³¹ *бакалавриат*

¹³² *магистратура*

¹³³ http://www.rea.ru/Main.aspx?page=Bolonskij_process citováno 7. 8. 2014

¹³⁴ *аспирантура*

¹³⁵ *докторантура*

¹³⁶ *дополнительное образование*

¹³⁷ Státní univerzity v RF na jednotlivých oborech zpravidla v každém akademickém roce vypisují určitý počet míst bezplatných (*бюджетное обучение*) a několik míst placených (*коммерческое обучение*) pro uchazeče, kteří splnili podmínky pro přijetí, nicméně se podle počtů bodů získaných u přijímacích zkoušek nedostali do počtu vypsaných bezplatných míst. http://www.moeobrazovanie.ru/budzhethoe_besplatnoe_otdelenie.html citováno 7. 8. 2014

základě jejich dlouholeté tradice, jednak na základě působení pedagogů překladu a tlumočení zaujímajících díky své profesní a výzkumné činnosti významné postavení v oboru jak v RF, tak v zahraničí.

6. ZÁVĚR

Závěrečná část této diplomové práce je věnována analýze získaných informací a vyvození určitých charakteristik vývoje teorie tlumočení v Ruské federaci na přelomu 20. a 21. století. Současnou situaci reflektují tendence v profesní činnosti jednotlivých badatelů, působení organizací sdružujících vysoce kvalifikované překladatele a tlumočníky, tematika odborných publikací, příruček a statí v profesních časopisech, rozsah výuky překladatelsko-tlumočnických disciplín na příslušných univerzitních oborech a také vývoj na ruském překladatelsko-tlumočnickém trhu. V současné době jsme bohužel svědky toho, že s odchodem generace významných ruských badatelů, kteří se zasloužili o „zlatou éru“ ruské překladatelsko-tlumočnické školy v 60. - 80. letech dvacátého století (G. V. Černova, A. F. Širjajeva, R. K. Min'jar-Beloručeva, M. Ja. Cvillinga, Z. D. Lvovské a dalších), dochází také k výraznému poklesu zájmu autorů o získávání zcela nových poznatků pro teorii tlumočení prostřednictvím výzkumu, čímž se nám potvrzuje hypotéza stanovená v této diplomové práci založená na tom, že v současné době lze hovořit o výrazném útlumu v ruské teorii tlumočení. Podle slov prezidenta *Svazu překladatelů a tlumočnicků Ruské federace* L. O. Gureviče se teorii tlumočení bohužel věnuje poměrně málo pozornosti¹³⁸. Pokud se autoři teoretickým úvahám o tlumočení věnují, jedná se zpravidla o navazování na již existující poznatky. Podobně jako v řadě jiných zemí, výzkum v oblasti teorie tlumočení je v Ruské federaci do značné míry provázaný s akademickou sférou, neboť většina významných badatelů působí na univerzitách, kde za jejich vedení vznikají magisterské nebo disertační práce zaměřené na teoretické i praktické otázky tlumočení. Výsledky výzkumu pak mají zpravidla bezprostřední vliv na studijní plány translatologických univerzitních oborů¹³⁹. Valná většina vysokoškolských závěrečných prací v dané oblasti se nicméně zabývá především teorií překladu, zatímco práce věnované teorii tlumočení mají spíše filologický charakter. K nejčastějším tématům tlumočnických prací patří například získávání informací z paměti (rychlost a ztráty), zátěž na paměť a soustředění, typy paměti, tlumočnická notace, logické usouvztažnění úseků tlumočeného textu, odlišnosti mezi jazyky z hlediska jazykové redundance, různá rychlost výslovnosti, apod. Nové směry tvořící interdisciplinární rámec výzkumu v současné západní teorii tlumočení, jako je směr kognitivně psychologický, neurolingvistický / neurofyzilogický, sociologický / sociolingvistický, textově lingvistický

¹³⁸ Tyto a další informace byly pro účely diplomové práce získány díky setkání prezidenta *Svazu překladatelů a tlumočnicků RF* L. O. Gureviče se studenty Ústavu translatologie FF UK v Praze v roce 2012.

¹³⁹ Chernov 1999: 41

nebo kvalitativní¹⁴⁰ bohužel dle dostupných informací v ruské tlumočnické škole nemají své zastoupení. Většina současných autorů se zpravidla teorii tlumočení věnuje individuálně. Předmětem jejich zájmu je především lingvistická, didaktická a praktická stránka tlumočení, nejedná se ovšem o vědecké směry v pravém slova smyslu. Tito autoři jsou členy profesních organizací prosazujících zájmy vysoce kvalifikovaných překladatelů a tlumočnicků. Díky tomu se daří postupně zlepšovat úroveň výuky překladu a tlumočení na ruských univerzitách a celkovou situaci na ruském překladatelsko-tlumočnickém trhu. Sami se zpravidla věnují překladatelsko-tlumočnické činnosti, vyučují překladatelsko-tlumočnické předměty na univerzitách, vydávají teoreticky, didakticky a prakticky orientované publikace a odborné články, v nichž se mimo jiné snaží reflektovat aktuální situaci na ruském překladatelsko-tlumočnickém trhu. Výuka konferenčního KT a ST se v Ruské federaci dle dostupných informací nabízí pouze na několika univerzitách představených v této diplomové práci (viz oddíl 5.1.4 Univerzity). Problematice hodnocení kvality práce překladatelů a tlumočnicků se věnují především profesní organizace, jako je například *Svaz překladatelů a tlumočnicků Ruské federace* nebo *Národní liga překladatelů a tlumočnicků*.

Předpokládaných důvodů výše popsané stávající situace se nabízí hned několik. V první řadě zůstává otázkou, zda výzkum v teorii tlumočení je i po skončení velice bohaté etapy ruské tlumočnické školy a také s ohledem na výsledky výzkumu prováděnému od druhé poloviny dvacátého století dodnes v teorii tlumočení západní je pro současné badatele stále ještě zdrojem podnětů. V úvahách na toto téma přece jenom dospíváme k závěru, že oblast tlumočení má z hlediska výzkumné činnosti stále ještě poměrně velký potenciál jak v rámci známých, avšak dosud neprozkoumaných otázek, tak i v rámci nových oblastí zájmu. Absence výzkumu v ruské tlumočnické škole přinášejícího zcela nové poznatky tedy má zřejmě jiné důvody. Jedním z nich jsou s největší pravděpodobností tendence související se změnami v ekonomicko-politické situaci v zemi na přelomu dvacátého a jednadvacátého století, kdy se zájem badatelů zaměřil spíše na praktické a didaktické aspekty tlumočení. Dalším důvodem stávající situace jsou pravděpodobně nedostačující finanční prostředky vynakládané na výzkum v dané oblasti. Poměrně úzké spektrum témat, o něž se současní autoři zajímají, souvisí zřejmě také s nedostatkem kontaktů ve vědecké oblasti se Západem. Poznatky získané tímto způsobem by bylo možné v Ruské federaci aplikovat jednak v didaktice a překladatelsko-tlumočnické činnosti, jednak ve výzkumu tlumočení. Řada ruských teoretiků tlumočení je ovšem nucena většinu svého času věnovat překladatelsko-tlumočnické a pedagogické činnosti. Rostoucí poptávka na tlumočnickém trhu především po jazykové

¹⁴⁰ Pöchhacker 2004: 48-50, 53, 55-59, 68-69, 73-77, 79, 81, 115, 140-151, 153-157

kombinaci angličtiny a ruštiny má bezprostřední vliv mimo jiné také na jazykové kombinace, na jejichž základě se případný výzkum provádí. I přesto, že řada badatelů má vystudovaný příp. ovládá ještě alespoň jeden cizí jazyk¹⁴¹, většina z nich pracuje především s anglicko-ruskými materiály. Obnovení výzkumu v ruské tlumočnické škole lze do budoucna očekávat jedině v případě objevení nových zájemců o tuto problematiku, kteří by zároveň mohli na základě nových podnětů do značné míry ovlivnit i způsob financování výzkumu zaměřeného na teorii tlumočení v Ruské federaci obdobným způsobem, jako je tomu na Západě.

¹⁴¹ Ze současných badatelů lze uvést například A. P. Čužakina ovládajícího kromě angličtiny také portugalštinu, P. R. Palažčenka se čtyřmi dalšími pracovními jazyky (francouzštinou, němčinou, španělštinou a italštinou) nebo T. A. Volkovovou s francouzštinou a němčinou (podrobněji viz oddíl 5.1.3 Současní badatelé).

7. Seznam použité literatury a odborných pramenů

7.1 Knižní publikace, monografie, studie a články

ALEKSEEVA, I. S. (2004). *Professional'nyj trening perevodčika*. Petrohrad: Sojuz.

ALIKINA, Je. V. (2003). Trudnosti ustnogo posledovatel'nogo perevoda: kognitivnyj aspect. Obučeniye inostrannym jazykam kak sredstvu mežkul'turnoj kommunikacii i professional'noj dejatel'nosti. In: *Mežvuz. sb. nauč. tr.* Perm: PG TU.

ALIKINA, Je. V. (2004) Polifunkcional'nost' perevodčeskoj zapisi v učebnom processe. In: *Lingvistika XXI veka: Materialy naučnoj konferencii Jekatěrinburg*, s. 10-16.

ALIKINA, Je. V. (2010) Metodika integrativnogo obučeniya perevodčeskoj semantografii v processe professional'noj podgotovki perevodčikov. In: *Teorija i metodika obučeniya i vospitanija*, s. 139-143.

ALIKINA, Je. V. (2011) Perevodčeskaja semantografija kak otaženiye mul'tilingval'nogo soznaniya ustnogo perevodčika. In: *Problemy bilingvizma v sovremennom diskurse: materialy meždunarodnogo naučno-metodičeskogo kollokviuma*. Perm: PG TU, s. 101-103.

ALIKINA, Je. V. (2012) Perevodčeskaja semantografija v posledovatel'nom perevode: problema vybora jazyka zapisi. In: *Filologičeskije nauki. Voprosy teorii i praktiki*. (7).

ČEŇKOVÁ, I. a kol. (2001). *Teorie a didaktika tlumočení I*. Praha: Praha FF UK: Desktop Publishing.

ČERNOV, G. V. (1978) *Teorija i praktika sinchronnogo perevoda*. Moskva: Meždunarodnyje otnošenija.

CHERNOV, G.V. (1984a) Interpretation research in the Soviet Union: results and prospects. In: *Proceedings from the X. Welkongres der FIT*. Vídeň: Wilhelm Braumüller.

ČERNOV, G. V. (1984b) *Psicholingvističeskije osnovy sinchronnogo perevoda*. Moskva: MGPIIJa.

ČERNOV, G. V. (1987) *Osnovy sinchronnogo perevoda*. Moskva: Vysšaja škola.

CHERNOV, G. V. (1992) Conference Interpreting in the USSR: History, Theory, New Frontiers. In: *Meta* (37/1), s. 149-162.

- CHERNOV, G. V. (1994) Message redundancy and message anticipation in simultaneous interpreting. In: *Bridging the Gap. Empirical Research in Simultaneous Interpretation*. Amsterdam / Filadelfie: John Benjamins, s. 139-154.
- CHERNOV, G. V. (1999) Simultaneous Interpretation in Russia: Development of Research and Training. In: *Interpreting* (4/1), s. 41-54.
- CHUZHAKIN, A. P. (2001) *Ustnyj perevod: teorija + praktika, perevodčeskaja skoropis'*. Moskva: MGI im. E. P. Daškovej.
- CHUZHAKIN, A. P. (2002) *Ustnyj perevod: Sequel XXI, praktika, teorija, sinchron*. Moskva: R. Valent.
- CHUZHAKIN, A. P. (2011a) *Ustnyj posledovatel'nyj perevod: Istorija, Teorija, Praktika*. Moskva: INSA.
- CHUZHAKIN, A. P. (2011b) *Vvedenie v ustnyj perevod*. Moskva: NEW NSI SERIES.
- DENISSENKO, J. (1989) Communicative and Interpretative Linguistics. In Laura Gran and John Dodds (eds.). In: *The theoretical and practical aspects of teaching conference interpretation*. Udine: Campanotto, s. 155-157.
- GILE, D. (2009) *Basic Concepts and Models for Interpreter and Translator Training*. Amsterdam, Filadelfie: John Benjamins B. V.
- GUREVIČ, L. O. (2011a) Chronika Sojuza Perevodčikov Rossii. In: *Mir perevoda* (1/25), s. 6-14. Moskva: Sojuz perevodčikov Rossii
- GUREVIČ, L. O. (2011b) Regiony. In: *Mir perevoda* (1/25), s. 24-27. Moskva: Sojuz perevodčikov Rossii
- GUREVIČ, L. O. (2012) Pod krylom Praga. In: *Mir perevoda* (1/27), s. 5-7. Moskva: Sojuz perevodčikov Rossii
- JERMOLOVIČ, D. I. (2008) Slova-prividenija. In: *Mosty* (17). Moskva: R. Valent, s. 55-59.
- JERMOLOVIČ, D. I. (2009a) Naš perevod, vpered leti! V lakune ostanovka. In: *Mosty* (21). Moskva: R. Valent, s. 40-60.
- JERMOLOVIČ, D. I. (2009b) O „Longmane“ bednom zamolvite slovo. In: *Mosty* (22). Moskva: R. Valent, s. 46-56.

JERMOLOVIČ, D. I. (2009c) Perevodim na dva jazyka odnovenno. Eksperimental'nyj urok. In: *Mosty*. Moskva: R. Valent (23), s. 24-45.

L'VOVSKAJA, Z. D. (2008) *Sovremennye problemy perevoda*. Moskva: LKI.

PALAŽČENKO, P. R. (2008) „Perevod” na uchabach politiki. In: *Mosty* (20). Moskva: R.Valent, s. 19-24.

PALAŽČENKO, P. R. (2009a) „Citatnyj projekt”: dlja leksikografii i dlja duši. In: *Mosty* (22). Moskva: R. Valent, s. 18-26.

PALAŽČENKO, P. R. (2009b) After, Until, Before. Neskol'ko neveselych istorij o „mysli po povodu“. In: *Mosty* (23). Moskva: R. Valent, s. 12-16.

Perevodčeskij fakul'tet 70 let (2012). Moskva: IPK MGLU REMA, s. 1-16.

PÖCHHACKER, F. (2004) *Introducing Interpreting Studies*. Londýn a New York: Routledge.

PÖCHHACKER, F., SHLESINGER, M. (eds.) (2002) *The Interpreting Studies Reader*. Londýn a New York: Routledge Language Readers.

SELESKOVITCH D. (1978) *Interpreting for International Conferences*. Washington, D. C.: Pen and Booth.

SHVEITSER, A.D. (1999) At the Dawn of Simultaneous Interpretation in Russia. In: *Interpreting* (4/1), s. 23-28.

ŠIRJAJEV, A. F. (1979). *Sinchronnyj perevod: dejatel'nost' sinchronnogo perevodčika i metodika prepodavanija sinchronnogo perevoda*. Moskva: Vojenizdat.

7.2 Internetové zdroje

<http://aiic.net/about>

http://en.wikipedia.org/wiki/Danica_Seleskovitch

http://ru.wikipedia.org/wiki/%D0%A1%D0%BE%D1%8E%D0%B7_%D0%BF%D0%B5%D1%80%D0%B5%D0%B2%D0%BE%D0%B4%D1%87%D0%B8%D0%BA%D0%BE%D0%B2_%D0%A0%D0%BE%D1%81%D1%81%D0%B8%D0%B8

http://www.translators-union.ru/index.php?option=com_content&view=frontpage&Itemid=3

<http://www.utr.spb.ru/Collective/ASNATEP.htm>

<http://teacher.msu.ru/node/220>

<http://www.misti-moscow.ru/prof.htm>

http://www.translators-union.ru/index.php?option=com_content&view=article&id=240:2012-01-04-10-20-28&catid=100:materials&Itemid=309

<http://www.russian-translators.ru/>

http://www.trworkshop.net/wiki/%D0%BD%D0%B0%D1%86%D0%B8%D0%BE%D0%BD%D0%B0%D0%BB%D1%8C%D0%BD%D0%B0%D1%8F_%D0%BB%D0%B8%D0%B3%D0%B0_%D0%BF%D0%B5%D1%80%D0%B5%D0%B2%D0%BE%D0%B4%D1%87%D0%B8%D0%BA%D0%BE%D0%B2

<http://www.rvalent.ru/>

<http://www.russian-translators.ru/terminologichesky-komitet/>

<http://syntagma.h1.ru/litclub/litclub.htm>

<http://zabrospr.ru/content/2>

<http://www.translators-union.ru/MP/15.pdf>

<http://www.famous-scientists.ru/5898/>

<http://www.rvalent.ru/Mosts.html>

[http://publ.lib.ru/ARCHIVES/T/"Tetradi_perevodchika"/_ "Tetradi_perevodchika".html#0f; http://rutracker.org/forum/viewtopic.php?t=3691917](http://publ.lib.ru/ARCHIVES/T/)

<http://www.linguanet.ru/ipk-REMA/>

<http://lib.rus.ec/a/69067>

<http://pstu.ru/>

<http://www.ozon.ru/context/detail/id/5035156/>

<http://apchuzhakin.narod.ru/about.htm>

http://books.google.cz/books/about/%D0%92%D0%B2%D0%B5%D0%B4%D0%B5%D0%BD%D0%B8%D0%B5_%D0%B2_%D1%83%D1%81%D1%82%D0%BD%D1%8B%D0%B9_%D0%BF%D0%B5%D1%80.html?id=y2c0IAEACAAJ&redir_esc=y

http://books.google.cz/books?id=4KRLNwAACAAJ&dq=%22%D0%90%D1%81+%D0%BF%D0%B5%D1%80%D0%B5%D0%B2%D0%BE%D0%B4%D0%B0%22&hl=cs&sa=X&ei=SkDOU_SIFeiE4gTNoYGQDw&ved=0CC4Q6AEwAg

<https://lib.rus.ec/a/37753>

https://ru.wikipedia.org/wiki/%D0%92%D0%BE%D0%B5%D0%BD%D0%BD%D1%8B%D0%B9_%D1%83%D0%BD%D0%B8%D0%B2%D0%B5%D1%80%D1%81%D0%B8%D1%82%D0%B5%D1%82_%D0%9C%D0%B8%D0%BD%D0%B8%D1%81%D1%82%D0%B5%D1%80%D1%81%D1%82%D0%B2%D0%B0_%D0%BE%D0%B1%D0%BE%D1%80%D0%BE%D0%BD%D1%8B_%D0%A0%D0%BE%D1%81%D1%81%D0%B8%D0%B9%D1%81%D0%BA%D0%BE%D0%B9_%D0%A4%D0%B5%D0%B4%D0%B5%D1%80%D0%B0%D1%86%D0%B8%D0%B8

<http://yermolovich.ru/index/0-2>

<http://pavelpal.ru/links>

<http://yermolovich.ru/index/0-11>

<http://yermolovich.ru/index/0-55>

<http://yermolovich.ru/index/0-68>

<http://yermolovich.ru/index/0-54>

<http://yermolovich.ru/index/0-129>

<http://yermolovich.ru/index/0-133>

http://v4.udsu.ru/default/Competitions_SPR

<http://www.lunn.ru/?id=4066>

<http://www.lib.csu.ru/vch/335/024.pdf>

www.philol-journal.sfedu.ru

<http://www.lunn.sci-nnov.ru/?id=8836>

http://tc.utmn.ru/files/Kalinin_45-50.pdf

<http://pavelpal.ru/>

http://ru.wikipedia.org/wiki/%D0%9F%D0%B0%D0%BB%D0%B0%D0%B6%D1%87%D0%B5%D0%BD%D0%BA%D0%BE_%D0%9F%D0%B0%D0%B2%D0%B5%D0%BB_%D0%A0%D1%83%D1%81%D0%BB%D0%B0%D0%BD%D0%BE%D0%B2%D0%B8%D1%87

<http://www.peoples.ru/state/statesmen/palazhchenko/>

<http://www.gorby.ru/>

<http://sinkhron.ru/contact.php>

<http://vsdzhabrailova.narod.ru/>

<http://lse2010.narod.ru/index/0-153>

http://ru.wikipedia.org/wiki/%D0%92%D0%BE%D0%B5%D0%BD%D0%BD%D1%8B%D0%B9_%D0%B8%D0%BD%D1%81%D1%82%D0%B8%D1%82%D1%83%D1%82_%D0%B8%D0%BD%D0%BE%D1%81%D1%82%D1%80%D0%B0%D0%BD%D0%BD%D1%8B%D1%85_%D1%8F%D0%B7%D1%8B%D0%BA%D0%BE%D0%B2

<http://www.books.ru/author/sdobnikov-41516/>

<http://rutracker.org/forum/viewtopic.php?t=4413574>

<http://www.knigafund.ru/authors/5229>

<http://kiev.prom.ua/p13897928-sdobnikov-kalinin-urokov.html>

https://www.youtube.com/watch?v=9FvOL0-r1_w

<http://www.lunn.ru/?id=4082>

<http://cyberleninka.ru/article/n/strategiya-perevoda-obschee-opredelenie>

http://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:MxUZu8_Lhi8J:perevod-nglu.ru/data/objects/508/files/Sdobnikov_2012.doc+&cd=1&hl=cs&ct=clnk&gl=cz

<http://bukvaved.com/hoziaistvo/67843-20murokovmustnogomperevoda.html>

<http://www.rvalent.ru/sdobnikov.html>

http://pspu.ru/upload/pages/8279/Translation_mistakes.pdf

<http://study-english.info/article025.php>

<http://www.vestnik.vsu.ru/pdf/lingvo/2011/01/2011-01-41.pdf>

<http://rudocs.exdat.com/docs/index-142497.html>

<http://do.gendocs.ru/docs/index-187850.html?page=2>

<http://zabrospr.ru/news/4>

<http://volkova.professorjournal.ru/>

<http://www.csu.ru/Lists/List4/sotrudnik.aspx?ID=921>

<http://www.cardiff.ac.uk/encap/resources/cognitive-finalconfprog.pdf>

<http://www.mgpu.ru/materials/10/10912.pdf>

https://ru.wikipedia.org/wiki/%D0%9E%D0%BA%D1%81%D0%B0%D0%BD%D0%B0_%D0%A1%D0%B5%D1%80%D0%B3%D0%B5%D0%B5%D0%B2%D0%BD%D0%B0_%D0%98%D1%81%D1%81%D0%B5%D1%80%D1%81

https://ru.wikipedia.org/wiki/%D0%9C%D0%B8%D1%85%D0%B0%D0%B8%D0%BB_%D0%90%D0%BB%D0%B5%D0%BA%D1%81%D0%B0%D0%BD%D0%B4%D1%80%D0%BE%D0%B2%D0%B8%D1%87_%D0%97%D0%B0%D0%B3%D0%BE%D1%82

<http://www.zagot.ru/>

http://ru.wikipedia.org/wiki/%D0%97%D0%B0%D0%B3%D0%BE%D1%82_%D0%9C%D0%B8%D1%85%D0%B0%D0%B8%D0%BB_%D0%90%D0%BB%D0%B5%D0%BA%D1%81%D0%B0%D0%BD%D0%B4%D1%80%D0%BE%D0%B2%D0%B8%D1%87

<http://rperevod.ru/company/team/interpreters/>

http://www.russian-translators.ru/about/autors/Irina_Zubanova.html

<http://theoryandpractice.ru/courses/11227-masterskaya-perevoda-palazhchenko>

http://rvalent.ru/zubanova_skoropis.html

<http://conference-services.ru/about.php>

<http://sinkhron.ru/>

<http://rperevod.ru/company/we/>

<http://unic.edu.ru/>

<http://theoryandpractice.ru/organizations/4956-institut-unik>

<http://fak.ru/baza/students.php?spec=031202>

<http://www.aspu.ru/services/2445-institut-delovogo-iazyka-i-professionalnyh-kommunikacii.html>

https://ru.wikipedia.org/wiki/%D0%90%D1%81%D1%82%D1%80%D0%B0%D1%85%D0%B0%D0%BD%D1%81%D0%BA%D0%B8%D0%B9_%D0%B3%D0%BE%D1%81%D1%83%D0%B4%D0%B0%D1%80%D1%81%D1%82%D0%B2%D0%B5%D0%BD%D0%BD%D1%8B%D0%B9_%D1%83%D0%BD%D0%B8%D0%B2%D0%B5%D1%80%D1%81%D0%B8%D1%82%D0%B5%D1%82

<http://www.ucheba.ru/uz/10093>

<http://eduscan.net/colleges/aspu>

<http://russia.edu.ru/idbv/#id=302>

<http://studyspot.ru/univer/5291/>

<http://www.aspu.ru/id/1370-centr-perevodovedeniia-i-sinhronnogo-perevoda-astlink.html>

<http://www.ciuti.org/members/>

<http://utrl.ff.cuni.cz/UTRLFF-220.html>

<http://www.aspu.ru/id/1037-rektorat.html>

<http://kpfu.ru/imoiv/v-institute-nachal-rabotu-nauchno-71025.html>

<http://www.csu.ru/>

<http://www.csu.ru/Lists/List2/%D1%81%D1%82%D1%80%D0%B0%D0%BD%D0%B8%D1%86%D0%B0%20%D1%84%D0%B0%D0%BA%D1%83%D0%BB%D1%8C%D1%82%D0%B5%D1%82%D0%B0.aspx?ID=19>

http://2012.tconference.ru/wp-content/files/VolkovaTA_29.09.2012_17.30_.pdf

<http://www.gaudeamus.ru/rus/main.htm>

<http://www.esti.msu.ru/>

<http://www.msu.ru/science/sci-dir-2.html#fl>

<http://www.linguanet.ru/>

<http://econom.mslu.ru/up/mslu-old/hist3.html>

http://cs.wikipedia.org/wiki/Maurice_Thorez

<http://www.linguanet.ru/skill-rising/>

<http://exprimo.livejournal.com/170979.html>

<http://www.linguanet.ru/news/rektor-interv-ng/interview-ng.pdf>

<http://inlang.linguanet.ru/>

<http://www.misti-moscow.ru/glavnay.htm>

http://www.translators-union.ru/index.php?option=com_content&view=article&id=343&Itemid=339

<http://pstu.ru/title1/faculties/gum/?about=1&cid=35>

https://ru.wikipedia.org/wiki/%D0%9F%D0%B5%D1%80%D0%BC%D1%81%D0%BA%D0%B8%D0%B9_%D0%BD%D0%B0%D1%86%D0%B8%D0%BE%D0%BD%D0%B0%D0%BB%D1%8C%D0%BD%D1%8B%D0%B9_%D0%B8%D1%81%D1%81%D0%BB%D0%B5%D0%B4%D0%BE%D0%B2%D0%B0%D1%82%D0%B5%D0%BB%D1%8C%D1%81%D0%BA%D0%B8%D0%B9_%D0%BF%D0%BE%D0%BB%D0%B8%D1%82%D0%B5%D1%85%D0%BD%D0%B8%D1%87%D0%B5%D1%81%D0%BA%D0%B8%D0%B9_%D1%83%D0%BD%D0%B8%D0%B2%D0%B5%D1%80%D1%81%D0%B8%D1%82%D0%B5%D1%82

<http://www.rggu.ru/>

<http://www.translatrsuh.ru/ba>

<http://ipk.rggu.ru/news.html?id=840302>

<http://www.herzen.spb.ru/>

<http://www.herzen.spb.ru/main/structure/fukultets/foreign/1382523026/1382528099/1382692291/>

https://ru.wikipedia.org/wiki/%D0%A0%D0%BE%D1%81%D1%81%D0%B8%D0%B9%D1%81%D0%BA%D0%B8%D0%B9_%D0%B3%D0%BE%D1%81%D1%83%D0%B4%D0%B0%D1%80%D1%81%D1%82%D0%B2%D0%B5%D0%BD%D0%BD%D1%8B%D0%B9_%D0%BF%D0%B5%D0%B4%D0%B0%D0%B3%D0%BE%D0%B3%D0%B8%D1%87%D0%B5%D1%81%D0%BA%D0%B8%D0%B9_%D1%83%D0%BD%D0%B8%D0%B2%D0%B5%D1%80%D1%81%D0%B8%D1%82%D0%B5%D1%82_%D0%B8%D0%BC%D0%B5%D0%BD%D0%B8_%D0%90._%D0%98._%D0%93%D0%B5%D1%80%D1%86%D0%B5%D0%BD%D0%B0

https://ru.wikipedia.org/wiki/%D0%90%D0%BB%D0%B5%D0%BA%D1%81%D0%B0%D0%BD%D0%B4%D1%80_%D0%98%D0%B2%D0%B0%D0%BD%D0%BE%D0%B2%D0%B8%D1%87_%D0%93%D0%B5%D1%80%D1%86%D0%B5%D0%BD

<http://spbs.herzen.spb.ru/?lang=ru-ru>

http://portal.gersen.ru/component/option,com_mtree/task,viewlink/link_id,11324/Itemid,50/

<http://www.lunn.ru/?id=1150>

https://ru.wikipedia.org/wiki/%D0%9D%D0%B8%D0%BA%D0%BE%D0%BB%D0%B0%D0%B9_%D0%90%D0%BB%D0%B5%D0%BA%D1%81%D0%B0%D0%BD%D0%B4%D1%80%D0%BE%D0%B2%D0%B8%D1%87_%D0%94%D0%BE%D0%B1%D1%80%D0%BE%D0%BB%D1%8E%D0%B1%D0%BE%D0%B2

https://cs.wikipedia.org/wiki/Nikolaj_Alexandrovi%C4%8D_Dobroljubov

<http://www.unn.ru/>

https://ru.wikipedia.org/wiki/%D0%A3%D0%BD%D0%B8%D0%B2%D0%B5%D1%80%D1%81%D0%B8%D1%82%D0%B5%D1%82_%D0%93%D1%80%D0%B5%D0%BD%D0%BE%D0%B1%D0%BB%D1%8C_2

https://ru.wikipedia.org/wiki/%D0%A3%D0%BD%D0%B8%D0%B2%D0%B5%D1%80%D1%81%D0%B8%D1%82%D0%B5%D1%82_%D0%93%D1%80%D0%B5%D0%BD%D0%BE%D0%B1%D0%BB%D1%8C_3

<http://www.lunn.ru/?id=990>

<http://www.volsu.ru/>

<http://new.volsu.ru/DopObraz/Reestr/perevodchik.php>

<https://ru.wikipedia.org/wiki/%D0%A1%D0%BF%D0%B5%D1%86%D0%B8%D0%B0%D0%BB%D0%B8%D1%82%D0%B5%D1%82>

http://www.rea.ru/Main.aspx?page=Bolonskijj_process

http://www.moeobrazovanie.ru/budzhetnoe_besplatnoe_otdelenie.html

7.3 Jazykové příručky a slovníky

Autorský kolektiv pracovníků Lingea s.r.o (2007) *Slovník českých synonym a antonym*. Brno: Lingea s.r.o.

Lingea Lexicon, 2002, verze 4.13

<http://prirucka.ujc.cas.cz/>

7.4 Grafy:

Graf č. 1: Diskurzivně komunikační model T. A. Volkovové

<http://www.lib.csu.ru/vch/232/007.pdf>